HRVATSKI KNJIŽNIČARI / KROATISCHE BIBLIOTHEKARINNEN UND BIBLIOTHEKARE / CROATIAN LIBRARIANS

Knjiga Velimir Dezelic.indd 1 11/16/15 12:59 PM

HRVATSKI KNJIŽNIČARI /
KROATISCHE BIBLIOTHEKARINNEN UND BIBLIOTHEKARE /
CROATIAN LIBRARIANS
Knjiga 3. / Band 3 / Vol. 3

Izdavači / Herausgebers / Publishers
Sveučilište u Zadru / Universität in Zadar / Zadar University
Filozofski fakultet u Osijeku / Philosophische Fakultät in Osijek /
Faculty of Humanities and Social Sciences

Za izdavača / Für den Herausgebern / For Publishers
Prof. dr. sc. Dijana Vican
Prof. dr. sc. Loretana Farkaš

Urednica / Redaktion / Editor
Prof. dr. sc. Tatjana Aparac-Jelušić

Lektura / Lektur / Languge Editing
Goran Tanacković Faletar

Korektura / Korrektur / Proof Reading
Drahomira Cupar

Rješenje omota / Gestaltung der Umschlagseiten / Cover design
Aljoša Brajdić

Slog / Satz / Layout
Grafikart d.o.o., Zadar

Tisak / Druck / Print
Redak d.o.o., Split

Naklada / Auflage / Printrun
100

ISBN 978-953-331-089-3 (Sveučilište u Zadru)
ISBN 978-953-314-082-7 (Filozofski fakultet u Osijeku)
© Dora Sečić, 2015.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 2 11/16/15 12:59 PM

DORA SEČIĆ

VELIMIR DEŽELIĆ

VIZIONAR I PREDVODNIK HRVATSKOGA KNJIŽNIČARSTVA
PRVIH DESETLJEĆA 20. STOLJEĆA

Knjiga Velimir Dezelic.indd 3 11/16/15 12:59 PM

Deutsch Übersetzung
Snježana Babić
English translation
Bruno Lovrić

Recenzenti / Rezensenten / Reviewers
Izv. prof. dr. sc. Jelena Lakuš
Doc. dr. sc. Marijana Tomić

Tiskanje ove knjige pomoglo je Ministarstvo znanosti obrazovanja i sporta kroz znanstveni projekt.
Die Veröffentlichung dieses Buches wurde vom Ministerium für Bildung, Wissenschaft, und Sport der Republik Kroatien unterstützt.
Publishing of this book was supported by the Ministry of Science, Education and Sport of the Republic of Croatia.

CIP-Katalogizacija u publikaciji
Znanstvena knjižnica Zadar
UDK 023 Deželić, V.

SEČIĆ, Dora

Velimir Deželić : vizionar i predvodnik hrvatskoga knjižničarstva prvih desetljeća 20. stoljeća / Dora Sečić ; <deutsche Uebersetzung Snježana Babić, English translation Bruno Lovrić>. - Zadar : Sveučilište = Universitaet = Zadar University ; Osijek : Filozofski fakultet = Philosophische Fakultaet = Faculty of Humanities and Social Sciences, 2015. - 205 str. : ilustr. ; 20 cm. - (Hrvatski knjižničari = Kroatische Bibliothekarinnen und Bibliothekare = Croatian librarians ; knj. 3)

Bibliografija.

ISBN 978-953-331-089-3 (Sveučilište u Zadru). - ISBN 978-953-314-082-7 (Filozofski fakultet u Osijeku)

141230086

Knjiga Velimir Dezelic.indd 4 11/16/15 12:59 PM

Velimir Deželić

Knjiga Velimir Dezelic.indd 5 11/16/15 12:59 PM

Knjiga Velimir Dezelic.indd 6 11/16/15 12:59 PM

Predgovor

Velimir Deželić bio je čovjek vrlo širokih interesa i angažmana. U *Hrvatskom biografskom leksikonu* navedeno je da je bio „pisac, leksikograf i bibliotekar", ali on sam smatrao je knjižničarsvo svojom profesijom, a sve ostalo svrstavao je u svoje dodatne aktivnosti. Kao knjižničar dao je posebno značajan doprinos hrvatskoj kulturi, pa ćemo se ovdje posvetiti njegovom radu i postignućima u knjižničarstvu.

Deželić je ušao je u hrvatsko knjižničarstvo u devedesetim godinama 19. stoljeća, u vrijeme kada je Zagreb još uvijek imao samo jednu veliku javnu knjižnicu. Bila je to Kr. sveučilišna knjižnica koja je tada bilježila već dva desetljeća rada pod upravom Ivana Kostrenčića, prvog i do tada jedinog profesionalnog knjižničara u Hrvatskoj. Deželić se u toj knjižnici zaposlio 1894. godine, a sedamnaest godina kasnije naslijedio je Kostrenčića na mjestu ravnatelja i preuzeo odgovornost za njezin daljnji razvoj.

Godine 1894. Velimir Deželić vratio se u Zagreb iz Beča. Kako prethodno nije bio student zagrebačkog sveučilišta, zagrebačku je knjižnicu poznavao samo iz svojih gimnazijskih dana kada je još bila malena i smještena u Gornjem gradu. S obzirom na to da je u Beču boravio jedanaest godina, tijekom kojih je prvo studirao medicinu, a kasnije prirodoslovlje i humanističke znanosti na Filozofskom fakultetu, te se usporedo aktivno bavio i društvenim i publicističkim radom, Deželić je kao korisnik

Knjiga Velimir Dezelic.indd 7 11/16/15 12:59 PM

vrlo dobro upoznao više bečkih knjižnica, a poglavito, naravno, Sveučilišnu i Dvorsku knjižnicu. Po povratku u domovinu bio je snažno motiviran da se posveti knjižničarskom pozivu, jer je od djetinjstva bio veoma odan knjizi. Knjižničarstvo ga je privlačilo premda se u ono vrijeme, a i tijekom kasnijih desetljeća, radilo o pozivu koji u akademski obrazovanim krugovima nije uživao primjeren ugled. Zbog toga su se u zagrebačkoj Sveučilišnoj knjižnici u prvom razdoblju stalno smjenjivali Kostrenčićevi suradnici, koji bi ju napuštali čim bi dobili koji drugi odgovarajući posao, obično u gimnaziji ili u državnoj upravi. Naime kvalifikacija koja se tražila za knjižničarskog pristava, kako se u ono vrijeme nazivao akademski obrazovani namještenik, odgovarala je i tim bolje razvrstanim i plaćenim zvanjima. Takvo stanje ostalo je nepromijenjeno i početkom 20. stoljeća, tako da je manjak stručnog osoblja ostao jedan od najvećih problema zagrebačke knjižnice. S problemom neodgovarajućega statusa akademski obrazovanih knjižničara borio se od 1911. do konca svojega službovanja u Knjižnici i ravnatelj Deželić.

Sudbina je Deželiću namijenila vrlo važnu ulogu u povijesti današnje hrvatske Nacionalne i sveučilišne knjižnice, jer je na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće trebalo pokrenuti temeljitu reorganizaciju poslovanja kako bi se omogućilo njezino pretvaranje u modernu knjižnicu 20. stoljeća. Kako se Kostrenčić već od prvih godina 20. stoljeća počeo pripremati za mirovinu, prepustio je proučavanje novih organizacijskih metoda Deželiću kao svojem jedinom stalnom stručnom suradniku koji ga je tijekom posljednjih godina njegova službovanja sve češće zamjenjivao i u ravnateljskim poslovima. Tako je Deželića zapala dužnost da za buduću knjižničnu zgradu na Marulićevu trgu postavi novu prostornu organizaciju i po uzoru na najmodernije inozemne knjižnice organizira i suvremeno tehnički opremi njezino sveukupno

Knjiga Velimir Dezelic.indd 8 11/16/15 12:59 PM

poslovanje. To je ostvario tako uspješno da je novopostavljeno knjižnično poslovanje iz toga vremena preko pola stoljeća ostalo u glavnim crtama nepromijenjeno, sve do vremena prvih priprema za izgradnju sadašnje nove zgrade Knjižnice na zagrebačkom Trnju koncem sedamdesetih godina 20. stoljeća.

Deželić je imao važnu ulogu i u razvoju hrvatskog narodnog knjižničarstva jer se od prvih godina dvadesetog stoljeća zalagao za prosvjećivanje naroda i borbu protiv nepismenosti, a pokrenuo je i osnivanje zagrebačke Gradske knjižnice i bio njezin prvi ravnatelj, pa će u tekstu koji slijedi ukratko biti riječi i o tome. Sve su to bili pionirski zahvati u hrvatskom knjižničarstvu, koje će se u pravom smislu profesionalizirati tek iza Drugog svjetskog rata.

Kako je to i inače slučaj, tradicija i u našoj sredini trajno igra važnu ulogu, pa je poznavanje vlastite prošlosti neophodno za razumijevanje onoga što smo u struci naslijedili. Neke poslove hrvatski knjižničari i danas obavljaju na isti ili sličan način kao i njihovi prethodnici. U širem kontekstu, u današnjem vremenu pojačanog uključivanja Hrvatske u ujedinjenu Europu, poznavanje vlastite prošlosti postaje posebno aktualno jer se ponovno nalazimo u zajedništvu sa zemljama s kojima smo dijelili sudbinu u nekadašnjoj Austro-Ugarskoj Monarhiji i koje imaju knjižnice sa sličnom tradicijom. A Velimir Deželić bio je posljednji ravnatelj zagrebačke Sveučilišne knjižnice u vrijeme Austro-Ugarske, kada je ta knjižnica djelovala u punome smislu kao srednjoeuropska ustanova, u skladu s propisima koji su vrijedili na području na kojem je kasnije nastalo više samostalnih europskih država.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 9 11/16/15 12:59 PM

INKUNABULE

(PRVOTISCI)

ZAGREBAČKE

SVEUČILIŠTNE BIBLIOTEKE.

NAPISAO I UVODOM O INKUNABULAMA U OBĆE POPRATIO

DR. VELIMIR DEŽELIĆ.

U ZAGREBU.

TISAK C. ALBRECHTA (JOS. WITTASEK).

1902.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 10 11/16/15 12:59 PM

Životopis Velimira Deželića

Velimir Deželić rođen je 21. veljače 1864. u Zagrebu. Otac mu je bio zagrebački senator Gjuro Stjepan Deželić, rođen u Ivanić Gradu, a majka Zagrepčanka Barbara rođ. Šoštarić, kćerka uglednog odvjetnika Blaža Šoštarića, zadnjeg suca zagrebačke Vlaške ulice. Osnovnu školu i klasičnu gimnaziju Velimir Deželić završio je u Zagrebu, gdje je 1882. i maturirao. Kao dijete bio je često bolestan te je povremeno morao izbivati sa školske nastave i polagati privatne ispite. To spominjemo jer je navedena okolnost uvelike utjecala na razvoj njegove osobnosti. Naime kako se u slobodno vrijeme povremeno nije mogao družiti i igrati s vršnjacima, u djetinjstvu je mnogo čitao i učio sâm te je češće dolazio u kontakt sa starijima, među kojima je bilo više značajnih intelektualaca, prijatelja i znanaca njegova oca, senatora Deželića. Uz hrvatske knjige Velimir je čitao i originalnu njemačku literaturu i tako rano usavršio njemački jezik, a talijanski je naučio tijekom gimnazijskih dana toliko dobro da je jednostavnije talijanske knjige već zarana mogao čitati u originalu. Tijekom djetinjstva roditelji su ga u više navrata vodili u Beč, gdje je majka imala i rodbine, a kao dijete upoznao je i Trst[1] te više hrvatskih

[1] O dojmovima koje je s 12 godina stekao u Trstu svjedoči sačuvano pismo koje je po povratku u Zagreb 15. 8. 1876. napisao djedu i baki u Ivanić. Usp. Obiteljski fond Deželić, Državni arhiv u Zagrebu, inv. br. 1181.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 11 11/16/15 12:59 PM

gradova. Usto su mu roditelji osigurali poduku glasovira i crtanja, a u trećem razredu gimnazije počeo je učiti i stenografiju, u kojoj je kasnije stekao znatne vještine. Vlastita bolest igrala je važnu ulogu i u donošenju mladenačke odluke da studira medicinu kako bi i sam mogao pomoći bolesnima, ali i u razvoju naglašene religioznosti i velikog altruizma, usmjerenog općenito na pomoć bližnjemu, zajednici i domovini. Osim toga Velimir je od djetinjstva pa sve do konca života pisao pjesme i prozne radove, a od gimnazijskih dana bavio se i prevođenjem, uredničkim poslovima i publicistikom. Općenito, gotovo svakoga dana nešto je zapisivao i napisao te je ostavio vrlo opsežnu pisanu ostavštinu.

Kao gimnazijalac Velimir Deželić na očev je poticaj, u suradnji s nešto starijom sestričnom koja je u Zagrebu polazila učiteljsku školu i stanovala u njihovoj kući, popisao razmjerno veliku očevu knjižnicu i pregledavajući knjige izdvajao one koje je trebalo popraviti i uvezati.[2] Tu se valja podsjetiti da je jedan od najintimnijih prijatelja njegova oca Gjure bio knjižničar i zaslužni arhivist tadašnje Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti Ivan Krstitelj Tkalčić, koji je Velimiru zacijelo mogao dati za to potrebne upute. Na taj se način Velimir Deželić, ne znajući da će mu kasnije knjižničarstvo postati životni poziv, već zarana temeljitije upoznao s mnogo različitih knjiga i s osnovnim knjižničarskim poslovima.

Velimir je kao gimnazijalac s kolegama češće pribivao i saborskim sjednicama, zanimajući se za politiku i zanoseći se mladenačkim revolucionarnim idejama o borbi protiv tuđinske vlasti. No prateći tadašnje političke borbe postaje razočaran izra-

[2] Usp. Deželić, Đ. *Životopis dr. Velimira Deželića starijeg*. Zagreb: Družba „Braća hrvatskog zmaja", 2002. Str. 32–33.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 12 11/16/15 12:59 PM

zitom prevrtljivošću njihovih protagonista, pa je još kao mladić odlučio da se, za razliku od svojega oca, neće uključivati u politički život te da će se posvetiti samo znanosti i kulturi.

Kada se odlučio za studij medicine, Velimir Deželić u višim se gimnazijskim razredima počeo jače zanimati i za filozofiju i biologiju, čitajući djela Voltairea, Kanta, Darwina, Haeckela i drugih, te je tako značajno upotpunio svoje opće obrazovanje. Stjepan Širola, njegov prvi biograf, ovako ga je opisao kao mladića:

> "Zadnje dvije godine prije mature bio je u politici oduševljeni radikalac, u glazbi Wagnerijanac, u književnosti Zolista, obožavao je u isti čas i Starčevića i Strossmayera, Zolu i fantastičnog američkog pisca Alana Edgara Poea, materijalistu Büchnera i našega Šenou."[3]

Širola je smatrao da su od gimnazijskih profesora na Velimira najviše utjecali Hugo Badalić i Tadija Smičiklas, opisavši to sljedećim riječima:

> „Onaj prvi čitajući njegove prve pjesme, pobuđivao ga na daljnji rad, a ovaj (drugi) raspaljivao mu srce patriotskim razlaganjem hrvatske povijesti."[4]

Godine 1882. Velimir Deželić započeo je studij medicine na bečkom Medicinskom fakultetu, gdje je u roku završio pretklinički studij i položio prvi „rigoroz". S dvadeset je godina, nakon položenog prvog strogog ispita, prema tadašnjoj odredbi proveo jednu školsku godinu u vojnoj službi kao liječnički pitomac. Tako je od jeseni 1884. do konca 1885. bio u vojsci da bi potom, početkom

[3] Usp. Širola, S. *Dr. Velimir Deželić: Životopisni crtež o 25-godišnjici književnog rada*. Zagreb : Tisak Antuna Scholtza, 1907. Str. 10.

[4] Isto.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 13 11/16/15 12:59 PM

siječnja 1886., nastavio studij pohađanjem kliničke nastave. No ne mogavši se suočiti s nekim bolestima, a posebno s umiranjem pacijenata kojima liječnici nisu mogli pomoći, ubrzo je shvatio da nije spreman za liječnički poziv te se nakon godine dana oklijevanja ispisao s medicine i nastavio prirodoslovni studij na bečkom Filozofskom fakultetu. Usto je na istom fakultetu slušao i predavanja iz povijesti književnosti, povijesti umjetnosti te opće povijesti, a sam je učio i dodatne strane jezike želeći bolje proučiti književnosti različitih naroda. To su bili prije svega slavenski jezici – ruski, poljski i češki – koje je učio kako bi mogao uživo pratiti izlaganja slavenskih učenjaka i književnika, često prisutnih u Beču. Usto je usavršio i francuski jezik, a uputio se, prema vlastitom svjedočenju, i u osnove engleskog, španjolskog, mađarskog, rumunjskog i nizozemskog.[5] U ono je vrijeme zarađivao nešto novca pišući za novine, pa se želio pripremiti za profesionalni rad u novinarstvu. Premda nije postao novinar, poznavanje mnogih jezika i suvremenih stranih književnosti vrlo se pozitivno odrazilo i na njegov kasniji rad u zagrebačkoj Sveučilišnoj knjižnici.

Tijekom boravka u Beču Velimir Deželić bio je aktivni sudionik događanja u Hrvatskom akademskom društvu „Zvonimir". Na drugoj je godini studija, već u proljeće 1883., izabran za tajnika Društva, a u jesen je postao njegovim predsjednikom. Tu se u više navrata iskazao svojim predavanjima[6] i literarnim pri-

[5] Usp. *Osobnik dr. Velimira Deželića*. Obiteljski fond Deželić, Državni arhiv u Zagrebu, inv. br. 453, u kojemu je sâm napisao da je spomenute jezike „učio i bar toliko naučio da može dobro poslovati u biblioteci".

[6] Za ovu temu relevantno je njegovo predavanje posvećeno 400. godišnjici *Glagoljskog misala*, jer nam ono daje sliku o poznavanju hrvatske kulturne povijesti devetnaestogodišnjeg studenta Deželića. Usp. *Osvrt na četiri sto godinâ hrvatskoga tiska: čitao na svetčanom sielu hrvatskog akademičkog družt-*

Knjiga Velimir Dezelic.indd 14 11/16/15 12:59 PM

lozima, ali i domoljubljem, i to već 1883. prigodom proslave sedamdesetgodišnjice slavnoga filologa dr. Franca Miklošiča, koju je organiziralo Slovensko akademsko društvo „Slovenija". „Zvonimir" se u znak prosvjeda zbog Miklošičevog stava da su samo čakavci Hrvati, dok su kajkavci Slovenci, a štokavci Srbi, nije htio pridružiti toj proslavi. Tom je zgodom Velimir Deželić kao tajnik „Zvonimira" objavio i prosvjednu knjižicu[7] kojom je tadašnjem predsjedniku „Slovenije" Matiji Murku, kasnije uvaženom jezikoslovcu, odgovorio na njegovu poslanicu upućenu „Zvonimiru".

Deželić je svojim dolaskom u „Zvonimir" postao i jedan od glavnih pokretača njegove izdavačke djelatnosti te su 1886. i 1889. objavljena dva godišta *Almanaka hrvatske omladine „Zvonimir"*, u kojima je i Velimir objavio više svojih radova. Godine 1888. Velimir Deželić imao je veliku ulogu i u organizaciji i realizaciji velike „Zvonimirove" bečke proslave tristogodišnjice rođenja Ivana Gundulića, a bio je i jedan od urednika prigodne spomenice, za koju je napisao uvodnu raspravu.[8]

Velimir Deželić ostao je u Beču jedanaest godina, a tamo se i oženio i dobio troje djece. Naime od 1885. godine u Beču je boravila i njegova zaručnica Tonka Kontak, koja je došavši iz Zagreba, gdje je završila srednju glazbenu školu u zagrebačkom Glazbenom zavodu, počela studirati pjevanje na bečkom Konzer-

va „Zvonimira" u Beču dne 12. veljače t. g.[1883!]. // Narodni list (Zadar), 22(1883), br. 22 (21. III.); br. 23 (24. III.); br. 24 (31. III.); br. 25 (4. IV.).

7 Naslov knjige: *Miklošić i Hrvati: odgovor gosp. Matiji Murku, predsjedniku Ak. družtva „Slovenija" u Beču*. / Velimir Deželić, tajnik Hrv. ak. družtva „Zvonimira" u Beču. U Zagrebu: Knjigotiskarna i litografija C. Albrechta, 1883.

8 Usp. rad *Ivan Franjin Gundulić*. // Gundulićeva Zvonimir: 1588. – 8. siečnja 1888. Uspomeni Ivana Franjina Gundulića i njegovom rodnom mjestu „kruni hrvatskih gradova" Dubrovniku posvećuje Hrvatsko akademijsko družtvo „Zvonimir" u Beču. Beč, 1888. Str. 5–11.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 15 11/16/15 12:59 PM

vatoriju. Velimir i Tonka u Beču su se 1887. i vjenčali. Jasno je da je Velimir Deželić sa zaručnicom i kasnije mladom suprugom vrlo aktivno pratio i bečki glazbeni i kazališni život te na taj način još više proširio svoje horizonte. No kada je postalo jasno da Velimir neće postati liječnik, otac Gjuro uskratio mu je daljnju financijsku potporu, te su mladi supružnici živjeli u velikoj oskudici i morali su sami zarađivati za život – Tonka davanjem glazbenih poduka, a Velimir instrukcijama iz prirodoslovnih predmeta i povremenim pisanjem za novine. Zbog zategnutih odnosa u obitelji Velimir Deželić od 1888. do 1893. nije dolazio u Zagreb, a kako je povremeno i pobolijevao, bio je u teškoj situaciji, jer je shvatio da u inozemstvu ne može sam s mladom obitelji svladati egzistencijalne probleme. Zbog toga se 1893. godine odlučio za konačan povratak u Zagreb. U Zagrebu je kasnije dobio još šestero djece, tako da je Velimir Deželić, uz ostalo, bio i otac doista brojne obitelji.[9] S obzirom da ja najstariji sin dobio očevo ime i po odrastanju također postao prisutan u hrvatskom javnom životu, Velimir Deželić kasnije je svojemu imenu dodao još i pridjevak „stariji", pa se od tada u književnoj povijesti i leksikografiji uvijek navodi s tim pridjevkom. Međutim u ovome tekstu, u kojemu se govori o čitavom njegovom životu i o knjižničarskom, a ne o književnom radu, navodimo ime i prezime bez pridjevka, onako kako je pisalo u njegovim službenim ispravama.

Po povratku u Zagreb Velimir se s obitelji nastanio u kući svoga imućnoga tasta Antuna Kontaka te je, oslobođen novčanih teškoća, nastavio prirodoslovni studij na zagrebačkom Filozof-

[9] Iscrpne podatke o njegovom privatnom životu i ukupnom javnom radu vidi u Deželić, Đ.; Sečić, D.; Petković, M. *Dr. Velimir Deželić stariji: (1864. – 1941.)*. Zagreb: Družba „Braća hrvatskoga zmaja", 2002. (Biblioteka Posebna izdanja – Monumenta draconica ; knj. 3).

Knjiga Velimir Dezelic.indd 16 11/16/15 12:59 PM

skom fakultetu. Započeo je istraživanje o foraminiferama Jadranskog mora u Zoologijskom muzeju kod profesora Spiridona Brusine, pripremajući se za doktorski ispit. Ujedno je odmah počeo tražiti i stalan posao. Kako kod profesora Brusine u Muzeju nije bilo za njega sistematiziranog mjesta, tadašnji predstojnik Vladinog odjela za bogoštovlje i nastavu Izidor Kršnjavi, koji je otprije poznavao i njega i njegove tiskane radove, preporučio mu je da se prvo honorarno zaposli u Kr. sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, jer je tamo manjkalo osoblja za preuzimanje opsežne Gajeve knjižnice. Kršnjavi, inače prijatelj Velimirova oca, to je ovako komentirao:

> „Eno, mladi prijatelju Deželiću, u carstvu knjiga bilo bi za vas mjesto kao stvoreno, ako se ne plašite Kostrenčića, i ako uspijemo dobiti u novom proračunu takvo mjesto, i ako još umilostivite Kostrenčića da vas primi.“[10]

Kostrenčić je bio poznat kao nepovjerljiv i strog upravitelj[11], ali je očito da je Velimir ostavio na njega dobar utisak jer ga je iste godine uzeo za honorarnog pomoćnika. Bio je to prvi veći plaćeni posao koji je Velimir Deželić dobio nakon više godina studiranja. Prišao mu je s naročitim veseljem jer je dobro znao kakav značaj ima Gajeva knjižnica za hrvatsku kulturu. Nakon što je uspješno izvršio sve postavljene zadaće i uvjerio vrlo pedantnog Kostrenčića u svoju marljivost i široko obrazovanje, dobio je početkom 1894. u Knjižnici stalni posao u svojstvu pisara. Prije nego što ga uputi u pravi stručni posao, Kostrenčić ga je htio još bolje

[10] Isto, str. 56.

[11] U tome više u Sečić, D. *Kraljevska sveučilišna knjižnica u Zagrebu: razvoj i djelovanje srednjoeuropske knjižnice od 1874. do 1918.* Lokve : Naklada Benja, 2008. Str. 140–141.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 17 11/16/15 12:59 PM

upoznati u dnevnom poslu i tek mu je u listopadu 1894. napokon omogućio da preda molbu za knjižničarskog pomoćnika. Time je Deželiću u tridesetoj godini bio otvoren put za buduću knjižničarsku karijeru. Iz molbe koju je tom zgodom napisao doznajemo da se istovremeno upisao na doktorski studij na zagrebačkom Filozofskom fakultetu, s ciljem da „u roku od godine dana položi stroge ispite iz prirodnih nauka i stekne doktorat filozofije". Ujedno je napisao da se kani „posve posvetiti bibliotečnoj službi".[12] Ravnatelj Kostrenčić uz tu je molbu napisao sljedeću preporuku:

> „Glede g. Velimira Deželića usuđujem se naročito iztaknuti, da je isti u ovo vrieme, što je on u ovoj biblioteci kao pisar namješten, pokazao i volju i mar za ovu službu, te pošto steče potrebnu kvalifikaciju, kako on to u molbi obriče, ukoliko je to moguće već danas prosuditi, steći će u njemu bibliotečna služba valjana radnika."[13]

Molba je bila povoljno riješena, pa je Deželić već 2. studenoga 1894. stupio u službu u svojstvu knjižničarskog pomoćnika. Potom se nakon doktorske promocije 1896. godine javio na natječaj za pristava drugoga razreda, a to je mjesto dobio u siječnju 1897.

Kako raspored stručnih djelatnika u Knjižnici bez pristava prvoga razreda nije bio zadovoljavajuć jer Kostrenčić po tadašnjim propisima nije imao zamjenika, tražio je on već 1898. godine da se Deželića i Stjepana Ortnera, drugoga tada u Knjižnici zaposlenog pristava drugog razreda, promakne u pristave prvoga razreda. Međutim početkom 1899. godine Ortner je otišao iz Knjižnice, pa su Kostrenčić i Deželić tijekom više godina ostali

[12] Spisi NSK, br. 54/1894 od 20. 1. 1894.
[13] Isto.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 18 11/16/15 12:59 PM

sami na stručnim poslovima. Deželić je, uopće, bio jedini stalni Kostrenčićev suradnik koji je kroz čitavo razdoblje do njegova umirovljenja 1911. godine stalno radio u Knjižnici. Kada je Vlada odobrila Kostrenčićev zahtjev, raspisan je 1899. natječaj za pristava prvoga razreda, a tom je prigodom Kostrenčić preporučio Deželićev izbor. Tada je napisao Vladi:

> „Dr. Deželić služi u biblioteci već neprekidno 5 i po godina, bibliotečni posao i u obće bibliotečnu cjelokupnu upravu pozna najbolje, pouzdan je i njegove materijalne prilike, što u ove vrsti zavodu, gdje je toliko dragocjena blaga sabrano, je također od ne male važnosti, su povoljne, a biti će i u buduće po svoj prilici sve to bolje – da se i s ove strane njegovo promaknuće najtoplije zagovoriti smije i može.“[14]

Nakon toga Deželić je 25. rujna 1899. postavljen za pristava prvoga razreda i Kostrenčićeva zamjenika i na tom je mjestu ostao sve do 1911., kada je Kostrenčić otišao u mirovinu, a Deželić je postavljen za ravnatelja Knjižnice.

Velimir Deželić ubrzo se po povratku iz Beča uključio i u zagrebački javni, kulturni i društveni život. Od brojnih djelatnosti kojima se bavio u mlađim godinama ovdje ćemo se posebno osvrnuti na njegovo višegodišnje uređivanje književnog časopisa „Prosvjeta“, jer mu je taj posao omogućio upoznavanje vrlo širokoga kruga kulturnih radnika i umjetnika s kojima će godinama, i kao knjižničar, redovito surađivati. Osim toga, i u Zagrebu je sa suprugom nastavio pratiti i glazbeni i kazališni život kako bi za „Prosvjetu“ mogao i sam pisati prikaze pojedinih događanja.

[14] Spisi NSK, br. 45/1899 od 25. 7. 1899.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 19 11/16/15 12:59 PM

Časopis je, uz redoviti posao u Knjižnici, uređivao od 1897. do 1911. Premda je od 1900. uredništvo formalno dijelio s Emilijem Laszowskim, prema svjedočenju Rudolfa Horvata[15] on je sve do 1911. zapravo sâm obavljao urednički posao. Jasno je da je po preuzimanju uprave Knjižnice morao odustati od tako obimnoga posla u slobodno vrijeme, jer ga od tada više nije imao.

Deželić je od 1900. bio i odbornik Matice hrvatske, od 1902. odbornik Društva hrvatskih književnika, a godine 1905. zajedno s Emilijem Laszowskim osnovao je kulturno društvo Družba „Braća hrvatskoga zmaja". U Matici hrvatskoj bio je aktivan u književnoumjetničkom odboru do 1915. godine, kada je morao prestati s tim radom zbog zauzetosti vođenjem Sveučilišne knjižnice. Kao član Društva hrvatskih književnika već je 1901. na svečanoj skupštini prigodom proslave četiristogodišnjice hrvatske književnosti održao predavanje o potrebi promicanja pismenosti i obrazovanja, jer je smatrao da se književnici trebaju angažirati u ogranizaciji javnih predavanja i tečajeva za analfabete.[16] Bio je to početak njegovih stalnih nastojanja u poticanju podizanja svijesti o važnosti širenja obrazovanja i kulture u narodu, za koja je kasnije tražio i dobio potporu i u Družbi „Braća hrvatskoga zmaja", kada je predložio osnivanje „pučkih sveučilišta". Jasno je da su i nastojanja oko osnutka Gradske knjižnice išla u istom smjeru. Kada je 1907. godine na poticaj Družbe otvorena Gradska knjižnica, Velimir Deželić prihvatio se upravljanja njome. Sastavio je prva pravila te knjižnice, a preko više organizacija u kojima je i sâm djelovao organizirao je

[15] Usp. Horvat, R. *Životopis Dra Velimira Deželića*. Zagreb : Tisak Hrvatske tiskare, 1914. Str. 26.

[16] Tekst predavanja objavljen je prvo 1902. kao brošura u izdanju C. Albrechta pod naslovom *Javna predavanja i tečajevi za analfabete*, a kasnije i u „Ljetopisu Društva hrvatskih književnika".

Knjiga Velimir Dezelic.indd 20 11/16/15 12:59 PM

prikupljanje knjiga od darovatelja za njezin budući fond te volonterski rad gimnazijalaca i studenata, koji su uz njegove upute prvih godina radili kao priučeni knjižničari.[17]

Putem Družbe „Braća hrvatskoga zmaja" Velimir Deželić pokušao je 1917., u sklopu odbora za pripremu proslave tisućgodišnjice Hrv. kraljevstva u kojemu je bio pročelnik književne i etnografske sekcije, potaknuti i osnivanje zagrebačkog Etnografskog muzeja.[18] Za prigodnu publikaciju *Znameniti i zaslužni Hrvati* (...), koja je objavljena prigodom velike proslave 1925. godine, Deželić je na osnovi opsežne građe, koju je prikupljao tijekom više godina, napisao čak 1078 biografskih jedinica. Zamisao o izradi hrvatskog biografskog leksikona razvijao je još od svoje mladosti, a svoje stavove iznio je 1905. u članku koji je objavio u časopisu „Vitezović" pod naslovom „O hrvatskom biografskom leksikonu".[19] Biografske podatke prikupljao je i bilježio sve do svoje smrti, o čemu svjedoče brojni zapisi sačuvani u njegovoj „Građi za memoare" koja se od 2008. čuva u Hrvatskom držav-

[17] Usp. Deželić, M. *Velimir Deželić i Sveučilišna knjižnica u Zagrebu*. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 33, 1/4((1990), str. 228. i Katić-Crnković, A. *Devedeset godina Gradske knjižnice u Zagrebu*. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 40, 3/4(1997), str. 4–6.

[18] Ta njegova nastojanja opširno je 2006. opisala A. Muraj u članku „Zamisli Velimira Deželića st. o osnivanju Etnografskog muzeja u Zagrebu" u časopisu „Etnološka tribina", 36, 19(2006); zanimljivo je da, kada ta inicijativa nije urodila plodom, Deželić nije odustao od svoje zamisli, već je u svojemu *Memorandumu* 1918. među ostalim novim odjelima Knjižnice predvidio i etnografski odjel.

[19] Opsežan prikaz Deželićevog rada kao biografa dao je 1993. A. Stipčević u članku „Velimir Deželić st. i Hrvatski biografski leksikon" u zborniku radova sa znanstvenog skupa posvećenog Deželiću u Mariji Bistrici i Zagrebu 1992.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 21 11/16/15 12:59 PM

nom arhivu.[20] Velimir Deželić bio je aktivan izvan Knjižnice i u mnogim drugim djelatnostima i udrugama[21], ali smo ovdje spomenuli samo one za koje smatramo da su bile najuže povezane s njegovim knjižničarskim pozivom.

U Sveučilišnoj je knjižnici kao knjižničarski pristav pod Kostrenčićevom upravom Velimir Deželić radio na različitim poslovima i upoznao zapravo čitavo knjižnično poslovanje. Imao je sreću da mu je ravnatelj Kostrenčić, premda ponekad i previše strog, bio i vrsnim uzorom i učiteljem. Usto se Deželić i sam trudio općenito što bolje upoznati knjižničarsku struku te je, među ostalim, više puta bio na privatnim studijskim putovanjima u Italiji. Tako je u svojem službenom *Osobniku* sam napisao da je „1900. dobio od Kr. Zemaljske vlade dopust u svrhu proučavanja talijanskih knjižnica" te da je tada „osobito proučio Knjižnicu Viktora Emanuela i Vatikansku knjižnicu u Rimu, Marzianu u Mletcima, Nacionalnu (spojenu Magliabechianu i Palatinu) u Firenci te Veliku narodnu u Napulju".[22] U ono se vrijeme najviše bavio obradom starih i rijetkih knjiga, pa je u bogatim talijanskim knjižnicama nalazio podatke do kojih u Zagrebu nije mogao doći.

Kada je Deželić već osam godina bio pristav prvoga razreda povremeno zamjenjujući ravnatelja Kostrenčića, Sabor je 1907. godine, nakon višegodišnjeg traženja i Kostrenčića i Sveučilišnog senata, napokon prihvatio zakonsku osnovu za gradnju nove zgrade Sveučilišne knjižnice. Kralj ju je iste godine potvrdio zakonom, ali se već 1908. godine, nakon višestrukih nesla-

[20] Građa, koja se do tada čuvala u obitelji, te je godine predana na trajno čuvanje Hrvatskom državnom arhivu.

[21] Iscrpne podatke o njegovom privatnom životu i ukupnom javnom radu vidi u Deželić, Đ.; Sečić, D.; Petković, M. Nav. dj.

[22] Usp. *Osobnik dr. Velimira Deželića*. Nav. dj.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 22 11/16/15 12:59 PM

ganja oko predloženih mogućih gradilišta i drugih pojedinosti, opet željelo odustati od gradnje. Tada je upravo Velimir Deželić došao u prigodu da se i osobno založi za izgradnju nove zgrade kod svojeg bivšeg školskoga druga, a tada hrvatskog bana Pavla Raucha.[23] Upozorio ga je da moderne sveučilišne knjižnice trebaju posebne, namjenski izgrađene zgrade radi boljega usluživanja korisnika, a osim toga podsjetio ga je i da je knjižno blago, koje se čuva u knjižnici u neprikladnim prostorima, u velikoj opasnosti od vatre. Možda ta njegova intervencija i nije bila presudna, ali je 1909. godine, na Deželićevo zadovoljstvo, ipak napokon raspisan natječaj s odredbom da se knjižnica izgradi na južnom dijelu Zapadnog perivoja (današnjeg Mažuranićeva trga). Na tom natječaju nagrađena je osnova arhitekta Rudolfa Lubynskoga koja je kasnije, uz neke preinake, i izgrađena.

Nakon odluke o početku gradnje trebalo je pristupiti stvarnim predradnjama. To se zbivalo u vrijeme kada se ravnatelj Kostrenčić spremao u mirovinu, tako da su sve aktivnosti oko pripreme gradnje zapale njegova zamjenika i kasnijega nasljednika Velimira Deželića. Pritom je bilo posebno važno da je početkom 1910. Deželić poslan s Vladinim inženjerom Sitzerom i arhitektom Lubynskim na stručno putovanje sa svrhom upoznavanja tada najmodernijih knjižnica u Srednjoj Europi. Na tom su putovanju proučili zgrade i uređenje knjižnica Visoke tehničke škole u Budimpešti, sveučilišnih knjižnica u Cluju, Lavovu i Leipzigu te triju knjižnica (Kraljevske, Sveučilišne i Knjižnice Trgovačke akademije) u Berlinu. Osim toga bili su još u Krakovu, Hamburgu, Dresdenu, Pragu i Beču. Deželić je po povratku s puta podnio Vladi svoj elaborat o budućoj zgradi koji je zajedno s arhitektonskom osno-

[23] Usp. Deželić, M., 1990, nav. dj. str. 5–6.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 23 11/16/15 12:59 PM

vom Lubynskoga poslužio kao polazište za realizaciju zgrade. Još je značajno da su Deželić i Lubynski na tom putovanju po Europi upoznali i moderno prostorno uređenje knjižnica i knjižnično poslovanje. Kako je Kostrenčić tada bivao često odsutan zbog bolesti, u to je vrijeme Deželić već više mjeseci gotovo samostalno upravljao knjižnicom, pa je stekao dovoljno praktičnoga iskustva u najsloženijim organizacijskim poslovima i znao na što treba usmjeriti posebnu pozornost pri razgledavanju drugih knjižnica.

Izgradnja zgrade na Marulićevu trgu započela je u ožujku 1911., a dovršena je u rujnu 1913. Za Velimira Deželića bilo je to razdoblje osobito intenzivnog i produktivnog rada jer je, osim svakodnevne suradnje s arhitektom i svim drugim nadležnima oko izgradnje, već 1911., kada je i službeno postavljen za ravnatelja Knjižnice, započeo s opsežnom reogranizacijom fonda i pripremama za buduću selidbu. Knjižnica je tada brojala oko 130 000 svezaka, a uz Deželića je imala još samo 6 akademski školovanih zaposlenika, jednoga pisara i pomoćno osoblje za manipulativne poslove. Deželić je odmah nabavio i strojeve za pisanje te je ubrzo dobio i jednu strojopisačicu. Svi su poslovi vrlo uspješno i na vrijeme dovršeni, tako da je Deželić sa suradnicima do selidbe uspio presignirati svu građu i dovršiti novi javni abecedni i stručni katalog najviše korištene građe, za što je kasnije od Vlade dobio i posebna priznanja. Selidba je počela 11. listopada 1913. godine i trajala je desetak dana. Već 5. studenoga pozvani su sveučilišni profesori na razgledavanje zgrade, a početkom prosinca otvorena je Velika čitaonica za studente. Knjižnica je bila u svakom pogledu veliko postignuće i njezino otvaranje označilo je vrhunac Deželićeva profesionalnog života.

U novoj je zgradi odgovornost Deželića kao ravnatelja bila znatno veća nego prije. Morao je organizirati čuvanje zgrade i loženje, nabaviti telefonsku centralu i druge uređaje i brinuti se za održavanje zgrade, a sve to nije bilo potrebno dok je Knjiž-

Knjiga Velimir Dezelic.indd 24 11/16/15 12:59 PM

nica bila u sveučilišnoj zgradi. Međutim uvjeti za rad s građom, njezina pohrana, rad zaposlenika i korištenje novim javnim katalozima u kataložnoj dvorani, kao i građom u prostranim čitaonicama, bili su neusporedivo povoljniji. O nekim zanimljivim pojedinostima vezanim uz nov način poslovanja doznajemo iz Deželićevih pisanih naputaka koji su sačuvani u knjižničnom arhivu, pa se iz njih može zaključiti i kako je izgledala svakodnevica u novoj zgradi.[24] Korisnika i posjetitelja bilo je svakim danom sve više, a mnoge je po Knjižnici stručno vodio upravo sam ravnatelj Deželić. Neke od zanimljivih susreta opisao je u svojim osobnim zapisima, iz kojih se jasno razabiru njegova tadašnja razmišljanja i stavovi.[25] Gdje god je mogao, Deželić je uveo korištenje pisaćim strojevima i standardnim obrascima i postupcima. Među ostalim, izradio je i pisana pravila za katalogizaciju građe, a sve je to bilo nužno s obzirom na opsežnost postavljene zadaće i činjenicu da je imao vrlo malo suradnika. A i sam je intenzivno i dalje radio na obradi građe jer je želio u što kraćem roku osigurati dostupnost podataka o građi u javnom abecednom i stručnom katalogu.

U svojem službenom Osobniku zapisao je da je „godine 1913. za uskrsnih ferija posjetio novosagrađenu Sveučilišnu knjižnicu u Padovi" te da je prvih godina upravljanja Knjižnicom „naročito mnogo boravio u Beču i Budimpešti, da se na vrelu onih biblioteka obavijesti o novostima administrativnima svoje struke".[26] U lipnju 1914. godine Deželić je molio Vladu da ga po-

[24] Usp. npr. „Naputak o pregledavanju i porabi izloženih časopisa u maloj čitaonici", „Naputak za podvornike Kr. sveuč. knjižnice" i druge – više o tome u Sečić, D. 2008, nav. dj., str. 191–192 i 224.

[25] To je opširno opisao na osnovi očevih vlastoručnih zapisa sačuvanih u *Građi za memoare* njegov sin Mladen Deželić u članku „Velimir Deželić i Sveučilišna knjižnica u Zagrebu". Nav. dj.

[26] Usp. *Osobnik dr. Velimira Deželića*. Nav. dj.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 25 11/16/15 12:59 PM

šalje na službeno putovanje na međunarodnu izložbu tiskarstva i knjižničarstva u Leipzig. Na tom je putu namjeravao posjetiti i sveučilišne biblioteke u Berlinu, Pragu i Münchenu. To je putovanje u srpnju i odobreno, ali ga je rat u nakani onemogućio. Štoviše, zbog mobilizacije i odlaska gotovo svih suradnika iz Knjižnice ostao je sam s nekolicinom onih koji nisu bili sposobni za mobilizaciju. Bio je to za njega velik udarac, ali nije posustao. Tijekom rata dovršio je s malobrojnim suradnicima nove javne kataloge na listićima i izdao čak dva tiskana kataloga.

Jedan od naročitih Deželićevih profesionalnih uspjeha bilo je i sklapanje ugovora s Prvostolnim zagrebačkim kaptolom 1914. godine o pohranjivanju Metropolitanske knjižnice u novu zgradu Sveučilišne knjižnice, na temelju kojega je ona već 1915. prenesena u nove prostore i na taj način trajno sačuvana od daljnjega propadanja. Radilo se tada o fondu od preko 55 000 svezaka knjiga, 169 inkunabula i oko 380 rukopisa, a od toga oko 150 pisanih u 15. i ranijim stoljećima. Njegov prethodnik Kostrenčić u više je navrata pokušavao pridobiti Kaptol da mu preda Metropolitanu, ali u tome nije uspio jer je u pregovorima zahtijevao da Metropolitana bude predana na trajno upravljanje Sveučilišnoj knjižnici. Kako Kaptol nije mogao na to pristati, Deželić je primijenio drugu taktiku, te je Metropolitana ostala i nadalje u vlasništvu i nadležnosti Kaptola, ali je postala dostupna znanstvenoj i kulturnoj javnosti, sukladno suvremenim pravilima koja su bila primijenjena u Sveučilišnoj knjižnici.

Godine 1916. radio je Deželić na novim pravilima i statutu Sveučilišne knjižnice. To je, ustvari, trebala biti priprema za poslovanje nakon rata. Pravila i statut nisu doneseni tijekom rata, ali je 12. rujna 1918. godine donesen novi sveučilišni zakon koji je napokon udovoljio zahtjevima glede statusa knjižničnog osoblja. Da povijesni put kojim je dalje krenula Hrvatska nije vodio

Knjiga Velimir Dezelic.indd 26 11/16/15 12:59 PM

u novu nesretnu državnu zajednicu, koja je bila *a priori* nesklona razvoju hrvatskih kulturnih ustanova, Knjižnica bi vjerojatno na temelju takvog zakona u novoj zgradi doživjela pravi procvat, jer je uz ravnatelja i akademski obrazovanim knjižničarima u Sveučilištu napokon dan status koji im pripada, tj. isti kakav imaju i sveučilišni nastavnici. Međutim nakon raspada Austro-Ugarske Monarhije, koji su mnogi Hrvati, a među njima i Velimir Deželić, željno očekivali, on je bez obrazloženja smijenjen s mjesta ravnatelja Sveučilišne knjižnice i premješten na službu u Zemaljski arhiv. Knjižnica je time s jedne strane izgubila upravitelja koji se u najtežim ratnim okolnostima i oskudici svesrdno posvetio svojoj zadaći, a s druge osobu u naponu snage, koja je nakon dvadesetpetogodišnjeg iskustva i uspješnog preseljenja i uređenja Knjižnice u novoj zgradi bila u Zagrebu zacijelo najbolje upućena u ustroj i poslovanje modernih znanstvenih knjižnica.

Velimir Deželić još je nakon toga šest godina vodio knjižnicu Zemaljskog arhiva, da bi 1924. sa 60 godina života i 30 godina službe bio umirovljen. Po odlasku iz Sveučillišne knjižnice nikada više nije bio na tako odgovornom poslu te je od 1919. imao znatno više vremena za svoje ostale aktivnosti. Posebno se aktivno predao pisanju romana. Budući da se 1918. učlanio u Hrvatsko književno društvo sv. Jeronima i već 1921. postao njegovim potpredsjednikom, a na toj je funkciji ostao sve do smrti 1941. godine, u jeronimskim je izdanjima objavio svoje najpopularnije romane koji su izlazili u izdanjima od 20 000 i više primjeraka. Tim je romanima stekao veliku popularnost i primarno po njima ostao u sjećanju javnosti. I u radu više drugih katoličkih i humanitarnih udruga dao je još tih godina značajan doprinos, napose u Družbi „Braća hrvatskoga zmaja". Tako je nakon umirovljenja kao vrlo popularan pisac bio možda i više prisutan u javnosti

Knjiga Velimir Dezelic.indd 27 11/16/15 12:59 PM

nego ikada prije. Istovremeno je još objavio i neke znanstvene radove s područja kulturne povijesti, povijesti knjige i tiskarstva.

Kada se 1931. u Zagrebu pripremalo održavanje Prvoga kongresa jugoslavenskih knjižničara, organizatori Kongresa zamolili su Velimira Deželića da predsjeda tim kongresom, što je on rado prihvatio te je predsjedao svim sjednicama Kongresa i aktivno sudjelovao u redigiranju kongresne rezolucije. Tada je on kao „doajen jugoslovenskih biblijotekara"[27], premda je već sedam godina bio u mirovini, bio još uvijek hrvatski knjižničar s najvećim stručnim znanjem i iskustvom. Njegov nasljednik na mjestu ravnatelja Knjižnice Franjo Fancev, koji se zapravo nikada nije odlučio za knjižničarsku profesiju, bio je tada već više godina izvan Knjižnice i knjižničarske struke. Odlukom Kongresa Deželić je izabran u Nadzorni odbor Društva jugoslavenskih bibliotekara. Bio je to njegov posljednji angažman u knjižničarskoj struci.

Tijekom 1930-ih godina Velimir Deželić počeo je ozbiljnije patiti od srčanih tegoba, pa se postupno počeo povlačiti iz javnog života da bi 7. veljače 1941. umro u obiteljskom krugu u sedamdeset sedmoj godini života. Na vrlo svečanom pogrebu, uz ostale govornike, oprostio se od njega u ime Hrvatskoga bibliotekarskoga društva njegov tadašnji predsjednik Matko Rojnić[28], koji će kasnije preuzeti dužnost ravnatelja Sveučilišne knjižnice, ustanove u koju je Deželić ugradio mnogo osobnog rada s toliko ljubavi i energije i koju je morao neslavno, iz političkih razloga, početkom 1919. napustiti.

[27] Usp. Badalić, J. *Prvi kongres jugoslovenskih biblijotekara*. // Nova Evropa, 24(1931), str. 344.

[28] U Zbirci rukopisa NSK sačuvan je i Rojnićev autograf toga govora. Usp. R-7979 A, br. 49.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 28 11/16/15 12:59 PM

Djelovanje Velimira Deželića u hrvatskom knjižničarstvu

Deželićev rad u Kr. sveučilišnoj knjižnici

Velimir Deželić zaposlio se u Kr. sveučilišnoj knjižnici 1894., prvo kao honorarni suradnik prigodom priprema za preuzimanje knjižnice Ljudevita Gaja koju je Vlada otkupila za tu knjižnicu, potom je od 1897. bio knjižničarski pristav drugoga razreda, od 1899. pristav prvoga razreda, a od 1911. ravnatelj ustanove koju je preselio i nanovo ustrojio u vlastitoj zgradi na Marulićevu trgu, da bi završio svoju ravnateljsku dužnost početkom 1919., kada je zbog promjene političkoga režima smijenjen s dužnosti. Dakle u toj je knjižnici radio preko 25 godina.

Deželić je bio od mladosti motiviran za knjižničarski poziv jer je bio vrlo odan knjizi, a kako je dobro poznavao hrvatsku povijest te domaću i svjetsku književnost, pa je još tijekom svojih studentskih dana u Beču objavio i neke radove iz povijesti hrvatske knjige i tiskarstva, bio je i stručno dobro pripremljen za knjižničarski poziv. Osim toga studirao je medicinu i prirodne znanosti i znao je mnoge strane jezike.[29] Došavši 1894. godine u Sveučilišnu knjižnicu brzo je ostavio dobar dojam na ravnatelja

[29] O njegovu aktivnom znanju latinskog jezika, kojim je vladao čitavoga života, svjedoči npr. vlastoručno pismo od 14. 4. 1913. koje se čuva u Državnom arhivu u Zagrebu (Obiteljski fond Deželić, inv. br. 1190.).

Knjiga Velimir Dezelic.indd 29 11/16/15 12:59 PM

Ivana Kostrenčića, te ga je ovaj po dovršenju radova oko preuzimanja Gajeve knjižnice, već 1894., primio u stalnu službu kao pisara. Na taj je način Deželić dobio status državnog činovnika, ali bez doktorata znanosti u ono vrijeme nije imao uvjete za početak knjižničarske karijere. Kako je iste godine započeo s izradom disertacije iz biologije, ubrzo je promaknut u knjižničarskog pomoćnika, a 1897. godine, nakon promocije, dobio je pravo da se natječe za pristava drugoga razreda te je to mjesto, s obzirom da je već imao tri godine knjižničarske prakse, i dobio.

Kao pristav 2. razreda Deželić je od 1897. zaposlen u čitaonici za rukopise i stare i rijetke knjige, a pomagao je Kostrenčiću i u mnogim drugim poslovima, da bi kasnije kao pristav 1. razreda počeo i samostalno obrađivati rijetkosti. Taj je posao u ono doba bio posebno aktualan jer je Vlada neposredno prije njegova dolaska u Knjižnicu otkupila knjižnicu Nikole Zrinskoga s 526 knjiga i 26 rukopisa, knjižnicu njemačkog profesora Antona Springera s 1193 djela s područja povijesti umjetnosti i arheologije, više starih dubrovačkih tiskovina te vrlo bogatu knjižnicu Ljudevita Gaja.[30] Iz Deželićevog kasnijeg djela o inkunabulama Sveučilišne knjižnice, koje je u vlastitoj nakladi objavio 1902. godine[31], može se razabrati da je on tijekom rada na toj zbirci naročito proučio literaturu o inkunabulistici. Tih je godina triput o vlastitom trošku putovao u Italiju, gdje je posebno proučio način rada s inkunabulama, ali i rukopisima i drugim rijetkostima. Inkunabule u fondu Sveučilišne knjižnice stručno je popisao, a opis mnogih od njih popratio je i zanimljivim bilješkama o njihovu porijeklu. Ovo djelo jasno svjedoči o stručnosti koju je stekao već nakon osam godina rada u

[30] Više pojedinosti u tome vidi u Sečić, D. 2008, nav. dj., str. 157–158.

[31] Radi se o djelu pod naslovom *Inkunabule (prvotisci) zagrebačke sveučilištne biblioteke*.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 30 11/16/15 12:59 PM

Knjižnici, uz dodatno proučavanje literature i konzultiranje stranih stručnjaka. Iz uvodnog teksta doznaje se kojom se stručnom literaturom služio u rješavanju stručnih pitanja obrade građe, a opis inkunabula sastavio je prema Hainu.[32] Pritom je naveo da je „Hainov popis ispravio svagdje u koliko nije točan" te da je sam dodao „neke popune".[33] Želeći dodatno djelovati na hrvatsku kulturnu javnost napisao je u uvodnom tekstu te knjige i ovo:

> „U svojem životu imao sam dosta prilike, da se uvjerim, kako se u nas u Hrvatskoj maćuhinski postupa sa knjigama i kako inače u obrazovanim krugovima vlada posvemašnje neznanje o bibliografskim i bibliotečnim stvarima. (...) Ljudi, koji u nas spadaju u više obrazovani sloj, ne imadu često niti najprimitivnijih pojmova o toli važnoj znanosti, koju u drugim narodima vrlo ciene i osobito štuju. (...) To je svakako žalosno, a bilo bi dobro u interesu naše kulture, da stvari, koje se tiču knjiga i knjižnica, ne ostanu ni kod nas 'nepoznatom zemljom'."[34]

Ovdje treba čitatelja upozoriti da su te misli napisane 1902. godine, godinu dana prije nego što će Mirko Breyer[35] u Zagrebu otvoriti svoju knjižaru i antikvarijat, kada se, s izuzetkom knjižara Stjepana Kuglija i rijetkih pojedinaca, o popisima knjiga i povijesti knjige gotovo nije pisalo. Tako ni jedini tada uvaženi za-

[32] Ludwig Hain (1781.–1836.) njemački je leksikograf koji je izradio popis inkunabula pod naslovom *Repertorium bibliographicum* (Stuttgart 1825.–1838.), koji je gotovo sto godina ostao glavni priručnik u istraživanju inkunabula.

[33] Usp. Deželić, V. *Inkunabule (prvotisci) zagrebačke sveučilišne biblioteke*. Zagreb : C. Albrecht, 1902, str. 23.

[34] Isto, str. 5.

[35] Mirko Breyer (1863.–1946.), antikvar i kulturno-književni povjesničar.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 31 11/16/15 12:59 PM

grebački knjižničar Ivan Kostrenčić nakon svog povratka iz Beča od 1875. godine nije objavio nijedan tekst, premda se kao vrlo vrijedan djelatnik Matice hrvatske mnogo bavio i uredničkim poslovima. Deželić je čak prethodno, godine 1898., u časopisu „Prosvjeta" objavio prikaz Breyerova rada „Nešto građe o staroj hrvatskoj književno-kulturnoj povijesti" i bio je s njim od tada u stalnoj vezi. Tako je i Breyer 1902. odmah prikazao Deželićevu knjigu o inkunabulama u „Vijencu" i uvrstio taj prikaz ponovno u svoju publikaciju *Prilozi k starijoj književnoj i kulturnoj povijesti hrvatskoj*, koju je u nakladi vlastite knjižare objavio 1904. godine.[36] Međutim osim Deželića i Breyera razmjerno se dugo u Zagrebu nisu pojavili drugi stručnjaci koji bi propagirali izradu bibliografija i istraživanje starih knjiga i povijesti hrvatskoga tiskarstva. Deželić je kasnije želio tu svoju stručnu djelatnost još proširiti, što je 1905. pokušao izdavanjem specijaliziranog časopisa pod naslovom „Hrvatski bibliofil: mjesečnik za bibliotečnu i bibliografsku nauku".[37] Premda je taj časopis zbog štednje izlazio zajedno s časopisom „Vitezović", sve je ostalo samo na pokušaju, pa su zbog premalog broja suradnika i pretplatnika izašla samo 2 broja. Međutim tu ima vrlo vrijednih podataka o hrvatskom tiskarstvu i starim hrvatskim knjigama koji nisu ni do danas izgubili na aktualnosti. Posebno tu ističemo Deželićev opsežniji rad o Novoselskoj tiskari u Zagrebu.[38] Deželić je

[36] Usp. Breyer, M. *Deželić dr. Velimir: Inkunabule (prvotisci) Zagrebačke Sveučilišne biblioteke*. // Breyer, M. Prilozi k starijoj književnoj i kulturnoj povijesti hrvatskoj. Zagreb : U nakladi vlastite knjižare, 1904., str. 200–203.

[37] Taj je časopis prikazan u Sečić, D. 2008, nav. dj. str. 72–73; *v*iše pojedinosti o tome vidi u članku Sorokin, B. Časopis „Hrvatski bibliofil". // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 38(1995), str. 137–140.

[38] Objavljeno pod naslovom *Novoselska tiskara u Zagrebu: povjestno-bibliografska študija*. // Hrvatski bibliofil, 1(1905), br. 1, str. 2–9; br. 2/3, str. 17–25.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 32 11/16/15 12:59 PM

i kasnije nastavio prikupljati podatke s područja povijesti zagrebačkog tiskarstva, o čemu nam 1922. svjedoči Vjekoslav Klaić.[39] Međutim od te je građe objavio kasnije samo nastavak rada o Novoselskoj tiskari[40], a ostalo nije više sredio ni objavio.

Drugo područje Deželićeva osobnog angažmana koji je nadilazio redovite dužnosti u Sveučilišnoj knjižnici bila je briga za hrvatsku bibliografiju. S bibliografskim poslom susreo se najprije kada ga je 1898. godine ravnatelj Kostrenčić uključio u izradu hrvatske bibliografije, koju je trebalo dovršiti do proslave Sveučilišta 1900. godine. Iz Kostrenčićeva izvještaja Vladi doznajemo da je „dr. Deželić na izradi bibliografije radio revno, – i pokazao u obće u ovim poslovima liepu literarno-historičku spremu".[41] Kako poslovi oko izrade bibliografije nisu dovršeni na vrijeme, Kostrenčić je kasnije odustao od daljnjih nastojanja oko hrvatske bibliografije.[42] Međutim Deželić nikada nije napustio zamisao o realizaciji izrade hrvatske bibliografije u Knjižnici, što je vidljivo i iz njegova elaborata pod naslovom *Memorandum*, koji je 1918. prije odlaska s dužnosti predao predstojniku Odjela za bogoštovlje i nastavu Milanu Rojcu[43], kao i iz pokušaja pokretanja bibliograf-

[39] Usp. Klaić, V. *Književarstvo u Hrvata*. Zagreb : Tisak i naklada Knjižare St. Kugli, 1922. Str. 77.

[40] Usp. članak *Biskupska a zatim novoselska tiskara u Zagrebu* (1794–1825). // Narodna starina 4,10(1925), str. 96–126.

[41] Spisi NSK, br. 80/1898 od 3.12.1898.

[42] Više o tome vidi u Sečić, D. *Ishodišta razvoja hrvatske bibliografije u Kr. Sveučilišnoj (današnjoj Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu*. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 47, 3/4(2004), str. 3–6.

[43] Isto, str. 11–12. Radi se o spisu napisanom strojopisom. Usp. Deželić, V. *Memorandum od 21. studenoga 1918.* (vlastoručno potpisano, 19 str. teksta). Državni arhiv u Zagrebu, Obiteljski arhivski fond Deželić, inv. br. 608.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 33 11/16/15 12:59 PM

sko-bibliotečnog časopisa.[44] *Memorandum* koji je napisao već 21. 11. 1918. namijenio je mjerodavnom povjerenstvu za prosvjetu novonastale vlade Države SHS, smatrajući da nakon donošenja novoga sveučilišnoga zakona u mirnodopskim uvjetima treba donijeti odluku o preostalim reformskim zahvatima u Knjižnici. Taj je dokument važan zbog toga što je u njemu Deželić ponovno popisao sve reforme koje je kao ravnatelj proveo od 1911. do 1918. godine, kao i one koje je još namjeravao provesti. Iz *Memoranduma* doznajemo da je za njegove uprave u Knjižnici do 1918. izrađena bibliografija svih do tada objavljenih članaka iz časopisa „Vijenac", „Nastavni vjesnik", „Vjesnik Zemaljskog arhiva" te iz svih do tada objavljenih serijskih publikacija Jugoslavenske akademije. U istom spisu iznio je i svoje viđenje buduće hrvatske retrospektivne bibliografije knjiga, čiju je izradu htio pokrenuti s više suradnika nakon svršetka rata. Tu je 1918. Deželić napisao:

> „O potrebi bibliografije mnogo je već pisano i stručno i laički. Mnogo pametna, a još više nerazumnoga. Riječi je mnogo potrošeno, a konkretno ništa izvedeno. (...) Potpisani već od svoje mladosti uzeo si je zadaćom biti pokretačem takove radnje, pak je već i niz podataka kao privatno vlastništvo sakupio za doba, dok je bio urednikom literarnog lista (časopisa „Prosvjeta", op. D. S.). Tu svoju gradju djelomično odstupio sam na uporabu biografskom riječniku jugoslavenske akademije.[45] (...)

[44] Radi se o neuspjelom pokušaju izdavanja časopisa „Glasnik Kr. sveučilišne knjižnice u Zagrebu". Usp. Sečić, D. 2008, nav. dj., str. 73–74.

[45] JAZU je prije Prvog svjetskog rata pokrenula rad na *Hrvatskom biografskom rječniku* te je stupila u vezu s Deželićem, koji joj je dao na raspolaganje bibliografske podatke različitih osoba koje je do tada prikupio; međutim u

Knjiga Velimir Dezelic.indd 34 11/16/15 12:59 PM

Bibliografija bi se dijelila u niz odjela i odsjeka:

1. Bibliografija svih knjiga i članaka pisanih hrvatskim jezikom bilo na teritoriju našega naroda, bilo u tudjini,
2. Bibliografija tj. popis svih knjiga, koje su u stranim jezicima štampane na području naše države ili u stranim državama jezikom tudjim od sinova našega naroda,
3. Bibliografija djela, koja su u tudjim jezicima pisana o našem narodu u čitavom svijetu od najstarijih vremena do danas, bila ta djela historičkog, geografskog, ili drugog znanstvenog ili beletrističkog sadržaja.

Svi ovi odjeli bili bi popraćeni kratkim biografskim podacima o piscima, na način kako je to učinio glasoviti isusovac Sommervogel[46], a koje je djelo jedino te vrsti i vanredno je korisno."

Iz ovih riječi jasno se razabire koliki je značaj Deželić pridavao nacionalnoj bibliografiiji i nacionalnom biografskom leksikonu. Ali za njegova života, kao i tijekom sljedećih desetljeća, u Knjižnici se nisu stvorili uvjeti za redovito objavljivanje ni hrvatske tekuće ni retrospektivne bibliografije. Jedino što je Deželić u suradnji s V. Jakušićem realizirao bila je tekuća bibliografija, objavljena opet bez sudjelovanja Knjižnice, u časopisu „Glas Matice hrvatske" 1907. godine pod naslovom *Hrvatska bibliografija za god. 1906.–7*. Sljedeće je godište još uredio sam Jakušić, da bi s prestankom izlaženja spomenutog časopisa prestala izlaziti i bib-

novoj Državi SHS JAZU je ubrzo prekinula taj rad, a Deželić je sa suradnicima nastavio s pripremom biografija za knjigu *Znameniti i zaslužni Hrvati te pomena vrijedna lica u hrvatskoj povijesti od 925–1925*, leksikon skromnijega opsega koji je, u skladu s prethodnim planom, i objavljen 1925. godine.

46 Carlos Sommervogel (1834.–1902.), francuski isusovac, knjižničar i bibliograf koji je izradio bibliografiju svih isusovačkih knjiga od osnutka toga reda do svojega vremena.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 35 11/16/15 12:59 PM

liografija. Bio je to pokušaj skromnih dometa, ali ipak zabilježen u povijesti hrvatske bibliografije.[47]

Deželić je pod Kostrenčićevom upravom radio i na poslovima katalogizacije i klasifikacije novopridošlih knjiga. Od 1899., kada je postao pristav prvoga razreda, bio je posebno angažiran u području klasifikacije, jer su i Sveučilište i Vlada sve glasnije zahtijevali da Knjižnica izradi novi stručni katalog. Na novoj shemi toga kataloga radio je isprva Kostrenčić, ali je ubrzo povjerio razradu klasifikacijske sheme Velimiru Deželiću, koji je kao doktor prirodoslovnih znanosti, inače dobro upućen i u humanističke discipline, imao opće znanje potrebno za taj posao. Iz godišnjih izvještaja Knjižnice razaznaje se da je on na pitanjima klasifikacije godinama vrlo intenzivno radio, a po Kostrenčićevu umirovljenju izradio je sasvim novu klasifikacijsku shemu koja se potom, uz neke preinake, rabila u Knjižnici tijekom više desetljeća, sve do početka primjene Univerzalne decimalne klasifikacije u 70-im godinama 20. stoljeća.[48] U novom klasifikacijskom sustavu Deželić je rasporedio sva područja znanja u 16 skupina s 500 tekućih brojeva. Klasifikacijska je shema slijedila, kako je to bilo u ono doba uvriježeno u srednjoeuropskim sveučilišnim knjižnicama, znanstvena područja i discipline zastupljene na pojedinim fakultetima Sveučilišta, a već 1912. Deželić je priredio za tisak brošuru pod naslovom *Raspored stručnoga kataloga Kr. Sveučilišne knjižnice*, koju je te godine objavila Kr. zemaljska tiskara. Bilo je to prvo izdanje Kr. sveučilišne knjižnice u Zagrebu i nagovještaj novoga razdoblja u organizaciji rada s korisnicima. Ubrzo nakon

[47] Sečić, D. 2004, nav. dj. str. 7–8.

[48] Više o nastojanjima u klasifikaciji prvih godina 20. stoljeća vidi u Sečić, D. 2008, nav. dj. str. 166–170, a o značajkama Deželićeva stručnog kataloga u istom djelu na str. 272–274.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 36 11/16/15 12:59 PM

toga Deželić je, prema američkom uzoru, uveo u poslovanje i „bibliotečnu iskaznicu" kojom je korisnicima omogućeno korištenje svim knjižničnim uslugama, bez potrebe jamstva drugih osoba ili ustanova pri posudbi knjiga izvan knjižničnih prostora.[49]

Već se posljednjih godina 19. stoljeća počelo u Zagrebu govoriti o potrebi izgradnje nove, zasebne zgrade za Knjižnicu, s jedne strane zato što je Sveučilištu nedostajalo prostora za održavanje nastave, a s druge zato što su i Vlada i Sveučilišni senat bili svjesni da je dragocjena knjižna baština, smještena u neprikladnim prostorima, ugrožena od vatre, a Sveučilište je moralo zbog toga plaćati vrlo visoku osigurninu. Premda je ravnatelj Kostrenčić opetovano podsjećao nadležne na tu opasnost, na odluku o izgradnji trebalo je čekati više godina i ona je donesena kada se Kostrenčić počeo spremati za mirovinu. Sabor je naime tek 1907. godine prihvatio zakonsku osnovu za gradnju knjižnice, a stvarne su pripreme za njezinu izgradnju započele četiri godine kasnije, 1911. godine, kada je već bilo odlučeno da će Deželić od Kostrenčića preuzeti ravnateljsku dužnost. Tako je Deželić poslan s Vladinim inženjerom Sitzerom i arhitektom Lubynskim na studijsko putovanje po Europi, na kojemu se upoznao s modernom organizacijom i uređenjem knjižničnih prostora te svim drugim pojedinostima koje su mu bile potrebne za osuvremenjivanje rada zagrebačke knjižnice i izradu osnove za njezino funkcioniranje u novoj zgradi.[50]

[49] Više o tome u Sečić, D. 2008, nav. dj. str. 227–228.

[50] O pojedinostima vezanim uz to putovanje, izgradnju zgrade, selidbu Knjižnice i početak njezinog rada na novoj lokaciji izvijestio je prilično opširno 1990. na osnovi sačuvanih vlastoručnih Deželićevih zapisa njegov sin M. Deželić u svojemu članku pod naslovom „Velimir Deželić i Sveučilišna knjižnica u Zagrebu" u Vjesniku bibliotekara Hrvatske. Nav. dj.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 37 11/16/15 12:59 PM

Za zagrebačku sveučilišnu knjižnicu bila je posebno sretna okolnost što je upravo 1911. godine na mjestu hrvatskoga bana bio Nikola Tomašić, sveučilišni profesor na Pravnom fakultetu, a inače bibliofil. Ban Tomašić u velikoj je mjeri zaslužan da se Knjižnica, koja je tada brojala već oko 130 000 sv., nakon toliko otezanja 1911. godine počela graditi, a u njegove zasluge treba pripisati i osiguravanje velikih financijskih sredstava za tu gradnju. On je, naime, tražio da Sveučilišna knjižnica bude građena kao reprezentativna zgrada, a ne kao spremište knjiga s čitaonicama. Trebala je biti lijepa i izvana i iznutra, pa je Deželić zajedno s Lubynskim uložio i dosta energije u suradnju s obrtnicima, naročito umjetnicima, od kojih je mnoge kao urednik književnog časopisa „Prosvjeta" već godinama dobro poznavao.

Tijekom izgradnje, ali i kasnije, kada je trebalo uvesti mnoge novosti u poslovanje, Velimir Deželić pokazao je značajne organizacijske sposobnosti. Tada je imao već mnogo teorijskog znanja i praktičnog iskustva, a na studijskim putovanjima upoznao je i više moderno organiziranih knjižnica. Godine 1913. za uskrsnih praznika, prije selidbe u zgradu na Marulićevom trgu, pohodio je još i novu zgradu Sveučilišne knjižnice u Padovi, prvu namjenski izgrađenu knjižnicu u Italiji, i tamo se upoznao s tamošnjom osuvremenjenom organizacijom djelatnosti. S obzirom na to da se podjela rada u talijanskim knjižnicama ponešto razlikovala od one uvriježene u Austro-Ugarskoj Monarhiji i Njemačkoj,[51] taj je posjet bio također od velike koristi, posebno u dijelu koji se odnosi na organizaciju rada s korisnicima.

[51] Za više pojedinosti o njemačkim, austrijskim i talijanskim knjižničarskim propisima prije Prvog svjetskog rata usp. Sečić, D. 2008, nav. dj. str. 35–90.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 38 11/16/15 12:59 PM

Deželić se tijekom priprema za preseljenje osim primjene nove klasifikacijske sheme odlučio i za presigniranje sveukupne građe na *numerus currens* (prema njegovu iskazu: „kronološki francuski sistem poretka"),[52] primjenu pisaćih strojeva za izradu javnih kataloga, za koje je usvojio međunarodni format (prema njegovu iskazu: „briselski format listića kakav rabi Kr. knjižnica u Berlinu") i moderni namještaj „američkog sustava", kao i za primjenu „pruskih instrukcija" u katalogizaciji, za čije je potrebe sam izradio prvi pisani pravilnik za katalogizaciju.[53] Sâm je napisao da je tim naputkom za popis knjiga, „koji opsiže preko sto štampanih stranica, položio temelj jedinstvenom katalogiziranju".[54] I u tome je bio u pravu, jer upravo je takvo pomagalo nedostajalo Knjižnici, u kojoj je u međuvremenu bilo zaposleno više akademski obrazovanih djelatnika na obradi građe, te je ujednačavanje popisivanja bilo nužno. Bio je to jedan od Deželićevih velikih, donedavno nepoznatih, doprinosa hrvatskom knjižničarstvu uopće[55], a i ostali reformski zahvati svjedoče o njegovu vizionarstvu, jer je hrabro odabrao rješenja za koja danas znademo da su, usprkos djelomičnom otporu suvremenika, zagrebačku knjiž-

[52] Usp. spis Sveučilišne knjižnice br. 716/1915. (sačuvan samo u HDA), Spisi Odjela za bogoštovlje i nastavu, Hrvatski državni arhiv (1914), kutija 815, br. 694.

[53] Više o tom pravilniku vidi u Sečić, D. 2004, nav. dj., str. 9–10. i Sečić, D. 2008, nav. dj., str. 212–215.

[54] Usp. spis Sveučilišne knjižnice br. 716/1915. (sačuvan samo u HDA), Spisi Odjela za bogoštovlje i nastavu, Hrvatski državni arhiv (1914), kutija 815, br. 694.

[55] Arhivska istraživanja iznijela su na vidjelo jasne podatke o tome. Pojedinosti vidi u Sečić, D. 2008, nav. dj., str. 212–216; kasnije prešućeno Deželićevo autorstvo „Naputka za popisivanje knjiga", umnoženog za katalogizatore u Knjižnici i do danas sačuvanog u više primjeraka, iako jasno proizlazi iz arhivskih spisa u Knjižnici, bilo je nepoznato čak i E. Veroni, premda ga je i ona tijekom više godina rabila u svakodnevnom radu.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 39 11/16/15 12:59 PM

nicu već tada uvela u red naprednih ustanova te vrste i ispravno ju usmjerila u budućnost.

Osim spomenutih reformi, Deželić je odmah krenuo i s djelomičnom reorganizacijom fonda te je formirao novi Časopisni odjel, Novinski odjel i posebni Hrvatski odjel, u koji je pohranio sve knjige na hrvatskom jeziku. Svjestan činjenice da novi katalozi ukupnoga fonda imaju prioritet te da s radom na hrvatskoj bibliografiji treba pričekati, želio je barem pomoći da se stvore preduvjeti za njezinu lakšu izradu u budućnosti. Taj je Hrvatski odjel 1918. ovako opisao:

> „Ovaj je odio zamišljen kao neki muzej hrvatskoga tiskarskoga prozvoda. Ima pak uz ovu zadaću da posluži kao temelj sastavljanju hrvatske bibliografije. Da se to izvede, morale su se prelistati sve cedulje cijeloga kataloga i izvaditi sve cedulje hrvatskih knjiga. A onda opet nazad uložiti."[56]

Konstituiranje pak časopisnog i novinskog odjela bilo je vezano uz izradu novog, preglednijeg sustava kontinuacija i izradu abecednog i stručnog kataloga serijskih publikacija, koje Knjižnica prije toga nije imala. Zbirka tzv. lektorija (priručnika i najviše korištenih knjiga) povećana je s 3 500 na 30 000 svezaka, a katalog toga fonda objavljen je 1916. u publikaciji *Katalog Kr. sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Knjiga I. Priručna djela, udžbenici i djela, koja se najviše upotrebljuju*.

Nova zagrebačka knjižnica, dovršena 1913. godine, bila je u svakom pogledu dostignuće visokog dometa, te je S. Petrović u prigodnoj spomenici oduševljeno napisao:

[56] Usp. Deželić Đ. 2002, nav. dj., str. 92; novi ravnatelj Fancev taj je odjel po svojemu dolasku ukinuo te je uveo signiranje isključivo po formatu, tako da su knjige na hrvatskom jeziku ponovno pomiješane s drugim knjigama istoga formata.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 40 11/16/15 12:59 PM

> „Hrvatski narod, prvi na slavenskom jugu, osnovao je svoj dom prosvjete u prekrasnoj palači na Mažuranićevu trgu, u koji će hodočastiti učenjaci raznih naroda, da vide i saznadu sve, što je važno o našim prilikama. Naša domovina ima sad i za sinove svoga naroda dostojno središte kulture, središte to važnije, što je Hrvatska kr. sveučilištna biblioteka, iako nosi ime sveučilištna, uistinu ujedno i nacijonalna."[57]

Velike zasluge u svemu su pripadale i ravnatelju Deželiću, koji je s velikim ambicijama surađivao u realizaciji nove prostorne organizacije i oblikovanja zgrade. I njegova je želja bila da Knjižnica bude jedna od naprednijih u Monarhiji, posebno stoga što je bilo jasno da će u budućnosti jedino ona moći preuzeti i ulogu hrvatske nacionalne knjižnice. Pošto je Knjižnica preseljena, Deželić je nastavio raditi na podizanju dostupnosti njezinih fondova te je, prije svega, odlučio pod svaku cijenu što brže dovršiti novi javni abecedni i stručni katalog. Premda je tijekom rata, zbog mobilizacije i odlaska gotovo svih suradnika na ratište, ostao sâm sa samo troje obrazovanih suradnika, on je ipak već koncem 1914. godine izdao u suradnji sa Zborom liječnika katalog medicinskih knjiga u Knjižnici[58], a 1916. godine otisnut je već spomenuti skromni abecedni katalog lektorija Knjižnice. U predgovoru toga jedinog općeg tiskanog kataloga koji je Knjižnica ikada objavila Deželić je napisao:

> „Narodno blago, koje se krije u zgradi nove kralj. sveuč. knjižnice ležalo bi općinstvu zakopano, da nema

[57] Usp. Petrović, S. *Hrvatska kr. sveučilištna biblioteka*. Zagreb : Kr. zemaljska tiskara, 1913. Predgovor.

[58] Naslov djela: *Popis medicinskih djela Kr. hrv. sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Uredila Kr. hrv. sveuč. knjižnica, izdao „Zbor liječnika Kralj. Hrvatske i Slavonije"*. Zagreb: Nakladom „Zbora liječnika", 1914.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 41 11/16/15 12:59 PM

> kataloga. Katalozi su sve do g. 1913. bili samo u činovničkim prostorijama, te tako pristupni općinstvu uz posredovanje činovnika. Kr. sveučilišna knjižnica svojim ulaskom u novu zgradu prvi put je podala i širem općinstvu zgodu, da samo traži signature u novim katalozima u katalognoj sobi. Da se još pristupnijim ti katalozi učine, ne samo zagrebačkoj publici, već i čitavom hrvatskome narodu, odlučilo je ravnateljstvo izdavati i štampom takove kataloge. (...) Ako bi prilike dopuštale, da se izda i realni, po strukama udešeni dio tog kataloga, štampat će se s potpunijim naslovima. Sve teškoće štampe za vrijeme rata, dok je najveći dio činovnika kr. sveučilišne knjižnice mobilizovan, imala je podnijeti ova knjiga."[59]

Bio je to vrlo moderan pristup, kojim se Deželić pokazao u pravom smislu pripadnikom nove generacije knjižničara. Želio je fondove Knjižnice učiniti što lakše dostupnima, što mu je i uspjelo kada je do 1918. dovršio izradu novog javnog abecednog i stručnog kataloga čitavoga knjižničnog fonda. Javni knjižnični katalozi na listićima međunarodnog formata, pisani strojopisom i uloženi u moderne kataložne ormariće, bili su velik stručni uspjeh u to vrijeme i u europskim razmjerima. Naime mnoge velike srednjoeuropske knjižnice imale su tada samo djelomične javne kataloge, a mnoge uopće nisu ni imale stručni katalog građe pohranjene u spremištu.[60]

[59] Usp. *Katalog Kr. sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Knjiga I. Priručna djela, udžbenici i djela, koja se najviše upotrebljuju. (Abecedni popis).* Zagreb, Kr. Zemaljska tiskara, 1916. Predgovor.

[60] Više o tome u Sečić, D. 2008, nav. dj. str. 274–275.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 42 11/16/15 12:59 PM

Velimir Deželić zaslužan je još i za sklapanje ugovora s Prvostolnim zagrebačkim kaptolom o pohranjivanju Metropolitanske knjižnice u knjižničnu zgradu na Marulićevom trgu, u prostore u kojima se i sada nalazi ta knjižnica. Pohranu Metropolitane u moderno uređene prostore i njezino uređenje smatrao je jednim od svojih najvećih uspjeha u životu. Godine 1917. napisao je sljedeći izvještaj Vladi, iz kojega je vidljivo o koliko se velikom poslu radilo:

> „Dne 4. prosinca 1916. preuzela je knjižnica povjerenstveno metropolitansku knjižnicu prvostolnoga kaptola zagrebačkoga. Sa strane prvostolnoga kaptola bio je kod primopredaje ravnatelj metropolitanske knjižnice Ljudevit Ivančan, a sa strane sveučilišne knjižnice Dr. Velimir Deželić, kr. bibliotekar i Dr. Marcel Vidačić, pristav sveuč. knjižnice. (...) Nakon što je bila preuzeta metropolitanska knjižnica moglo se pomišljati na njezino uređenje. Knjižnicu je trebalo urediti po istim principima po kojima je uređena cijela sveuč. knjižnica. (...) Do danas označene su sve knjige s novim mjesnim oznakama, te su proviđene s novim priljepnicama. Sa novim mjesnim signaturama označeno je 28.541 djela.“[61]

Godine 1918. doživio je bibliotekar Deželić još jedan veliki uspjeh. Budući da je bivšeg bana i sveučilišnog profesora Nikolu Tomašića prethodno nagovorio da oporučno ostavi svoju bogatu knjižnicu Sveučilišnoj knjižnici, te je godine, nakon Tomašićeve smrti, navedena ostavština stvarno dospjela u Knjižnicu. Kako Tomašićeva knjižnica broji preko 15 000 sv., na taj je način znanstve-

[61] Spisi NSK br. 395/1917 od 26. 5. 1917.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 43 11/16/15 12:59 PM

noj javnosti od tada, uz Metropolitansku knjižnicu, omogućen pristup dodatnom knjižnom blagu od neprocjenjive vrijednosti. Dobivanje te ostavštine, kao i rukopisa Izidora Kršnjavoga, da spomenemo samo one posebno značajne darove, valja pripisati u posebne Deželićeve zasluge, jer su oni na njegov nagovor i uvjeravanja još za života tu ostavštinu obećali darovati Knjižnici.[62]

Tijekom rata radio je Dežeić na novim pravilima i statutu Sveučilišne knjižnice. U tu svrhu konzultirao je pismeno svoje kolege u drugim sveučilišnim knjižnicama u Austriji, Mađarskoj, Njemačkoj i Švicarskoj. Bio je svjestan da Knjižnicu treba do kraja modernizirati i reorganizirati, a u svojim je nacrtima nastojao zacrtati i formalno priznavanje njezine funkcije nacionalne knjižnice. U tu svrhu izradio je tada i osnovu „Zakona ob uređenju kr. hrvatske zemaljske i sveučilišne knjižnice u Zagrebu" s posebnim obrazloženjem.[63] To je trebala biti priprema za budući razvoj i poslovanje Knjižnice jer su tijekom rata sve aktivnosti bile zaustavljene odredbama o štednji papira, struje i goriva za loženje, a povrh svega, kako je spomenuto, nedostatkom stručnih djelatnika. Prigodom dostave osnove za nova „Pravila Kr. hrv. zemaljske i sveučilišne knjižnice u Zagrebu" Dežeić je pripomenuo da nova pravila zahtijevaju i izmjenu sveučilišnog zakona u dijelu koji se odnosi na knjižnicu. Predlagao je i izmjene u statusu bibliotečnog činovništva itd. Senatu Sveučilišta uz ostalo je napisao:

> „Razumije se samo po sebi, da i najidealnija pravila ne mogu zavodu ništa koristiti, ako ta pravila provode ljudi nezadovoljni, ljudi dezolatnih plaćevnih prilika, ljudi zapostavljeni svemu ostalomu sebi jed-

[62] O tome prilično detaljno izvještava Dežeić, M., 1990, nav. dj.
[63] Više o tome u Sečić, D. 2008, nav. dj., str. 204–208.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 44 11/16/15 12:59 PM

> nako kvalificiranom činovništvu. Već više od dvadeset godina i za dobe bivšega bibliotekara Kostrenčića pune su bibliotečne predstavke molbi, da se uredi status činovništva u biblioteci, da bude ravan po svojoj plaći i činu drugima. Po svojoj prilici datira to već iz doba, kad su učitelji stali tražiti povišenje plaća. Oni su to postigli, a bibliotečno činovništvo jošte nije. Biblioteka patila je i pati najvećma na tom, da nije mogla zadržati sposobnog činovništva. Od po prilici 14 činovničkih namještenika, koji su se nalazili u biblioteci, nije ostao niti jedan na svom mjestu, osim potpisanog bibliotekara, koji bi također morao otići, da mu nisu privatne njegove materijalne prilike dopuštale, da ipak ostane u biblioteci. Treba spomenuti, da su svi ovi činovnici i pomoćnici, osim jednoga, živi i drugdje dobro namješteni."[64]

Ovim riječima jasno je opisao koliko su akademski školovani knjižničari, pa i on sâm, bili tijekom svih godina službovanja u nezadovoljavajućem položaju i koliko se samozatajno predao poslanju upravitelja te hrvatske stožerne kulturne ustanove u prijelomnom, teškom razdoblju. Pravila i statut nisu biti doneseni tijekom rata. Međutim novi sveučilišni zakon koji je donesen 12. rujna 1918. godine napokon je unaprijedio status knjižničnog osoblja, ali njegove dobrobiti nije više uživao Velimir Deželić, koji je po uspostavi nove države premješten na mjesto knjižničara u Zemaljski arhiv u istoj zgradi. Titulu „kr. sveučilišni knjižničar" zadržao je do konca službovanja, ali s dodatkom „dodijeljen kr. zem. arkivu u Zagrebu". Službeni dekret o promjeni položaja

[64] Spisi NSK, br. 622/1916 od 2.11.1916.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 45 11/16/15 12:59 PM

nije mu, naime, nikada uručen, već samo spis o dodjeli na rad u arhivu. Čak je formalno promaknut u „najviši stepen plaće sveučilišnog knjižničara". Arhiv je na taj način dobio vrhunskog stručnjaka koji je vrlo brzo uredio njegovu knjižnicu, ali za Sveučilišnu knjižnicu bio je to velik gubitak. U Arhivu je radio još do 1924., kada je nakon tridesetgodišnjeg službovanja umirovljen.

I nakon što je 1924. otišao u mirovinu, Deželić je svojim savjetima ostao u knjižničarstvu prisutan još neko vrijeme, o čemu najbolje svjedoči njegovo predsjedanje Prvom kongresu jugoslavenskih bibliotekara 1931., ali i neki drugi sačuvani zapisi.

Deželićev angažman u području narodnog prosvjetiteljstva i knjižničarstva

Velimir Deželić bio je i glavni pokretač otvaranja zagrebačke Gradske knjižnice i njezin prvi ravnatelj 1907. godine. Premda je taj posao obavljao volonterski, zacrtao je i smjernice djelovanja te knjižnice tijekom prvoga razdoblja njezinoga rada u prostorima kule nad Kamenitim vratima u zagrebačkom Gornjem gradu.[65]

Deželić je još kao student u Beču upoznao usluge narodnih knjižnica,[66] a došavši u Zagreb ubrzo je primijetio koliko takve knjižnice nedostaju zagrebačkom građanstvu. Radeći u Sveučilišnoj knjižnici nastojao se iz literature što bolje upoznati ne samo sa stečevinama znanstvenog nego i narodnog knjižničarstva u

[65] Za prikaz toga Deželićeva djelovanja usp. Katić-Crnković, A. Nav. dj., str. 4–6.

[66] Prigodom otvaranja zagrebačke Gradske knjižnice u svojemu predavanju „O evoluciji modernih slobodnih knjižnica" doslovce je rekao: „Dok sam živio u Beču imao sam zgode gledati i proučavati rad bečkih javnih knjižnica. (...) Već na početku ovoga stoljeća brojio je Beč 15 javnih biblioteka, koje su god. 1898. posudile golemi broj od jedan milijun i 75 tisuća svezaka."

Knjiga Velimir Dezelic.indd 46 11/16/15 12:59 PM

najrazvijenijim zapadnim, a posebno u angloameričkim zemljama. Kao dugogodišnji urednik književnog časopisa „Prosvjeta" bio je dobro upoznat kakvo je općenito stanje čitanja u Hrvatskoj.

Kako je koncem 19. i početkom 20. stoljeća u Hrvatskoj nepismenost bila znatno raširenija nego u Austriji, Deželić je svoje prve inicijative usmjerio prema poticanju hrvatske inteligencije na borbu protiv nepismenosti i opće prosvjećivanje naroda, a potom i na osnivanje narodnih knjižnica. Prva mu se prilika pružila kada je kao odbornik Društva hrvatskih književnika pozvan na Izvanrednu glavnu skupštinu Društva koja se 1901. održavala u povodu proslave četiristogodišnjice Marka Marulića. Tom je prigodom održao predavanje pod naslovom „Javna predavanja i tečajevi za analfabete".[67] U tom je predavanju upozorio književnike da je književnost kojom se bave zbog velike nepismenosti u Hrvatskoj dostupna samo vrlo uskom sloju pučanstva te da treba hitno poraditi na podizanju opće prosvijećenosti naroda kako bi se omogućio svekoliki napredak društva. Svoje je izlaganje završio prijedlogom rezolucije koju je Skupština tada i usvojila i u kojoj je zaključeno da će Odbor poraditi na organiziranju redovitih javnih predavanja, a naročito tečajeva za analfabete, kako bi se „obrazovanje što više proširilo u hrvatski narod".[68] Kasnije je putem toga odbora nastojao pokrenuti i osnivanje narodne knjižnice u Zagrebu. Međutim sve te inicijative nisu urodile plodom, što je Deželić kasnije, držeći 1907. predavanje prigodom otvaranja Gradske knjižnice, opisao ovim riječima:

[67] To je predavanje doživjelo razmjerno velik publicitet: prvo su njegovi dijelovi objavljeni u novinama „Obzor", god. 42 (1901), br. 263, zatim je čitav tekst objavljen u obliku brošure (Tisak C. Albrechta, 1902.), da bi napokon 1903. bio objavljen i u „Ljetopisu Društva hrvatskih književnika za godine 1900–1903."(Zagreb, Dionička tiskara, 1903., str. 70–74).

[68] Usp. *Javna predavanja i tečajevi za analfabete* (1902), str. 13.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 47 11/16/15 12:59 PM

> „Jedan čas nadao sam se, da će družtvo hrv. književnika uzeti na se zadaću, da ustroji takvu knjižnicu. Bilo je to za predsjednikovanja dičnog pjesnika Trnskoga, kad se je nešto sličnoga i počelo. Ali to se sve izjalovilo, palo u vodu i nestalo u tminu zaboravi."[69]

Deželić nije posustao, nego je i nadalje ustrajao u propagiranju inicijative za otvaranje Gradske knjižnice u Zagrebu. Po osnutku Družbe „Braća hrvatskoga zmaja", u kojoj se od 1905. okupilo dovoljno intelektualaca svjesnih nedostatka brojnih kulturnih ustanova u Zagrebu, otvorila se napokon i mogućnost za otvaranje Gradske knjižnice. Jasno je da je upravo Velimir Deželić, zamjenik velikog meštra Družbe, priredio sve stručne podloge za pregovore s Gradom. Tada je Družba ponudila gradonačelniku Milanu Amrušu da će njezini članovi besplatno urediti Knjižnicu i njome upravljati. Ta je inicijativa napokon bila uspješna, te je zagrebačka Gradska knjižnica otvorena 1907. godine. Prigodom svečanosti njezinog otvaranja Velimir Deželić održao je predavanje pod naslovom „O evoluciji modernih slobodnih knjižnica" u kojemu je, među ostalim, rekao:

> „Knjižnica kr. i slob. Grada Zagreba smještena je do daljnje odredbe u kuli kamenitih vrata i ona je slobodna, javna, moderna biblioteka, osnovana i uređena za sve slojeve pučanstva grada Zagreba. Svaki stanovnik, koji je navršio 15. godinu (bio ženskoga ili mužkoga spola) smije bezplatno rabiti knjige iz gradske knjižnice, bilo u čitaonici, bilo kod kuće. Mi, koji smo tu knjižnicu velikim marom i ljubav-

[69] Usp. Deželić, V. *O evoluciji modernih slobodnih knjižnica*. Zagreb : Tiskara Hrvatskog katoličkog tiskovnog društva, 1908. Str. 37.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 48 11/16/15 12:59 PM

> lju gledali u zamisli, porodu, reko bih u povojima, znamo vrlo dobro, da je još vrlo daleko od idealnog cilja, koji smo si postavili. Čedna je i skromna."[70]

Kako samim otvaranjem Knjižnice posao nije bio završen, Velimir Deželić sam se ponudio da će u početku njome besplatno upravljati i uputiti mlade volontere kako da rade kao priučeni knjižničari. Zanimljivo je da je to dosta dobro funkcioniralo, što svjedoči o velikoj motiviranosti sudionika u tom podhvatu. Osim sačuvanih izvještaja o radu,[71] više podataka o prvim godinama rada Gradske knjižnice doznaje se i iz sjećanja nekih tadašnjih volontera i korisnika. Tako je prigodom proslave osamdesete godišnjice Knjižnice 1987. godine Mladen Deželić, Velimirov sin, koji je i sam kao gimnazijalac bio jedan od volontera, iznio u javnost dodatne, do tada nepoznate, podatke iz vlastitog sjećanja i očeve ostavštine.[72] Iz njih se na primjer doznaje da su prvi dobrovoljni knjižničari 1907. bili maturanti Božidar Širola (kasniji skladatelj i muzikolog) i Velimir Deželić sin (kasnije pravnik i književnik), koje je ravnatelj uputio u osnove selekcije, popisivanja knjiga, izrade kataloga i rada s korisnicima. Osim toga, tu je iznio i podatak da su se u čitaonici Knjižnice održavala poučna stručna i znanstvena predavanja i muzičke priredbe.[73] Ako se ima u vidu Deželićeva inicijativa s početka stoljeća, jasno je da je tada uz pomoć članova Družbe „Braća hrvatskoga zmaja", organizacije u kojoj je desetljećima bio zamjenik velikog meštra, napokon uspio

[70] Isto, str. 38.

[71] Usp. pregled povijesti Knjižnice koji je objavila A. Katić-Crnković u Vjesniku bibliotekara 1997. Nav. dj.

[72] Usp. članak Deželić, M. *Iz povijesti Gradske knjižnice u Zagrebu*. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 30(1987), str. 226–233.

[73] Više o tome u Jubilarnom kalendaru Družbe „Braća hrvatskoga zmaja" za god. 1916., Zagreb 1915., str. 46–50 i u drugim izvještajima Družbe.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 49 11/16/15 12:59 PM

realizirati svoju zamisao, koju je bezuspješno pokušao 1901. pokrenuti u Društvu hrvatskih književnika. Upravu Gradske knjižnice predao je 1909. godine Emiliju Laszowskom, koji se od tada za nju brinuo dok ju Družba nije predala Gradu na upravljanje.

Svoje zamisli o hrvatskom narodnom knjižničarstvu Deželić je formulirao na osnovi svojih iskustava stečenih u inozemstvu i bogate literature koju je redovito pratio u Sveučilišnoj knjižnici. Želio je da se u Zagrebu realizira ono što je u svijetu postojalo već više godina. U već spomenutom predavanju „O evoluciji modernih slobodnih knjižnica“[74] dao je pregled razvoja pučkih knjižnica u svijetu te je, među ostalim, naročito istaknuo zasluge Eduarda Reyera[75] u Austriji, koji je s mnogo uspjeha pokrenuo u Beču stvaranje mreže knjižnica s centralnom knjižnicom u središtu. Govoreći o tome istaknuo je da „centralne knjižnice imaju svrhu da oterete manje biblioteke i manjim knjižnicama posuđuju svoje knjige“. I dalje je Deželić iznosio svoje ideje:

> „I moja je velika želja, a možda će se dati i ostvariti, da se stvori zajednički katalog nekih manjih naših zagrebačkih knjižnica, pa da zajednički porade na pr. knjižnica pedagožkog zbora, trgovačko-obrtne komore, družtva hrv. književnika u svezi, ne bi li se diglo obrazovanje našega glavnoga grada. Ova naša knjižnica mogla bi postati centralnom knjižnicom i donositi krasnoga ploda, te svojom duševnom hranom snabdjevati i mnoge druge javne knjižnice, koje će se s vremenom i porastom grada morati osnovati na području naše priestolnice.“[76]

[74] Objavljeno 1908. kao sv. 9 u nizu izdanja „Braća hrvatskoga zmaja“.
[75] Eduard Reyer (1849-1914), austrijski znanstvenik, prosvjetar i knjižničar.
[76] Deželić, V. 1908, nav. dj. str. 31–32.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 50 11/16/15 12:59 PM

Danas znademo da se upravo to o čemu je Deželić 1907. godine govorio obistinilo te da Zagreb danas ima razgranatu mrežu narodnih knjižnica. Deželićeva inicijativa odjeknula je u hrvatskoj kulturnoj javnosti i izvan Zagreba, te je 1911. godine tekst spomenutog predavanja iz 1907. ponovno otisnut u karlovačkom tjedniku „Narodni glas". I u Karlovcu je tada djelovala Gradska knjižnica, organizirana na sličan način kao ona zagrebačka.

Velimir Deželić kasnije se zbog obaveza u Sveučilišnoj knjižnici više nije bio u mogućnosti baviti Gradskom knjižnicom. Međutim on ju je stručno utemeljio i početkom 20. stoljeća prvi upozorio hrvatsku javnost na potrebu organiziranja modernog narodnog knjižničarstva.

Objavljeni radovi Velimira Deželića u području knjižničarstva, bibliografije i povijesti knjige i njegove inicijative za pokretanje stručnoga časopisa

Tijekom aktivnog djelovanja u knjižničarstvu Deželić je objavio više radova iz struke, što je u ono vrijeme u Zagrebu bio pionirski pothvat jer je razvoj knjižničarstva trebalo tek pokrenuti. Prvi Deželićev rad s područja knjižničarstva bio je tekst o Kr. sveučilišnoj knjižnici u sveučilišnoj spomenici iz 1900. To je ujedno i prva objavljena povijest te knjižnice.[77] Deželić je taj tekst napisao koristeći se arhivskom građom dostupnom u sveučilišnom i knjižničnom arhivu te se prigodom toga istraživačkoga rada upoznao i s poviješću drugih zagrebačkih kulturnih i obrazovnih

[77] Taj tekst objavljen je, kao i svi drugi tekstovi u toj publikaciji, bez naznake autora, ali istraživanjem arhivske građe i Deželićevih vlastitih bilješki ustanovljeno je da je on napisao taj rad.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 51 11/16/15 12:59 PM

ustanova, što mu je omogućilo da kasnije nastavi s daljnjim povijesnim istraživanjima.

Nakon istraživanja povijesti Sveučilišne knjižnice Deželić se ogledao u inkunabulistici i objavio prvu hrvatsku knjigu o inkunabulama *Inkunabule (prvotisci) zagrebačke Sveučilištne biblioteke* (1902). Tu valja pripomenuti da se istraživanjem povijesti hrvatskoga tiskarstva počeo baviti još kao student u Beču, što je jasno vidljivo iz njegovog objavljenog predavanja koje je još 1883. održao u „Zvonimiru" prigodom proslave četiristogodišnjice prve hrvatske tiskane knjige.[78] U knjizi o inkunabulama 1902. objavio je i faksimile stranica *Glagoljskog misala* iz 1483. i *Brevijara* iz 1493., napisao uvodni tekst o inkunabulama, u kojemu se kratko osvrnuo i na devastaciju hrvatskih samostanskih knjižnica u doba Josipa II. te činjenicu da Sveučilišna knjižnica ima malen fond inkunabula koji bi trebalo povećati i izrekao nadu da će „možda i ovo djelce potaknuti kojega dobrotvora, da priskrbi našoj jedinoj velikoj javnoj biblioteci i više inkunabula".[79] U daljnjem tekstu, raspoređenom prema mjestu tiskara, opisao je 71 inkunabulu, naveo podatke o tiskarima, stanju opisanih primjeraka, prijašnim vlasnicima itd., te na kraju knjige dodao kazalo pisaca i djela te kazalo tiskara. Kasnije se Deželić bavio iscrpnije i istraživanjem povijesti zagrebačkog tiskarstva, ali opsežan i iscrpljujuć ravnateljski posao u Knjižnici onemogućio mu je daljnji istraživački rad te je uspio samo napisati radove o Novoselskoj tiskari i kasnije, u mirovini, dovršiti bibliografiju knjiga tiskanih u toj tiskari od 1794. do 1825.

[78] Predavanje pod naslovom „Osvrt na četiri sto godinâ hrvatskoga tiska" objavio je iste, 1883. godine u nastavcima u zadarskom „Narodnom listu".

[79] Usp. Deželić, V. 1902, nav. dj., str. 22.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 52 11/16/15 12:59 PM

Deželić je pokušao dvaput pokrenuti izdavanje stručnog knjižničarskog časopisa: prvi put 1905., kada je uspio objaviti 2 broja časopisa „Hrvatski bibliofil", a drugi put 1918., kada je bezuspješno pokušao pokrenuti izdavanje časopisa „Glasnik Kr. sveučilišne knjižnice u Zagrebu". Neke misli koje je priopćio tom prigodom u svom dopisu Vladi dobro prikazuju njegova stručna stajališta na vrhuncu knjižničarske karijere, pa ih zato ovdje navodimo:

> „Posao toli nužne hrvatske bibliografije, koja je našim književnicima, a i stranim bibliotekama tako neophodna i nužna, traži priprave takove da se od vremena do vremena ovoj biblioteci priopće iz raznih biblioteka naslovi nepoznatih knjiga. To pako može se postići jedino osnivanjem jednog bibliotečnobibliografskog časopisa, kojem bi bila svrha priopćavati bibliografskohistorijske rasprave, rasprave o našim tiskarama, knjižnicama, biografijskim prikazima, crtice iz naše literature, priopćavati korešpondencije i slično. Uz to bi se imale registrirati novo izašle hrvatske knjige, koje su ušle u biblioteku, te priopćavati u opće izvještaji o bibliotečnom radu i poslovanju. (...) Glasnik bi služio vanredno dobro i svim gimnazijskim knjižnicama, jer će u njem naći, koliko bibliografije, toliko i pretresivanja stručnih biblioteka, kakove ima svaka gimnazija. To bi tako bio začetak jedinstvenoga sistema uređaja i upravljanja svih zemaljskih biblioteka, što bi bilo poželjno u svakom pogledu." [80]

[80] Spisi NSK, 300/1918, Deželićev dopis Vladi od 21. 3. 1918.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 53 11/16/15 12:59 PM

Iz tih se redaka razaznaje sustavan pristup iskusnog stručnjaka koji je s mnogo inventivnosti i zauzetosti djelovao u hrvatskoj kulturnoj i znanstvenoj sredini, u kojoj još nije bio dovoljno prepoznat značaj bibliografije i knjižničarstva, za koje se on toliko zauzimao.

Prvi hrvatski stručni knjižničarski časopis pojavio se mnogo kasnije, tek iza Drugog svjetskog rata, ali navedene Deželićeve inicijative nisu zaboravljene. Njegove misli našle su se 1931. godine i u Rezoluciji Prvoga kongresa Društva jugoslavenskih bibliotekara, kojim je Deželić predsjedao. Tako je glavnoj upravi Društva „stavljeno u dužnost da poduzme sve što treba da bi se što prije mogao pokrenuti jedan stručni bibliotekarski časopis“,[81] ali zajednički jugoslavenski časopis nije ni u Prvoj ni Drugoj Jugoslaviji nikada ugledao svjetlo dana. Realizacija staroga duga, tj. pokretanje prvoga hrvatskoga knjižničarskog časopisa „Vjesnik bibliotekara Hrvatske“, koji će se i održati, uspjelo je tek Matku Rojniću sa suradnicima 1950. godine.

Evo još nekoliko riječi o tom prvom jugoslavenskom knjižničarskom kongresu, koji je tada već više godine umirovljenom Deželiću pružio posebno zadovoljstvo. Bio je to prvi stručni sastanak knjižničara koji je ikada održan na južnoslavenskom prostoru. Premda je sjedište Društva jugoslavenskih bibliotekara bilo u Beogradu, glavnom gradu nove države, održavanje Kongresa organizirano je u tada najboljoj i najmodernijoj knjižnici u državi, zagrebačkoj Sveučilišnoj knjižnici. No kako je još i tada od raspoloživih zagrebačkih stručnjaka Velimir Deželić bio osoba s najvećim znanjem i iskustvom, organizatori su njemu povjerili jednu od

[81] Usp. *Prvi kongres Udruženja jugoslovenskih bibliotekara*. // Novosti (Zagreb) br. 392 od. 1. 12. 1931.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 54 11/16/15 12:59 PM

ključnih uloga na tom skupu – vođenje svih sjednica Kongresa. O Kongresu su prilično iscrpno izvještavale novine, a Josip Badalić, predsjednik zagrebačke sekcije Društva jugoslavenskih bibliotekara, napisao je u časopisu „Nova Evropa" članak o tom kongresu, u kojemu je izvijestio o njegovim rezultatima.[82] Znakovito je da je više točaka iz Deželićevog *Memoranduma* iz 1918. preneseno u završnu rezoluciju Kongresa, što pokazuje da je Deželić sudjelovao u pripremi te rezolucije, ali i svjedoči o činjenici da od njegova odlaska iz Knjižnice, tijekom proteklih 13 godina, u Zagrebu u razvojnom smislu ništa nije pokrenuto. Deželić je tada izabran u Nadzorni odbor Društva, a da je do smrti ostao njegovim članom, svjedoči govor Matka Rojnića, tada predsjednika novoga Hrvatskog bibliotekarskog društva, na njegovu pogrebu 1941. godine. U tom je govoru Rojnić ukratko prikazao Deželićeve zasluge za hrvatsko knjižničarstvo i, među ostalim, rekao:

> „Mi još i danas posjedujemo sjajan dokaz o širini njegovih pogleda, dokaz o patriotizmu, posjedujemo nacrt po kojem je Sveučilišnu knjižnicu htio uzdići na stepen hrvatske narodne knjižnice kako bi mogla na što dostojniji način služiti izgrađivanju hrvatske kulture. Tako je on pred gotovo tri decenija naznačio hrvatskim bibliotekarima zadaću, koja još i danas stoji pred njima."[83]

[82] Usp. Badalić, J. Nav. dj., str. 344–348.

[83] Rojnićev autograf toga govora nalazi se u Zbirci rukopisa NSK (sign. R-7979 A, br. 49). U dodatku ove knjige donosimo integralni tekst toga govora, jer se iz njega bar djelomično razaznaje koliko je informacija o Deželićevom knjižničarskom radu dospjelo do nove generacije knjižničara, koja je kasnije uspjela stvarno profesionalizirati hrvatsko knjižničarstvo.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 55 11/16/15 12:59 PM

Kasnijim generacijama hrvatskih knjižničara mnoge navedene i druge činjenice o kojima se govori u ovoj knjizi nisu bile poznate jer su, iz ne baš sasvim jasnih razloga, i za vrijeme Druge Jugoslavije bile prešućivane. Čak je i sam Rojnić, kada je 1969. objavio tekst o povijesti Sveučilišne knjižnice[84] kojoj je od 1945. bio na čelu, preskočio važne pojedinosti iz razdoblja prije 1918. koje su mu, očito, bile poznate. Tako je Deželićevo knjižničarsko djelo svedeno uglavnom samo na spominjanje njega kao tvorca stručnog kataloga Knjižnice, ali i u tom dijelu obično uz rezerve glede kvalitete toga kataloga. Tek je u 80-im godinama 20. stoljeća provedeno istraživanje u kojemu se, među ostalim, došlo do zaključka da je „uspostavljanje stručnog kataloga namijenjenog javnosti 1911. bio korak naprijed u razvijanju djelatnosti Biblioteke te da je stručni raspored u trenutku uvođenja u 1911. godini bio u potrebnom omjeru s veličinom knjižnog fonda Knjižnice tj. dobro pretraživ".[85] To znači da je Deželićeva shema, kao i izrada kataloga, u potpunosti zadovoljila ciljeve koje si je postavio, a ako se još u vidu ima i činjenica da mnoge druge usporedive knjižnice u ono vrijeme nisu uspjele izraditi javne stručne kataloge čitavoga fonda, onda dolazi na vidjelo o kakvom se postignuću radilo. A o ostalim pojedinostima Deželićeva djelovanja u Knjižnici i općenito u hrvatskom knjižničarstvu počelo se tek nedavno ponovno pisati. Taj je mozaik složen pomoću iscrpnog istraživanja arhivske građe, koja se danas dobrim dijelom čuva izvan današnje Nacionalne i sveučilišne knjižnice.

[84] Usp. Rojnić, M. *Nacionalna i sveučilišna biblioteka*. Zagreb : Tisak Izdavačkog zavoda JAZU, 1969. Str. 614–615.

[85] Istraživanja je provela Mira Mikačić sa suradnicima. Više o tome u Sečić, D. 2008, nav. dj., str. 219.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 56 11/16/15 12:59 PM

POPIS OBJAVLJENIH RADOVA VELIMIRA DEŽELIĆA S PODRUČJA KNJIŽNIČARSTVA I BIBLIOGRAFIJE

1. *Osvrt na četiri sto godinâ hrvatskoga tiska: čitao na svetčanom sielu hrvatskog akademičkog družtva „Zvonimira" u Beču dne 12. veljače t. g.*[1883!]. // Narodni list (Zadar), 22(1883), br. 22 (21. III.); br. 23 (24. III.); br. 24 (31. III.); br. 25 (4. IV.).
2. *Sveučilišna biblioteka*. // Spomenica o 25–godišnjem postojanju Sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu. / Izd. Akademički senat Kr. Sveučilišta. Zagreb: Tisak Kr. Zemaljske tiskare, 1900. Str. 115–122. (nepotpisano, podatak o autoru: bilješka u osobnoj ostavštini).
3. *Iz njemačkoga Zagreba: prinos kulturnoj povjesti Hrvata*. / napisao dr Velimir Deželić. Zagreb: Tiskom Antuna Scholza, 1901. 69 str.; 20 cm. (o njemačkom jeziku i književnim djelima na tom jeziku u Zagrebu s kraja 18. i u 19. st. s bibliografijijom i bilješkama uz tekst).
4. *Inkunabule (prvotisci) zagrebačke Sveučilištne biblioteke*. / napisao i uvodom o inkunabulama u obće popratio dr Velimir Deželić. Zagreb: Tisak C. Albrechta, 1902. 87 str. + [2] table ; 22 cm.
5. *Javna predavanja i tečajevi za analfabete: (predavao prigodom proslave četiristogodišnjice hrv. književnosti u skupštini Družtva hrv. književnika)*. Zagreb: Tisak C. Albrechta (J. Wittasek), 1902. 13 str.; 15 cm.
6. *Dvie glagolske inkunabule*. // Hrvatski bibliofil: mjesečnik za bibliotečnu i bibliografsku nauku 1, 1(1905), str. 12–13. (o *Glagoljskom misalu* iz 1483. i *Glagoljskom brevijaru* iz 1493.).
7. *Hrvatski bibliofil XVIII. vieka*. // Hrvatski bibliofil: mjesečnik za bibliotečnu i bibliografsku nauku 1, 2/3(1905), str. 25–28. (o Adamu Alojziju Baričeviću; uz to popis knjiga Baričevićeve knjižnice).

Knjiga Velimir Dezelic.indd 57 11/16/15 12:59 PM

8. *Miklošić i Hrvati: odgovor gosp. Matiji Murku, predsjedniku ak. Društva "Slovenija" u Beču*. / Velimir Deželić, tajnik Hrv. ak. družtva „Zvonimira" u Beču. Zagreb : Knjigotiskarna i litografija C. Albrechta, 1883.
9. *Novi primjerak „Postille" Antuna Vramca*. // Hrvatski bibliofil: mjesečnik za bibliotečnu i bibliografsku nauku 1, 2/3(1905), str. 34–38.
10. *Novoselska tiskara u Zagrebu: povjestno-bibliografska študija*. // Hrvatski bibliofil: mjesečnik za bibliotečnu i bibliografsku nauku 1, 1(1905), str. 2–9; br. 2/3, str. 17–25.
11. *O nekim starim, nepoznatim, hrvatskim knjigama*. // Hrvatski bibliofil: mjesečnik za bibliotečnu i bibliografsku nauku 1, 2/3(1905), str. 29-32. (O hrvatskim knjigama tiskanim prije 1835. koje nisu popisali ni Kukuljević ni Šafařik).
12. *Hrvatska bibliografija za god. 1906.–7*. / sastavili Velimir Deželić i Vjekoslav Jakušić. // Glas Matice hrvatske 2, 17/20(1907), str. 113–152.
13. *Bibliografija* [Zrinskih i Frankopana]. // Posljednji Zrinski i Frankopani: uspomeni hrvatskih mučenika Matica hrvatska. Zagreb, 1908. Str. 307–332.
14. *Književni rad Gjure Stj. Deželića: bibliografski pregled*. Zagreb: C. Albrecht (Maravić i Dečak), 1908. 1 l. + 17 str. [u 2 st.] ; 20 cm. (P. o. Dragoljub književni dar).
15. *O evoluciji modernih slobodnih knjižnica: predavao 7. prosinca 1907. o otvorenju „Knjižnice slob. i kralj. glav. grada Zagreba" u Kamenitim vratima*. Zagreb: Tiskara Hrvatskog katoličkog tiskovnog društva, 1908. 39 str.; 15 cm. (Braća hrvatskoga zmaja ; sv. IX).
    Isti rad objavljen i u: Narodni glas (Karlovac) *6(1911), br. 19, 20, 21, 25, 26, 31, 33.*

Knjiga Velimir Dezelic.indd 58 11/16/15 12:59 PM

16. *Kroatien–Slawonien*. // Deutsch-Österreichische Literaturgeschichte: ein Handbuch zur Geschichte der deutschen Dichtung in Österreich–Ungarn. / herausg. von J. W. Nagl, Jakob Zeidler u. Eduard Castle. Wien: Carl Fromme, 1914. Str. 1069–1077. (o izvornoj hrvatskoj književnosti na njemačkom jeziku).
17. *Dva koncertna oglasa: (g. 1819. i 1836.) [u Zagrebu]*. // Sveta Cecilija 18, 1(1924), str. 15–17.
18. *Turopolje znanost i umjetnost*. // Povijest plemenite općine Turopolja nekoč Zagrebačko polje zvane / uredio i napisao troškom iste općine izdao Emilij Laszowski uz suradništvo Janka Barlèa, Dra Velimira Deželića i Dra. Milana Šenoe. Sv. 3: Prosvjetni rad. Zagreb: Tiskom Antuna Scholza, 1924. Str. 97–283. (Sadrži opsežnu bibliografiju radova o Turopolju).
19. *Biskupska a zatim novoselska tiskara u Zagrebu (1794–1825)*. // Narodna starina 4, 10(1925), str. 96–126. (sadrži i 10 faks. i Popis djela tiskanih u novoselskoj tiskari od 1794. do 1824. s 203 jedinica).
20. *Bibliografija književnog rada Emilija Laszowskoga: (1889–1929)*. // Vjesnik Kr. državnog arkiva u Zagrebu 4(1929), Prilog, str. 1–23.

Publikacije kojima je Deželić urednik ili priređivač:

1. *Hrvatski bibliofil: mjesečnik za bibliotečnu i bibliografsku nauku*. / uredio Dr. Velimir Deželić. - God. 1(1905), br. 1 - 2/3. - Zagreb, 1905.
2. *Pisma pisana dru. Ljudevitu Gaju i njeki njegovi sastavci: (1828–1850)*. / sabrao i uvodom popratio Dr. Velimir Deželić. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti,

Knjiga Velimir Dezelic.indd 59 11/16/15 12:59 PM

1909. XLV + 371 str. + tabla; 24 cm. – (Građa za povijest književnosti hrvatske ; knj. 6). (Objavljena 333 pisma Lj. Gaju i 8 pisama Lj. Gaja. – Na kraju objavljena 2 priloga: Gajeva audijencija kod kralja g. 1883. i Govor dra Ljudevita Gaja 24. II. 1849. o proslavi godišnjice banovanja bana Jelačića).

3. *Katalog Knjižnice slob. i kralj. glav. grada Zagreba. I. Zabavna djela*. / [ur. dr. Velimir Deželić i Emilij Laszowski]. Zagreb: Tisak Antuna Scholza, 1911. 64 str.; 18 cm.
4. *Katalog Kr. sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Knj. 1.: priručna djela, udžbenici i djela, koja se najviše upotrebljuju. (Abecedni popis)* / Uredila Kr. sveučilišna knjižnica ; [glavni urednik: dr. Velimir Deželić]. Zagreb: Tisak Kr. zemaljske tiskare, 1916. 2 l.+ 314 str. [u 2 st.]; 25 cm.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 60 11/16/15 12:59 PM

Dodatak

Govor Matka Rojnića na pogrebu dr. Velimira Deželića st. na Mirogoju 10. veljače 1941.[86]

Žalobni zbore!

Opraštajući se od zaslužnog pokojnika uime Hrvatskog bibliotekarskog društva činim to u prvom redu s osjećajem zahvalnosti i priznanja za ono djelo koje je izvršio nalazeći se kroz niz godina na čelu Sveučilišne knjižnice. Kao pisac koji je svojim radom mnogo doprinjeo istraživanjima hrvatske kulturne i književne prošlosti, on je sam mogao najbolje osjetiti, od kolike je vrijednosti za znanstveni rad ono duhovno dobro, koje mu je bilo povjereno da njime upravlja i da ga čuva. No spoznaja o ulozi Sveučilišne knjižnice u našem kulturnom životu imala je kod dra Velimira Deželića svoje dublje opravdanje. Mi još i danas posjedujemo sjajan dokaz o širini njegovih pogleda, dokaz o patriotizmu, posjedujemo nacrt po kojem je Sveučilišnu knjižnicu htio uzdići na stepen hrvatske narodne knjižnice kako bi mogla na što dostojniji način služiti izgrađivanju hrvatske kulture. Tako je on pred gotovo tri decenija naznačio

[86] NSK R-7979, A, br. 49.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 61 11/16/15 12:59 PM

hrvatskim bibliotekarima zadaću, koja još i danas stoji pred njima. Pri tome on je bio svjestan poteškoća na koje će naići, ali je znao da mu je dužnost ići svijetlim tragom predšasnika, napose tragom velikog bibliotekara Ivana Kostrenčića.

Nastavljajući neposredno na Kostrenčićevo djelo on se našao kako pred radosnim tako i teškim zadatkom da izvrši preseljenje knjižnice iz Sveučilišne zgrade u novu ponosnu zgradu na Marulićevu trgu. Pod njegovim vodstvom preneseno je u novu zgradu preko 125.000 svezaka, a da posjetioci nisu ni jednoga dana naišli na zatvorena vrata knjižnice. Ta njegova organizatorska sposobnost očitovala se i kasnije i u uređivanju modernog poslovanja u novom domu knjižnice.

Ravnajući našom najvećom knjižnicom, dr. Deželić je ujedno dobro znao koliko su nam potrebne pučke knjižnice. On je znao da će pučke knjižnice, šireći prosvjetu u širokim narodnim slojevima, nadopunjavati onu zadaću koja je bila namijenjena Sveučilišnoj knjižnici kao znanstvenoj ustanovi. On je potakao osnutak Gradske knjižnice, on je 1907. postao njenim prvim ravnateljem.

Veliki dio svojeg marljivog rada je zaslužni pokojnik posvetio izgradnji našeg bibliotekarstva. Pri tom je on svoj praktični rad nadopunjavao pišući rasprave o stručnim pitanjima u želji da obogati našu oskudnu literaturu iz toga područja. Pa i kasnije, kad je već bio u mirovini, pokazivao je interes za pitanja maloga staleža, kojemu je i sam pripadao. Pred desetak godine njega je zapala časna dužnost da predsjeda prvom kongresu na kojem su sudjelovali bibliotekari iz čitave države. I kad su mu hrvatski bibliotekari povjerili tu časnu ulogu, bio je to njihov jednodušni izraz poštovanja prema Nestoru hrvatskih bibliotekara, ali i izraz poštovanja koje je on stekao kao čovjek pun razumijevanja i obazrivosti prema svima koji su mu u službi bili potčinjeni.

Slava svijetloj uspomeni dra Velimira Deželića!

Knjiga Velimir Dezelic.indd 62 11/16/15 12:59 PM

LITERATURA

Badalić, Josip. *Prvi kongres jugoslovenskih biblijotekara*. // Nova Evropa 24(1931), str. 344–348.

Breyer, Mirko. *Deželić, dr. Velimir. Inkunabule (prvotisci) Zagrebačke Sveučilišne biblioteke. Napisao i uvodom o inkunabulama u opće popratio*. Zagreb : Tisak C. Albrechta, 1902. 87 str. u 8°, s 2 facsimila. // Breyer, Mirko. Prilozi k starijoj književnoj i kulturnoj povjesti hrvatskoj. Zagreb: U nakladi vlastite knjižare, 1904. Str. 200–203.

Deželić, Đuro. *Životopis dr. Velimira Deželića starijeg*. // Deželić, Đuro; Sečić, Dora; Petković, Milovan. Dr. Velimir Deželić stariji: (1864.–1941.). Zagreb: Družba „Braća hrvatskoga zmaja", 2002. (Biblioteka Posebna izdanja – Monumenta draconica ; knj. 3). Str. 11–201.

Deželić, Mladen. *Iz povijesti Gradske knjižnice u Zagrebu*. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 30(1987), str. 226–233.

Deželić, Mladen. *Velimir Deželić i Sveučilišna knjižnica u Zagrebu*. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 33, 1/4(1990), str. 1–30.

Deželić, Velimir. *Inkunabule (prvotisci) zagrebačke sveučilištne biblioteke*. Zagreb: C. Albrecht (Jos. Wittasek), 1902.

Deželić, Velimir. *Ivan Franjin Gundulić*. // Gunduliću Zvonimir: 1588. – 8. siečnja 1888. Uspomeni Ivana Franjina Gundulića i njegovom rodnom mjestu „kruni hrvatskih gradova" Dubrovniku posvećuje Hrvatsko akademijsko družtvo „Zvonimir" u Beču. Beč, 1888. Str. 5–11.

Deželić, Velimir. *O evoluciji modernih slobodnih knjižnica: predavao 7. prosinca 1907. o otvorenju „Knjižnice slob. i kralj. glav. grada Zagreba" u Kamenitim vratima*. Zagreb: Tiskara Hrvatskog katoličkog tiskovnog društva, 1908.

Horvat, Rudolf. Životopis Dra Velimira Deželića. Zagreb : Tisak Hrvatske tiskare, 1914. (Braća hrvatskoga zmaja ; sv. XXV).

Knjiga Velimir Dezelic.indd 63 11/16/15 12:59 PM

Katalog Kr. sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Knjiga I. Priručna djela, udžbenici i djela, koja se najviše upotrebljuju. (Abecedni popis). Zagreb: Kr. Zemaljska tiskara, 1916.

Katić-Crnković, Anka. *Devedeset godina Gradske knjižnice u Zagrebu*. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 40, 3/4 (1997), str. 1–30.

Klaić, Vjekoslav. *Knjižarstvo u Hrvata*. Zagreb: Tisak i naklada Knjižare St. Kugli, 1922. (Kuglieve pučke knjige; br. 3)

Muraj, Aleksandra. *Zamisli Velimira Deželića st. o osnivanju Etnografskog muzeja u Zagrebu*. // Etnološka tribina, 36, br. 29(2006), str. 7–21.

Petrović Stevo. *Hrvatska kr. sveučilištna biblioteka*. Zagreb : Kr. zemaljska tiskara, 1913.

Prvi kongres Udruženja jugoslovenskih bibliotekara. // Novosti (Zagreb) br. 392 od. 1. 12. 1931.

Rojnić, Matko. *Nacionalna i sveučilišna biblioteka*. // Spomenica u povodu proslave 300-godišnjice Sveučilišta u Zagrebu. / uredio Jaroslav Šidak. Zagreb : Tisak Izdavačkog zavoda Jugoslavenske akademije u Zagrebu, 1969. Str. 573–623.

Sečić, Dora. *Ishodišta razvoja hrvatske bibliografije u Kr. sveučilišnoj (današnjoj Nacionalnoj i sveučilišnoj) knjižnici u Zagrebu*. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 47, 3/4(2004), str. 1–24.

Sečić, Dora. *Kraljevska sveučilišna knjižnica u Zagrebu: razvoj i djelovanje srednjoeuropske knjižnice od 1874. do 1918*. Lokve: Naklada Benja, 2008.

Stipčević, Aleksandar. *Velimir Deželić st. i Hrvatski biografski leksikon*. // Dr. Velimir Deželić st.: zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog 27. i 28. XI. 1992. u Mariji Bistrici i Zagrebu. Zagreb: Družba „Braća hrvatskoga zmaja": Nacionalna i sveučilišna biblioteka, 1993. Str. 61–70.

Širola, Stjepan. *Dr. Velimir Deželić. Životopisni crtež o 25-godišnjici književnog rada*: *Pretiskano iz „Prosvjete"*. Zagreb: Tisak Antuna Scholza, 1907.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 64 11/16/15 12:59 PM

VELIMIR DEŽELIĆ
Visionär und Vorläufer des kroatischen Bibliothekswesens während der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts

Knjiga Velimir Dezelic.indd 65 11/16/15 12:59 PM

Nacionalna i sveučilišna biblioteka / National und Universität Bibliothek / National and University Library

Fotografija / Photo / Photo: Darko Čižmek, Sonja Hrelja, Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu

Knjiga Velimir Dezelic.indd 66 11/16/15 12:59 PM

Vorwort

Velimir Deželić war eine vielseitige, engagierte Persönlichkeit. So wird er im *Hrvatski biografski leksikon* (Kroatisches biographisches Lexikon, Anm. d. Üb.) als „Schriftsteller, Lexikograph und Bibliothekar" angeführt. Er selbst verstand das Bibliothekswesen als seinen Beruf, alles andere bezeichnete er als Nebenbeschäftigung. Als Bibliothekar leistete er einen großen Beitrag zur kroatischen Kultur, so dass wir uns hier seiner Tätigkeit und seinen Leistungen im Bibliothekswesen widmen werden.

Deželić begann sich in den neunziger Jahren des 19. Jahrhunderts mit Bibliothekswesen zu beschäftigen. Damals verfügte Zagreb nur über eine große, öffentliche Bibliothek, nämlich die Königliche Universitätsbibliothek, die zu jenem Zeitpunkt schon zwei Jahrzehnte lang von Ivan Kostrenčić, dem ersten und damals einzigen professionellen Bibliothekar in Kroatien, geleitet wurde. Deželić wurde 1894 in der Bibliothek angestellt und übernahm siebzehn Jahre später Kostrenčić' Amt als Bibliotheksleiter und die Verantwortung für die Entwicklung der Bibliothek.

Im Jahr 1894 kehrte Velimir Deželić aus Wien nach Zagreb zurück. Da er nicht in Zagreb studiert hatte, kannte er die Zagreber Bibliothek nur aus seiner Gymnasialzeit. Damals war sie noch sehr klein und befand sich in der Oberstadt. Deželić hatte elf Jahre in Wien verbracht, wo er zuerst Medizin, später Natur- und

Knjiga Velimir Dezelic.indd 67 11/16/15 12:59 PM

Geisteswissenschaften an der Philosophischen Fakultät studiert hatte. Gleichzeitig leistete er gemeinnützige Arbeit und war publizistisch aktiv. Dadurch waren ihm Wiener Bibliotheken vertraut, besonders die Universitäts- und Hofbibliothek. Nach der Rückkehr in seine Heimat war es ihm sehr daran gelegen, sich dem Bibliothekswesen zu widmen, da er schon von klein auf von Büchern begeistert war. Obwohl das Bibliothekswesen damals und auch in den folgenden Jahrzehnten in akademischen Kreisen kein besonderes Ansehen genoss, fühlte er sich dazu berufen. Der schlechte Status der Bibliothekare war auch der Gründ für den ständigen Abgang Kostrenčić' Bibliotheksangestellter in der Zagreber Universitätsbibliothek, die ihr Amt aufgaben, sobald irgendwo ein besserer Posten, meist in Gymnasien oder in der Staatsverwaltung, in Aussicht stand; für diese profitableren Ämter war nämlich die gleiche Ausbildung notwendig wie für Bibliotheksreferendare (damalige Bibliothekare). Die Lage veränderte sich auch zu Beginn des 20. Jahrhunderts nicht, so dass der Mangel an Fachkräften das größte Problem für die Zagreber Bibliothek darstellte. Auch Bibliotheksleiter Deželić kämpfte von 1911 bis zum Ende seiner Amtszeit für die Anerkennung und das Ansehen akademisch ausgebildeter Bibliothekare.

Deželić spielte eine sehr wichtige Rolle in der Geschichte der heutigen kroatischen National- und Universitätsbibliothek. Er sollte die Reorganisierung des Bibliotheksbetriebs zur Jahrhundertwende angehen und die bestehende Bibliothek in eine moderne Bibliothek des 20. Jahrhunderts verwandeln. Da Anfang des 20. Jahrhunderts Kostrenčić' Pensionierung bevorstand, überließ er es Deželić, sich mit neuen Organisationsmethoden auseinanderzusetzen. Deželić war damals Kostrenčić' einzige Fachkraft, weswegen er den Bibliotheksleiter häufig in seinem Amt vertrat. Deželić wurde die Verpflichtung auferlegt, die Einrichtung des zukünftigen Bibliotheksgebäudes auf dem

Knjiga Velimir Dezelic.indd 68 11/16/15 12:59 PM

Marulić-Platz zu planen und die Geschäftsordnung der Bibliothek nach Vorbild der modernsten, ausländischen Bibliotheken zu gestalten. Deželić erzielte so hervorragende Erfolge in diesem Bereich, dass seine Geschäftsordnung über ein halbes Jahrhundert lang – bis zum Bau des heutigen Bibliotheksgebäudes im Zagreber Stadtteil Trnje, Ende der siebziger Jahre des 20. Jahrhunderts - fast keine Veränderungen erfuhr.

Deželić hat auch Verdienst in der Entwicklung des kroatischen Volksbibliothekswesens, da er sich schon Anfang des 20. Jahrhunderts für die Aufklärung des Volkes einsetzte und dem Analphabetismus den Kampf ansagte. Er veranlasste die Gründung der Zagreber Stadtbibliothek und war zugleich ihr erster Leiter. Davon wird später kurz die Rede sein. Deželić kann man deshalb als Wegbereiter des kroatischen Bibliothekswesens bezeichnen, das erst nach dem Zweiten Weltkrieg die verdiente Anerkennung erlangte.

Tradition spielt in unseren Breiten eine wichtige Rolle. Erst die Vergangenheit gibt uns Aufschluss darüber, was uns im Bibliothekswesen vermacht wurde. So werden manche Tätigkeiten nach wie vor gleich oder ähnlich verrichtet wie früher. Obwohl Kroatien im Juli letzten Jahres der Europäischen Union beigetreten ist, sind Geschichtskenntnisse immer noch wichtig, da wir uns in der Gesellschaft der Länder wiedergefunden haben, mit denen wir in der ehemaligen Österreichisch-ungarischen Monarchie verbunden waren und deren Bibliotheken eine ähnliche Tradition haben wie unsere.

Velimir Deželić war der letzte Leiter der Zagreber Universitätsbibliothek in der Österreichisch-ungarischen Monarchie. Damals war die Bibliothek tatsächlich eine mitteleuropäische Einrichtung und richtete sich nach den in diesem Gebiet bestehenden Verordnungen.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 69 11/16/15 12:59 PM

Velimir Deželić' Lebenslauf

Velimir Deželić wurde am 21. Februar 1864 in Zagreb geboren. Sein Vater war der Zagreber Senator Gjuro Stjepan Deželić, geboren in Ivanić Grad, seine Mutter die Zagreberin Barbara, geborene Šoštarić, die Tochter des angesehenen Rechtsanwalts Blaž Šoštarić, der zugleich der letzte Richter der Zagreber Vlaška Siedlung Straße war. Die Grundschule und das klassische Gymnasium besuchte Velimir Deželić in Zagreb. 1882 machte er sein Abitur. Während seiner Kindheit war er häufig krank, weswegen er oft den Unterricht versäumte und nachträglich Prüfungen ablegen musste. Das beeinflusste in großem Maße die Entwicklung seiner Persönlichkeit. Da er wegen seiner Verfassung seine Freizeit nicht mit Gleichaltrigen verbringen konnte, las und lernte er sehr viel. Außerdem hatte er mehr Kontakt zu Älteren, unter anderem zu bedeutenden Intellektuellen, den Freunden und Bekannten seines Vaters, des Senators. Außer kroatischen Büchern konnte Velimir auch deutsche Literatur in Originalfassung lesen und vervollständigte schon sehr zeitig seine Deutschkenntnisse. Italienisch erlernte er während seiner Gymnasialzeit so vortrefflich, dass er einfachere italienische Bücher schon bald im Original lesen konnte. Im Laufe seiner Kindheit besuchte er mit seinen Eltern mehrmalig Verwandte der Mutter in Wien, Triest[1] und zahlreiche, kroatische Städte. Er erhielt Kla-

[1] Seine Triester Eindrücke beschrieb er – zu diesem Zeitpunkt erst zwölfjährig – nach der Rückkehr nach Zagreb, am 15.8.1876, in einem noch heute erhaltenen Brief an seine Großeltern in Ivanić Grad. Vgl. Familienfundus Deželić, Staatsarchiv in Zagreb, Inv.-Nr. 1181.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 71 11/16/15 12:59 PM

vier- und Zeichenunterricht und lernte in der dritten Klasse des Gymnasiums Stenographie. Seine gesundheitliche Verfassung trug zu seinem Entschluss bei, Medizin zu studieren. Aufgrund seiner Gläubigkeit, seiner Nächstenliebe und seines Altruismus wollte er nicht nur Kranken helfen, sondern auch der Gesellschaft und seinem Heimatland. Velimir verfügte auch über literarisches Talent. Er schrieb sein ganzes Leben lang Gedichte und Prosa. Seit seiner Gymnasialzeit beschäftigte er sich auch mit Übersetzung, Redaktion und Publizistik. Dank seiner schriftstellerischen und publizistischen Produktivität hat er ein umfangreiches Opus hinterlassen.

Schon als Gymnasiast ordnete Velimir Deželić auf Wunsch seines Vaters und mit Hilfe seiner älteren Cousine, die in Zagreb die Lehrerhochschule besuchte und bei den Deželićs lebte, seines Vaters Buchbestand, wobei er alle Bücher einer Untersuchung unterzog und solche, die neu eingebunden und ausgebessert[2] werden mussten, aussortierte. Ein glücklicher Umstand war, dass einer der engsten Freunde seines Vaters der Bibliothekar und bekannte Archivist der damaligen Jugoslawischen Akademie der Wissenschaften und Künste, Ivan Krstitelj Tkalčić, war, der Velimir die notwendigen Anweisungen für dieses Unternehmen geben konnte. Aufgrund dieser Umstände waren Bücher und die Aufgaben und Tätigkeiten von Bibliothekaren Velimir Deželić schon frühzeitig vertraut, ohne dass er sich zu jenem Zeitpunkt seines zukünftigen Berufes bewusst gewesen wäre.

Während seiner Gymnasialzeit besuchte Deželić mit seinen Schulkameraden häufig Parlamentssitzungen. Er interessierte sich für Politik und war erfüllt von jugendlichen, revolutio-

[2] Vgl. Deželić, Đ. *Životopis dr. Velimira Deželića starijeg.* Zagreb: Družba „Braća hrvatskog zmaja", 2002. S. 32-33

Knjiga Velimir Dezelic.indd 72 11/16/15 12:59 PM

nären Ideen vom Kampf gegen die fremde Herrschaft im Land. Die politischen Auseinandersetzungen enttäuschten ihn jedoch bald, da seine Protagonisten ziemlich unbeständig waren. Folglich fasste er den Entschluss, sich nicht der Politik, sondern der Wissenschaft und Kunst zu widmen.

Der Entschluss zum Medizinstudium veranlasste Velimir Deželić dazu, sich eingehender mit Philosophie und Biologie zu beschäftigen. Er las Voltaire, Kant, Darwin, Haeckel und andere. Dadurch erweiterte er seine Kenntnisse. Stjepan Širola, sein erster Biograph, beschrieb den jungen Mann Velimir folgendermaßen: „Während der letzten zwei Jahre seiner Gymnasialzeit war er im Hinblick auf Politik ein begeisterter Radikaler, in der Musik ein Wagnerianer, in der Literatur ein Liebhaber Zolas; ihn begeisterten sowohl Starčević als auch Strossmayer, sowohl Zola als auch der amerikanische, phantastische Schriftsteller Edgar Alan Poe, sowohl der Materialist Büchner als auch der einheimische Schriftsteller Šenoa."[3] Širola war der Auffassung, dass die Gymnasiallehrer Hugo Badalić und Tadija Smičiklas den größten Einfluss auf Velimir ausgeübt hatten. Er beschrieb das folgendermaßen: „Der eine las seine ersten Gedichte und motivierte ihn weiterzuschreiben, der andere begeisterte sein patriotisches Herz, indem er ihn mit der kroatischen Geschichte bekannt machte."[4]

1882 begann Deželić sein Medizinstudium an der Wiener Medizinischen Fakultät. Sein vorklinisches Studium beendete er innnerhalb der vorgeschriebenen Frist und bestand sein erstes Rigorosum. Danach musste er nach den damaligen Vorschriften ein Jahr Militärdienst leisten als Arztzögling. Er war vom Herbst

[3] Vgl. Širola, S. *Dr. Velimir Deželić: Životopisni crtež o 25-godišnjici književnog rada*. Zagreb : Tisak Antuna Scholtza, 1907. S. 10

[4] Ebenso.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 73 11/16/15 12:59 PM

1884 bis Ende 1885 beim Militär. Anfang Januar 1886 setzte er sein Medizinstudium bzw. seine klinische Ausbildung fort. Schon bald wurde ihm aber bewusst, dass er nicht für den Arztberuf geeignet war, da er manche Krankheiten, aber auch das Sterben seiner Patienten, denen die Ärzte nicht mehr helfen konnten, nicht zu ertragen vermochte. Nach einem Jahr Bedenkzeit gab er das Medizinstudium auf und begann das Studium der Naturwissenschaften an der Wiener Philosophischen Fakultät. An derselben Fakultät besuchte er auch Vorlesungen über Literaturgeschichte, Kunstgeschichte und Geschichte allgemein. Im Selbststudium erlernte er außerdem viele Fremdsprachen, darunter die slawischen Sprachen Russisch, Polnisch, Tschechisch. Seine Fremdsprachenkenntnisse ermöglichten es ihm, die Vorlesungen slawischer Wissenschaftler und Schriftsteller, die häufig als Gastvorleser in Wien anzutreffen waren, besser verfolgen und verstehen zu können. Er perfektionierte auch seine Französischkenntnisse und erwarb, was er selbst mehrmals erwähnte, Grundkenntnisse des Englischen, Spanischen, Ungarischen, Rumänischen und Niederländischen.[5] Damals verdiente er sich ein Taschengeld, indem er für Zeitungen schrieb. Auf diese Weise beabsichtigte er sich für den Journalistenberuf vorzubereiten. Obwohl es nicht dazu kam, waren ihm seine Fremdsprachen- und Literaturkenntnisse dienlich und erleichterten ihm später sein Amt als Bibliothekar in der Zagreber Universitätsbibliothek.

Im Laufe seines Aufenthalts in Wien war Velimir Deželić aktives Mitglied der Kroatischen Akademischen Gesellschaft

[5] Vgl. Osobnik dr. Velimira Deželića, Familienfundus Deželić, Staatsarchiv in Zagreb. Inventarnr. 453, wo er selbst angibt, dass er die erwähnten Sprachen „gelernt und soweit erlernt hat, dass er sie angemessen in der Biblitothek gebrauchen kann."

Knjiga Velimir Dezelic.indd 74 11/16/15 12:59 PM

„Zvonimir". Im Frühling 1883, während seines zweiten Studienjahres, wurde er zum Sekretär der Gesellschaft gewählt und im Herbst bereits zum Vorsitzenden. Schon zu diesem Zeitpunkt erlangte er dank seiner Vorträge[6], seiner literarischen Beiträge und seines Patriotismus großes Ansehen. Das war auch bei der 70-Jahr-Feier zu Ehren des bekannten Philologen Dr. Franc Miklošić ersichtlich, die von der Slowenischen Akademischen Gesellschaft „Slovenija" ogranisiert worden war. Die Mitglieder der Gesellschaft „Zvonimir" wollten sich aus Protest nicht an dieser Feier beteiligen, da sie Miklošić' Meinung beanstandeten, dass nur Tschakaver Kroaten seien, während er die Kajkaver als Slowenen und die Schtokaver als Serben bezeichnete. Infolgedessen reagierte Velimir Deželić, der damals Sekretär der Gesellschaft „Zvonimir" war, mit einer Protestschrift[7] auf das Schreiben des bekannten Linguisten und damaligen Vorsitzenden der Gesellschaft „Slovenija" („Slowenien", Anm. d. Üb.) Matija Murk.

Deželić wurde nach seiner Anstellung in der Gesellschaft „Zvonimir" einer der wichtigsten Wegbereiter der Verlagstätigkeit der Gesellschaft. In den Jahren 1886 und 1889 erschienen so zwei Jahrbücher des *Almanachs der kroatischen Jugend „Zvonimir"*, in denen auch Velimir mehrere Arbeiten veröffentlichte.

[6] Erwähnenswert ist Deželić' Vorlesung anlässlich der 400-Jahrfeier des Glagolitischen Missals, da sie darüber Aufschluss gibt, wie groß die Kenntnisse des damals neunzehnjährigen Studenten in kroatischer Kultur und Geschichte waren. Vgl. *Osvrt na četiri sto godinâ hrvatskoga tiska: čitao na svetčanom sielu hrvatskog akademičkog družtva „Zvonimira" u Beču dne 12. veljače t. g.*[1883!]. // Narodni list (Zadar), 22(1883), br. 22 (21. III.); br. 23 (24. III.); br. 24 (31. III.); br. 25 (4. IV.).

[7] Buchtitel: *Miklošić i Hrvati: odgovor gosp. Matiji Murku, predsjedniku ak. Društva "Slovenija" u Beču*. / Velimir Deželić, tajnik Hrv. ak. družtva „Zvonimira" u Beču. U Zagrebu: Knjigotiskarna i litografija C. Albrechta, 1883.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 75 11/16/15 12:59 PM

1888 spielte Velimir Deželić eine bedeutende Rolle bei der Organisation und Realisierung der Feier anlässlich des dreihundertjährigen Jubiläums Ivan Gundulić', die im Auftrag der Gesellschaft in Wien stattfand. Außerdem gehörte er zu den Redakteuren der Festschrift, für die er auch das Vorwort schrieb.[8]

Velimir Deželić blieb elf Jahre lang in Wien, heirate dort und wurde Vater dreier Kinder. Seit 1885 hielt sich nämlich auch seine Verlobte, Tonka Kontak, in Wien auf. Sie war nach Abschluss der Musik-Mittelschule am Zagreber Musikverein nach Wien gekommen, um am Wiener Konservatorium Gesang zu studieren. Velimir und Tonka heirateten 1887 in Wien. Velimir und seine zukünftige Gattin verfolgten aktiv das Wiener Musik- und Theaterleben. Auf diese Weise erweiterte Deželić seine Horizonte noch mehr. Als klar wurde, dass Velimir doch nicht den Artzberuf ergreifen würde, verweigerte sein Vater Gjuro ihm jegliche finanzielle Hilfe, so dass das frischvermählte Ehepaar in sehr ärmlichen Verhältnissen lebte und selbst für seinen Unterhalt sorgen mussste. Tonka gab Musiknachhilfeunterricht, Velimir gab Nachhilfe in naturwissenschaftlichen Fächern und schrieb zeitweilig für die Zeitungen. Wegen der angespannten Familienverhältnisse war Velimir Deželić von 1888 bis 1893 kein einziges Mal in Zagreb. Seine gesundheitliche Verfassung erschwerte es ihm aber, im Ausland für seine Familie zu sorgen. Deshalb beschloss er 1893 endgültig nach Zagreb zurückzukehren. In Zagreb kamen sechs weitere Kinder zur Welt, so dass Velimir Deželić neben allen anderen Verpflichtungen auch Ober-

[8] Vgl. bei *Ivan Franjin Gundulić.* // Uspomeni Ivana Franjina Gundulića i njegovom rodnom mjestu „kruni hrvatskih gradova" Dubrovniku posvećuje Hrvatsko akademijsko družtvo „Zvonimir" u Beču. Beč, 1888. S. 5-11.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 76 11/16/15 12:59 PM

haupt einer kinderreichen Familie war.[9] Da der älteste Sohn nach dem Vater benannt worden war und später auch im kroatischen, öffentlichen Leben tätig war, fügte Velimir Deželić seinem Namen noch die Bezeichnung Senior hinzu. Seither wird er in der Literaturgeschichte und Lexikographie immer mit diesem Attribut erwähnt. In diesem Text jedoch wird Deželić nur bei seinem Vor- und Nachnamen genannt – so wie sein Name in allen Dokumenten angeführt wurde –, da es sich hier um eine Darstellung seines Lebens und seiner bibliothekarischen Berufung handelt und nicht um sein literarisches Schaffen geht.

Nach seiner Rückkehr nach Zagreb wohnten Velimir und seine Familie bei seinem wohlhabenden Schwiegervater Antun Kontak. Seine finanziellen Probleme waren auf diese Weise gelöst, so dass er sein Studium der Naturwissenschaften an der Zagreber Philosophischen Fakultät fortsetzen konnte. Er begann ein Forschungsprojekt über Foraminiferen der Adria im Zoologischen Museum bei Professor Spiridion Brusina und bereitete sich für seine Doktorprüfung vor. Zur gleichen Zeit hielt er auch Ausschau nach einer Arbeitsstelle. Da bei Professor Brusina im Museum keine Stelle frei war, riet ihm der damalige Vorsitzende des Staatsamts für Religionsunterricht und Bildungswesen, Izidor Kršnjavi, der ihn und seine Veröffentlichungen von früher kannte, sich in der Königlichen Universitätsbibliothek in Zagreb um eine Stelle zu bewerben, da es dort an Arbeitskräften mangelte, die bei der Übernahme und Bearbeitung der umfangreichen

[9] Ausführliche Angaben über sein Privatleben und sein öffentliches Wirken, siehe bei: Deželić, Đ.; Sečić, D.; Petković, M. *Dr. Velimir Deželić, stariji: (1864-1941).* Zagreb: Družba „Braća hrvatskoga zmaja", 2002. (Biblioteka Posebna izdanja – Momumenta draconica; knj. 3)

Knjiga Velimir Dezelic.indd 77 11/16/15 12:59 PM

Gaj-Bibliothek helfen könnten. Kršnjavi, ein Freund von Velimirs Vater, kommentierte das folgendermaßen:

> „Deželić, junger Freund! Im Königreich der Bücher gäbe es die perfekte Stelle für Sie, falls Sie sich nicht vor Kostrenčić fürchten und falls sich im Budget noch Geld finden lässt für dieses Amt. Und nicht zuletzt: falls Kostrenčić Gnade walten lässt und Sie anstellt."[10]

Kostrenčić hatte den Ruf, ein argwöhnischer und strenger Leiter zu sein,[11] aber es scheint, dass Velimir einen guten Eindruck bei ihm hinterlassen hatte, da er ihn im selben Jahr als Gehilfen anstellte. Das war Velimir Deželić' erste bezahlte Tätigkeit nach seinem langjährigen Studium. Mit Freude machte er sich an die Arbeit, da er wussste, welche Bedeutung Gajs Bibliothek für die kroatische Kultur darstellte. Nachdem er erfolgreich alle ihm auferlegten Aufgaben bewältigt und Kostrenčić von seinem Fleiß und seiner vielseitigen Bildung überzeugt hatte, bekam er Anfang 1894 eine feste Anstellung in der Bibliothek als Schreiber. Bevor er ihm verantwortungsvollere Aufgaben anvertraute, wollte sich Kostrenčić davon überzeugen, dass sich Deželić bei den alltäglichen Arbeiten bewährte. Infolgedessen durfte sich Deželić erst im Oktober 1894 um die Stelle des Bibliotheksgehilfen bewerben. Dem dreißigjährigen Deželić standen nun alle Türen offen für seine zukünftige, bibliothekarische Karriere. In seiner Bewerbung aus jener Zeit steht, dass er zur selben Zeit

[10] Ebenso, S. 56.

[11] Mehr dazu bei Sečić, D. *Kraljevska sveučilišna knjižnica u Zagrebu: razvoj i djelovanje srednjoeuropske knjižnice od 1874. do 1918.* Lokve : Naklada Benja, 2008. Str. 140–141.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 78 11/16/15 12:59 PM

auch ein Doktorstudium an der Zagreber Philosphischen Fakultät angefangen hatte, mit der Absicht, „im Laufe eines Jahres die schweren Prüfungen in den Naturwissenschaften abzulegen und seinen Doktor zu machen." Unter anderem führte er an, dass er vorhatte, „sich mit Leib und Seele dem Bibliothekarenberuf zu widmen".[12] Direktor Kostrenčič antwortete auf die Bewerbung mit folgendem Empfehlung:

> „Hinsichtlich Herrn Velimir Deželić wage ich zu behaupten, dass er während seiner Amtszeit als Schreiber dieser Bibliothek Eifer und guten Willen gezeigt hat. Da er, wie er es in seiner Bewerbung anführt, die notwendigen Qualifikationen besitzt, wird unsere Bibliothek in ihm einen fleißigen Angestellten finden, insofern man das heute schon bewerten kann."[13]

Seine Bewerbung wurde angenommen, demnach trat Deželić schon am 2. November 1894 seinen Dienst als Bibliotheksgehilfe an. Nach seiner Promotion im Jahre 1896 bewarb er sich um die Stelle des Referendars zweiter Klasse. Diese Stelle erhielt er im Januar 1897.

Um die Bibliothek stand es damals nicht sehr gut, da keine Referendare erster Klasse angestellt waren. Demnach hatte Kostrenčić auch keinen Vertreter, was damals vorgeschrieben war. Infolgedessen forderte er 1898, dass man Deželić und Stjepan Ortner, ebenfalls Referendar zweiter Klasse der Bibliothek,

[12] Akten der National- und Universitätsbibliothek (Die kroatische Abkürzung lautet NSK und wird im Text weiter als NUB angegeben, Anm. d. Üb.), Nr. 54/1894 vom 20.1.1894

[13] Ebenso.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 79 11/16/15 12:59 PM

zu Referendaren erster Klasse beförderte. Örtner verließ aber 1899 seinen Dienst in der Bibliothek, so dass Kostrenčić und Deželić jahrelang die einzigen Fachleute in der Bibliothek waren. Deželić war überhaupt Kostrenčić' einziger Mitarbeiter, der bis zu Kostrenčić' Pensionierung im Jahr 1911 ohne Unterbrechung in der Bibliothek angestellt war. Nachdem die Regierung Kostrenčić' Antrag auf die Ausschreibung einer Arbeitsstelle für einen Referendar erster Klasse bewilligt hatte – für die Kostrenčić Deželić empfohlen hatte – schrieb Kostrenčić an die Regierung:

> „Dr. Deželić bekleidet schon seit fünfeinhalb Jahren ohne Unterbrechung sein Amt in der Bibliothek, seine Aufgaben und die Geschäftsordnung kennt er bestens, er ist zuverlässig und seine materiellen Verhältnisse – was für eine Einrichtung wie die unsere, die über kostbare Schätze verfügt, nicht unwichtig ist – sind auch günstig. Sie werden, so scheint es, in Zukunft sogar noch besser werden. Deshalb befürworte ich seine Beförderung aufs Herzlichste."[14]

Am 25. September 1899 wurde Deželić Referendar erster Klasse und Kostrenčić' Stellvertreter. Dieses Amt bekleidete er bis zu Kostrenčić' Pensionierung im Jahr 1911. Daraufhin wurde Deželić Bibliotheksleiter.

Nach seiner Rückkehr aus Wien beteiligte sich Velimir Deželić aktiv am Zagreber kulturellen und gesellschaftlichen Leben. Hier sei nur eine seiner zahlreichen Beschäftigungen erwähnt, nämlich seine langjährige Tätigkeit als Redakteur der Literaturzeitschrift „Prosvjeta" (*Bildungswesen,* Anm. d. Üb.), da es ihm diese Tätigkeit ermöglichte, mit vielen Künstlern und

[14] Akten der NUB, Nr. 45/1899 vom 25. 7. 1899.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 80 11/16/15 12:59 PM

Persönlichkeiten aus dem kulturellen Bereich Bekanntschaft zu schließen, mit denen er auch später als Bibliothekar eine rege Zusammenarbeit aufrechterhielt. Sein Aufenthalt in Zagreb ermöglichte es seiner Gattin und ihm zudem, am Musik- und Theaterleben der Stadt teilzunehmen, so dass er für die Zeitschrift „Prosvjeta" zahlreiche Beiträge über Musik- und Theaterveranstaltungen schrieb. Die Redaktion der „Prosvjeta" von 1897 bis 1911 war eine Nebenbeschäftigung neben seiner festen Anstellung in der Bibliothek. Obwohl er ab 1900 formell die Redaktion mit Emilij Laszowski teilte, soll nach Worten Rudolf Horvats[15] Deželić bis 1911 allein Redakteur gewesen sein. Seine Nebenbeschäftigung musste er jedoch nach seiner Beförderung zum Bibliotheksleiter aufgeben, da er keine freie Zeit mehr hatte.

Ab 1900 war Deželić auch Ratsmitglied der Matica Hrvatska (Matrix Croatica, Anm. d. Üb.), und ab 1902 Ratsmitglied des Verbands kroatischer Schriftsteller. Im Jahre 1905 gründete er mit Emilij Laszowski den Kulturverein „Gesellschaft der Brüder des kroatischen Drachens". In der Matica Hrvatska war er bis 1915 aktives Mitglied des künstlerisch-schriftstellerischen Ausschusses, aber wegen seiner Verpflichtungen in der Bibliothek musste er dieses Amt aufgeben. Als Mitglied des Verbands kroatischer Schriftsteller hielt er 1901 bei der feierlichen Hauptversammlung anlässlich der Vierhundertjahrfeier kroatischer Literatur einen Vortrag über die Notwendigkeit der Förderung von Lesen und Schreiben sowie Bildung allgemein. Deželić war nämlich der Ansicht, dass sich Schriftsteller für die Organisation öffentlicher Vorlesungen und Kurse für Analphabeten ein-

[15] Vgl. Horvat, R. *Životopis Dra Velimira Deželića*. Zagreb : Tisak Hrvatske tiskare, 1914. S. 26.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 81 11/16/15 12:59 PM

setzen sollten.[16] Das war der Beginn seiner Bemühungen, in der Öffentlichkeit die Bedeutung von Bildung und Kultur für das Volk zu vergegenwärtigen. Sein Engagement für die Gründung von Volkshochschulen wurde später auch von der Gesellschaft der „Brüder des kroatischen Drachens" befürwortet. Es ist klar, dass auch die Gründung der Stadtbibliothek Deželić' Anliegen war. Als 1907 auf Anregung der Gesellschaft die Stadtbibliothek eröffnet wurde, ernannte man Velimir Deželić zu ihrem Leiter. Er setzte die ersten Bibliotheksregeln auf und organisierte höchstpersönlich Sammelaktionen, um das Budget der Bibliothek zu sichern. Außerdem bemühte er sich um Volontäre, Gymnasiasten und Studenten, die nach seinen Anweisungen in den ersten Jahren nach der Gründung der Bibliothek als Hilfsbibliothekare beschäftigt wurden.[17]

Mittels der Gesellschaft der „Brüder des kroatischen Drachens" versuchte Deželić 1917 im Rahmen des Organisationsausschusses der Tausendjahrfeier des Kroatischen Königreichs, in dem er selbst Vorstehender der literarischen und ethnographischen Sektion war, die Gründung des Zagreber Ethnographischen Museums[18] durchzusetzen. Für den Druck des Werks „Znameniti

[16] Die Vorlesung wurde zunächst 1902 als Broschüre im Verlag C. Albrecht unter dem Titel: Javna predavanja i tečajevi za analfabete herausgegeben und erschienen später im „Ljetopis Društva hrvatskih književnika".

[17] Vgl. Deželić, M. *Velimir Deželić i Sveučilišna knjižnica u Zagrebu*. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 33, 1/4((1990), S. 228 und Katić-Crnković Devedeset godina Gradske knjižnice u Zagrebu. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 40, 3/4(1997), S. 4–6.

[18] Seine Bemühungen hat A. Muraj 2006 ausführlich im Artikel „Zamisli Velimira Deželića st. o osnivanju Etnografskog muzeja u Zagrebu" in der Zeitschrift *Etnološka tribina*, 36, 19(2006) beschrieben; Interessant ist, dass Deželić weiter an seiner Idee festhielt, obwohl seine Initiative zu keinem Er-

Knjiga Velimir Dezelic.indd 82 11/16/15 12:59 PM

i zaslužni Hrvati" („Bekannte und erfolgreiche Kroaten", Anm. d. Üb.), die zur großen Feier 1925 veröffentlicht wurde, erfasste Deželić dank des jahrelang gesammelten Datenmaterials 1078 biographische Einheiten. Die Idee von der Erstellung eines kroatischen biographischen Lexikons stammte aus seiner Jugendzeit. Seine Ansichten vertrat er 1905 in einem Artikel, den er in der Zeitschrift „Vitezović" unter dem Titel „Über das kroatische biographische Lexikon"[19] veröffentlichte. Er sammelte und dokumentierte biographische Angaben bis zu seinem Tod, was zahlreiche Aufzeichnungen aus seinem Werk „Građa za memoare" („Memoirenbestand", Anm. d. Üb.), das seit 2008 im Kroatischen Staatsarchiv[20] aufbewahrt wird, bezeugen. Velimir Deželić war auch außerhalb der Bibliothek in verschiedenen anderen Bereichen und Vereinen[21] aktiv, hier werden allerdings nur die erwähnt, die am engsten mit seinem Bibliothekarenberuf verbunden waren.

In der Universitätsbibliothek verrichtete Deželić als Bibliotheksgehilfe unter Kostrenčić' Leitung verschiedene Arbeiten und lernte dadurch den ganzen Bibliotheksbetrieb kennen. Glücklicherweise galt Bibliotheksdirektor Kostrenčić nicht nur als außerordentlich streng, sondern er war Deželić auch ein her-

gebnis geführt hatte. So sah er 1918 weiterhin in seinem *Memorandum* außer den neuen Bibliotheksabteilungen auch eine ethnographische Abteilung vor: Vgl. Deželić, Đ., 2002, o. z. W. S. 94.

19 Eine ausführliche Beschreibung von Deželić' Tätigkeit als Biograph findet man 1993 bei A. Stipčević im Artikel „Velimir Deželić stariji i Hrvatski biografski leksikon" im Tagungsband der wissenschaftlichen Konferenz in Marija Bistrica und Zagreb 1992, die Deželić gewidmet war.

20 Der Fundus, der sich bis zu diesem Zeitpunkt in der Familie befand, wurde in diesem Jahr dem Kroatischen Staatsarchiv überlassen.

21 Ausführliche Angaben über sein Privatleben und sein öffentliches Wirken, siehe bei Deželić, Đ.; D. Sečić; M. Petković, o. z. W.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 83 11/16/15 12:59 PM

vorragendes Vorbild und ein ausgezeichneter Lehrer. Deželić bemühte sich deswegen sehr, das Bibliothekswesen so gut wie möglich kennenzulernen. Infolgedessen machte er privat mehrmals Studienreisen nach Italien. In seiner Agenda notierte er, dass er „1900 von der Königlichen Regierung beurlaubt worden ist, um italienische Bibliotheken zu erforschen" und dass er deswegen „insbesondere die Bibliothek König Viktor Emmanuels und die Vatikanische Bibliothek in Rom, die Markusbibliothek in Venedig, die Nationale Bibliothek in Florenz (die vereinten Bibliotheken Magliabechiana und Palatina) sowie die Große Volksbibliothek in Neapel"[22] erforscht hätte. Damals beschäftige er sich vorwiegend mit der Bearbeitung alter und rarer Bücher, so fand er in den reichen, italienischen Bibliotheken Angaben, die ihm in Zagreb nicht zugänglich waren. Als Deželić schon acht Jahre als Referendar erster Klasse beschäftigt war - in dieser Zeit vertrat er zeitweilig Direktor Kostrenčić – erhörte das Parlament 1907 die zahlreichen Bittschreiben Kostrenčić' und des Universitätssenats und bewilligte den Bau der neuen Universitätsbibliothek. Der König bestätigte den Parlamentsbeschluss, aber schon 1908 wollte man den Bau aufgeben, da man zu keiner Einigung bezüglich des Standorts und anderer Baudetails kommen konnte. Deželić hatte nun die Gelegenheit sich persönlich bei seinem ehemaligen Schulkameraden, dem damaligen Banus Pavle Rauch[23] für den Bau einzusetzen. Er erklärte ihm, dass moderne Universitätsbibliotheken wegen ihrer zahlreichen Benutzer in besonderen, für diesen Zweck gebauten Gebäuden untergebracht sein müssten, außerdem erinnerte er ihn daran, dass der Buchbestand der Bi-

[22] Vgl. *Osobnik dr. Velimira Deželića*, o. z. W.
[23] Vgl. Deželić, M. 1990, o. z. W. S. 5–6.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 84 11/16/15 12:59 PM

bliothek gegenwärtig in unangemessenen Räumen aufbewahrt wurde und deshalb besonders feuergefährdet war. Es lässt sich nicht mit Sicherheit behaupten, dass seine Vermittlung den Ausschlag gab. Tatsache ist aber, dass 1909 ein Erlass herausgegeben wurde, der den Bau der Bibliothek im südlichen Teil des Westlichen Parks (dem heutigen Mažuranić-Platz) vorsah. Nach der öffentlichen Ausschreibung wurde Rudolf Lubynskis Projekt gewählt, dessen Bauentwurf mit nur wenigen Veränderungen realisiert wurde. Nachdem der Bau des neuen Gebäudes schließlich beschlossen worden war, musste Deželić alle Arbeiten hinsichtlich der Vorbereitung der Bauarbeiten übernehmen, da Bibliotheksdirektor Kostrenčić' Pensionierung kurz bevorstand und Deželić sein Amt übernehmen sollte. Erwähnenswert ist, dass Deželić 1910 mit dem Ingenieur der Regierung, Sitzer, und dem Architekten Lubynski eine Dienstreise unternahm, um sich mit den damals modernsten Bibliotheken in Mitteleuropa bekannt zu machen. Während dieser Reise inspizierten sie Gebäude und Bibliothekseinrichtungen der Technischen Hochschule in Budapest, der Universitätsbibliotheken in Klausenburg, Lemberg und Leipzig sowie dreier Bibliotheken (der Königlichen, der Universitäts- und der Bibliothek der Handelsakademie) in Berlin. Außerdem besuchten sie Krakau, Hamburg, Dresden, Prag und Wien. Deželić erstattete der Regierung nach seiner Rückkehr Bericht und übergab das Elaborat für das zukünftige Gebäude, das zusammen mit Lubynskis Entwurf Grundlage für den bevorstehenden Bau darstellte. Während der Reise durch Europa lernten Deželić und Lubynski auch die modernen Einrichtungen und die Geschäftsordnung der dort befindlichen Bibliotheken kennen. Zu diesem Zeitpunkt war Kostrenčić aufgrund seines gesundheitlichen Zustands oft abwesend, so dass Deželić schon einige Monate lang selbstständig die Bibliothek leitete. Da er in dieser Zeit komplexe,

Knjiga Velimir Dezelic.indd 85 11/16/15 12:59 PM

organisatorische Aufgaben erledigen musste, machte er nützliche, praktische Erfahrungen. Er wusste deshalb, worauf er bei der Besichtigung anderer Bibliotheken achten musste.

Der Bau des Bibliotheksgebäudes begann im März 1911 und wurde im September 1913 abgeschlossen. Diese Zeit war für Deželić eine Phase ausgesprochen intensiver und produktiver Tätigkeit, da er außer der tagtäglichen Zusammenarbeit mit dem Architekten und anderen am Bau beteiligten Fachleuten, im Jahr 1911, als er zum Bibliotheksdirektor ernannt wurde, schon die Reorganisierung des Buchbestands in Angriff genommen hatte und Vorbereitungen für den bevorstehenden Umzug traf. Die Bibliothek zählte damals um die 130 000 Bände. Außer Deželić waren nur noch 6 akademisch ausgebildete Bibliothekare, ein Schreiber und Hilfspersonal angestellt. Deželić erwarb bald auch Schreibmaschinen und stellte eine Daktilographin an. Alle Aufgaben wurden erfolgreich und rechtzeitig erledigt, so dass es Deželić gelang, bis zum Umzug den gesamten Buchbestand umzusignieren und einen neuen alphabetischen, systematischen Katalog der am häufigsten gebrauchten Fachliteratur zusammenzustellen. Dafür wurde er von der Regierung ausgezeichnet. Der Umzug begann am 11. Oktober 1913 und dauerte zehn Tage lang. Schon am 5. November waren alle Universitätsprofessoren zur Besichtigung des Gebäudes eingeladen. Anfang Dezember wurde der große Lesesaal für Studenten eröffnet. Die neue Bibliothek war eine große Errungenschaft und ihre Eröffnung bildete den Höhepunkt der professionellen Karriere Deželić'.

Im neuen Gebäude hatte der Bibliotheksleiter Deželić viel größere Verantwortung als früher. Er musste die Beaufsichtigung und Heizung des Gebäudes organisieren, eine Telefonzentrale und andere Geräte erwerben, sich um die Instandhaltung des Gebäudes kümmern – all das, was früher, als die Bibliothek

Knjiga Velimir Dezelic.indd 86 11/16/15 12:59 PM

Teil des Universitätsgebäudes war, nicht zu seinen Pflichten gehört hatte. Was die Aufbewahrung des Buchbestandes, die Arbeit der Angestellten und die Benutzung neuer, öffentlicher Kataloge im Katalogsaal und der Bücher in den geräumigen Lesesälen anging, so waren die Bedingungen im neuen Gebäude viel günstiger. Einige interessante Einzelheiten hinsichtlich seiner neuen Verpflichtungen erfahren wir aus Deželić' Dienstordnung, die im Bibliotheksarchiv erhalten geblieben ist. Daraus können wir schließen, wie der Arbeitsablauf im neuen Gebäude aussah.[24] Die Zahl der Bibliotheksbenutzer und -Besucher stieg von Tag zu Tag, viele beriet Direktor Deželić selbst. Einige interessante Begebenheiten beschrieb er in seinem Tagebuch. Seine damaligen Bedenken und Ansichten kommen dabei klar zum Vorschein.[25] Wo immer es möglich war, ließ Deželić Schreibmaschinen sowie Standardformulare einsetzen. Unter anderem erarbeitete er auch ein Regelwerk für die Katalogisierung des Buchbestands. All das war notwendig, da Deželić nur über wenige Hilfskräfte verfügte. Er selbst arbeitete intensiv an der Bearbeitung des Buchbestands fort, weil er so früh wie möglich den Zugang zum Buchbestand in Form eines öffentlichen, alphabetischen, systematischen Katalogs sichern wollte. In seiner Agenda hielt er fest, dass er „im Jahre 1913 während der Osterferien die neue Universitätsbibliothek in Padua" besucht hatte und dass er während der ersten Jah-

[24] Vgl. z. B.: „Dienstordnung für die Durchsicht und den Gebrauch der ausgelegten Zeitschriften im kleinen Lesesaal.", „Dienstordnung für die Hausmeister der Königlichen Universitätsbibliothek" und andere – mehr darüber bei Sečić, D. 2008, S. 191–192 und 224.

[25] Das hat der Sohn, M. Deželić, aufgrund handgeschriebener Aufzeichnungen des Vaters, die im *Memoirenfundus* aufbewahrt werden, im Artikel „Velimir Deželić i Sveučilišna knjižnica u Zagrebu" ausführlich beschrieben.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 87 11/16/15 12:59 PM

re seines Amts als Bibliotheksleiter „besonders viel Zeit in Wien und Budapest verbracht hatte, um sich direkt an der Quelle über Neuigkeiten im Bibliothekswesen zu informieren".[26] Im Juni 1914 bat Deželić die Regierung um die Bewilligung, zur internationalen Ausstellung des Druck- und Bibliothekswesens in Leipzig reisen zu dürfen. Außerdem wollte er unterwegs die Universitätsbibliotheken in Berlin, Prag und München besichtigen. Diese Reise wurde im Juli genehmigt, aber wegen Kriegsausbruchs kam es nicht dazu. Viele seiner Bibliotheksmitarbeiter wurden mobilisiert und mussten zum Militär, so dass er mit einigen wenigen, Wehrdienstuntauglichen in der Bibliothek zurückblieb. Das war ein schwerer Schicksalsschlag für Deželić, aber er ließ sich nicht entmutigen. Während des Kriegs beendete er mit seinen wenigen Mitarbeitern die neuen öffentlichen Zettelkataloge und gab sogar zwei gedruckte Kataloge heraus.

Eine seiner größten, professionellen Leistungen war der Vertrag mit dem Zagreber Domkapitel im Jahre 1914, wonach die Metropolitana im neuen Gebäude der Universitätsbibliothek untergebracht werden sollte. 1915 wurde dieses Abkommen realisiert, wodurch diese kostbare Bibliothek vor weiterem Verfall bewahrt wurde. Bei der Metropolitana handelte es sich um einen Buchbestand von über 55 000 Büchern, 169 Inkunabeln und circa 380 Handschriften, wovon etwa 150 aus dem 15. und noch weiter zurückliegenden Jahrhunderten stammten. Deželić' Vorgänger Kostrenčić hatte mehrmals versucht, das Domkapitel dazu zu überreden, ihm die Metropolitana anzuvertrauen, was aber daran scheiterte, dass er bei den Verhandlungen darauf bestand, dass die Universitätsbibliothek vollkommene Verfügungs- und Nut-

[26] Vgl. *Osobnik dr. Velimira Deželića*, o. z. W.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 88 11/16/15 12:59 PM

zungsgewalt über die Bibliothek erlangte. Da das Domkapitel auf diese Forderung nicht eingehen konnte, wandte Deželić eine andere Taktik an: die Metropolitana blieb weiterhin im Besitz und unter der Verwaltung des Domkapitels, war aber jetzt der wissenschaftlichen und kulturellen Öffentlichkeit zugänglich nach Vorschriften und Dienstordnung der Universitätsbibliothek.

Im Jahr 1916 arbeitete Deželić an einer neuen Dienstordnung und einem Statut für die Universitätsbibliothek und schuf somit die Grundlage für die Geschäftsordnung nach dem Krieg. Diese Dienstordnung und das Statut wurden während des Kriegs nicht verabschiedet, wohl aber das neue Universitätsgesetz, am 12. September 1918, das endlich den Status der Bibliotheksangestellten regelte. Hätte sich Kroatien nach dem Krieg nicht dem neuen Staatenbund angeschlossen, der a priori die Entwicklung kroatischer kultureller Einrichtungen bremste, hätte die Bibliothek aufgrund des neuen Gesetzes im neuen Gebäude wahrscheinlich seine Blütezeit erlebt. Außer dem Bibliotheksleiter hatten nämlich zum ersten Mal auch die akademisch ausgebildeteten Bibliothekare ihren wohlverdienten Status erhalten.

Nach dem Untergang der Österreichisch-ungarischen Monarchie, der von vielen Kroaten, so auch Deželić, mit Wohlwollen begrüßt worden war, wurde Deželić ohne Begründung von seinem Amt entbunden und ins Landesarchiv versetzt. Die Bibliothek verlor nicht nur ihren Leiter, der sich der schlechten Bedingungen ungeachtet mit Leib und Seele seinem Beruf gewidmet hatte, sondern auch eine Persönlichkeit auf dem Höhepunkt ihrer Laufbahn. Deželić war aufgrund seiner fünfundzwanzigjährigen Erfahrung und dem erfolgreichen Umzug und der Einrichtung der neuen Bibliothek im neuen Gebäude sicherlich die kompetenteste Person für die Leitung moderner wissenschaftlicher Bibliotheken.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 89 11/16/15 12:59 PM

Nach seiner Versetzung leitete Deželić sechs Jahre lang die Bibliothek des Landesarchivs und wurde 1924 als Sechzigjähriger nach 30 Jahren Dienst pensioniert. Der Dienst als Bibliotheksleiter der Universitätsbibliothek war zugleich Deželić letzte anspruchsvolle Stelle, so dass er ab 1919 wieder mehr Zeit für seine Nebenbeschäftigungen hatte. Er schrieb aktiv an seinen Romanen und wurde 1918 Mitglied der Kroatischen literarischen Gesellschaft des hl Hieronymus. Im Jahr 1921 wurde er bereits zu ihrem stellvertretenden Vorsitzenden gewählt und bekleidete diese Stellung bis zu seinem Tod 1941. Im Verlag der Gesellschaft veröffentlichte er seine bekanntesten Romane, die in 20 000 und mehr Exemplaren gedruckt wurden. Gerade seinen Romanen verdankt er seine Beliebtheit bei der Öffentlichkeit und seinen Ruhm. In dieser Zeit beteiligte er sich auch an der Arbeit mehrerer katholischer und anderer Wohltätigkeitsvereine, vor allem in der Gesellschaft der „Brüder des kroatischen Drachens". Deswegen war er der Öffentlichkeit nach seiner Pensionierung als beliebter Schriftsteller und Wohltäter wahrscheinlich bekannter als früher als Bibliothekar. Neben Romanen veröffentlichte er noch einige wissenschaftliche Arbeiten aus den Bereichen Kulturgeschichte, Buchgeschichte und Druckwesen.

Als 1931 in Zagreb der Erste Kongress jugoslawischer Bibliothekare vorbereitet wurde, baten die Organisatoren Velimir Deželić, dem Kongress vorzustehen. Diesen Vorschlag nahm er mit Freuden an und leitete alle Kongresssitzungen. Außerdem beteiligte er sich aktiv am Redigieren der Kongressresolutionen. Obwohl Deželić schon sieben Jahre in Ruhestand war, galt er immer noch als Doyen der jugoslawischen Bibliothekare"[27] und war

[27] Badalić, J. *Prvi kongres jugoslovenskih biblijotekara*. // Nova Evropa, 24(1931), S. 344.

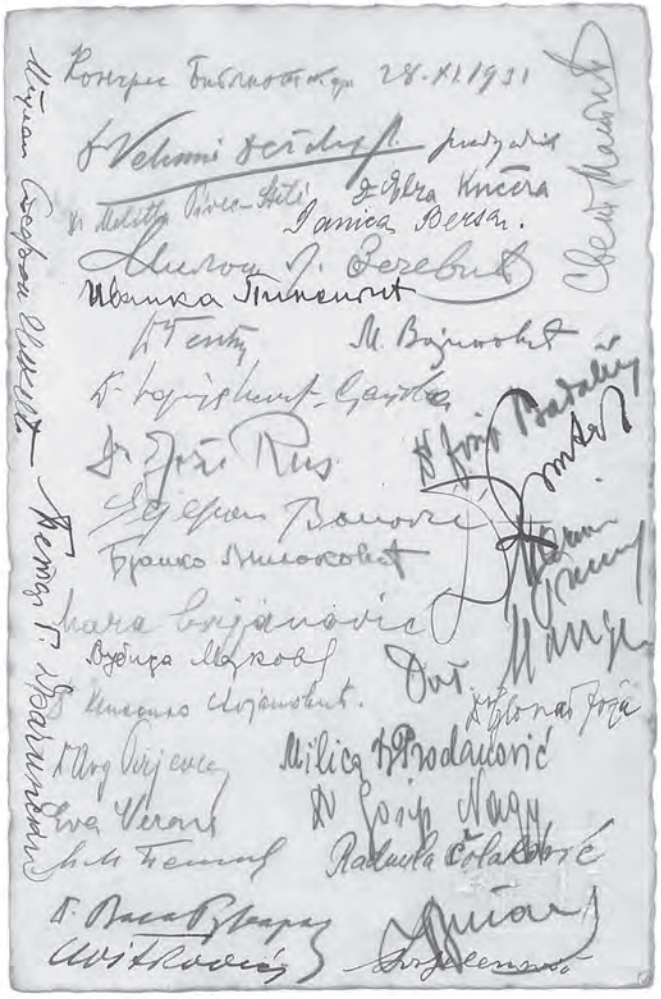
Knjiga Velimir Dezelic.indd 90 11/16/15 12:59 PM

immer noch der kompetenteste, kroatische Bibliothekar mit den besten Fachkenntnissen und Erfahrungen. Sein Nachfolger als Bibliotheksleiter, Franjo Fancev, der sich eigentlich nie zum Bibliothekar berufen fühlte, hatte zu der Zeit seinen Posten und das Bibliothekswesen schon ein Jahr lang aufgegeben. Laut Beschluss des Kongresses wurde Deželić in den Aufsichtsrat des Vereins jugoslawischer Bibliothekare gewählt. Das war zugleich sein letztes Engagement im Bibliothekswesen.

Während der dreißiger Jahre hatte Deželić ernsthafte Herzbeschwerden und zog sich deshalb aus dem öffentlichen Leben zurück. Am 7. Februar 1941 starb er im Familienkreis im Alter von siebenundsiebzig Jahren. Bei der feierlichen Bestattung verabschiedeten sich zahlreiche Redner von Deželić, so auch der damalige Vorsitzende des Kroatischen Bibliothekarenvereins, Matko Rojnić,[28] der später zum Direktor der Universitätsbibliothek gewählt wurde - derselben Bibliothek, in die Deželić so viel Zeit und Energie investiert hatte und die er 1919 aus politischen Gründen verlassen musste.

[28] In der Manuskriptsammlung der NUB ist auch Rojnić' Autograph dieser Rede erhalten geblieben, vgl. R-7979 A, Nr. 49.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 91 11/16/15 12:59 PM

Potpisi sudionika Prvog kongresa jugosl. bibliotekara predsjedavajućem V. Deželiću

Unterschriften der Teilnehmer des Ersten Kongresses Jugoslawischer Bibliothekare dem Vorsitzenden V. Deželić

Signatures of the participants of the First Conress of Yugoslav librarians given to the Chair V. Deželić

Knjiga Velimir Dezelic.indd 92 11/16/15 12:59 PM

Velimir Deželić' Tätigkeit im kroatischen Bibliothekswesen

Deželić' Tätigkeit in der Königlichen Universitätsbibliothek

In der Königlichen Universitätsbibliothek wurde Velimir Deželić zuerst als Außenmitarbeiter zwecks der Übernahme der Bibliothek Ljudevit Gajs, die die Regierung erstanden hatte, angestellt. Danach war er ab 1897 Bibliotheksreferendar zweiter Klasse, von 1899 war er Referendar erster Klasse und seit 1911 Bibliotheksleiter. Im Laufe seiner Amtszeit als Leiter siedelte er die Bibliothek um, organisierte ihre Tätigkeit im neuen Gebäude auf dem Marulić-Platz und beendete seine Laufbahn im Jahr 1919, als er wegen des Wechsels des politischen Regimes von seinem Amt entbunden wurde. Er arbeitete also über 25 Jahre lang in der Bibliothek.

Schon seit seiner Jugendzeit war Deželić vom Bibliothekarenberuf und von Büchern begeistert. Da er außerordentliche Kenntnisse in kroatischer Geschichte sowie in der einheimischen und Weltliteratur hatte und außerdem während seines Studienaufenthaltes in Wien einige Artikel aus dem Bereich des kroatischen Buchdrucks und Druckwesens veröffentlicht hatte, war er qualifiziert für den Bibliothekarenberuf. Er hatte Medizin und Naturwissenschaften studiert und konnte viele Fremdsprachen.[29]

[29] Seine Lateinkenntnisse belegt z. B. sein von Hand geschriebener Brief vom 14. 4. 1913, der im Staatsarchiv in Zagreb aufbewahrt wird (Familienfundus Deželić, Inventarnr. 1190.).

Knjiga Velimir Dezelic.indd 93 11/16/15 12:59 PM

Als er 1894 in der Universätsbibliothek angestellt wurde, hinterließ er einen guten Eindruck bei Direktor Ivan Kostrenčić, so dass dieser ihn nach Abschluss der Arbeiten an der Gaj-Bibliothek schon 1894 fest als Schreiber anstellte. Auf diese Weise erhielt Deželić Beamtenstatus, aber ohne Promotion erfüllte er die Bedingungen für eine Laufbahn als Bibliothekar noch nicht. Da er in demselben Jahr begann, seine Doktorarbeit in Biologie zu schreiben, wurde er sogleich zum Bibliotheksgehilfen befördert, 1897 – nach seiner Promotion – war er dazu berechtigt, sich um die Stelle des Bibliothekarenreferendars zweiter Klasse zu bewerben. Da er bis zu diesem Zeitpunkt schon drei Jahre Erfahrung im Bibliothekswesen gesammelt hatte, erhielt er die Stelle auch.

Während seiner Amtszeit als Referendar zweiter Klasse betreute Deželić seit dem Jahr 1897 den Lesesaal mit Handschriften und alten, raren Büchern. Außerdem half er Kostrenčić auch bei der Erledigung vieler anderer Aufgaben. Später, nun schon Referendar erster Klasse, durfte er selbstständig Raritäten bearbeiten. Diese Arbeit war damals aktuell, da die Regierung kurz vor seiner Anstellung die Bibliothek Nikola Zrinskis, die über 526 Bücher und 26 Handschriften verfügte, die Bibliothek des deutschen Professors Anton Springer mit 1193 Werken aus dem Bereich Kunstgeschichte und Archäologie, mehrere alte Drucke aus Dubrovnik sowie die kostbare Bibliothek Ljudevit Gajs erworben hatte.[30] Aus Deželić' Werk über Inkunabeln, das er 1902[31] im Eigenverlag veröffentlichte, kann man schließen, dass er sehr viel über Inkunabelkunde wusste. Allein in diesem Jahr reiste er drei Mal auf eigene Kosten nach Italien, wo er sich besonders der Erforschung von

[30] Ausführlicher bei Sečić, D. 2008, o. z. W. S. 157–158.

[31] Es geht um ein Werk mit dem Titel *Inkunabule (prvotisci) Zagrebačke Sveučilišne biblioteke*.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 94 11/16/15 12:59 PM

Inkunabeln, aber auch von Handschriften und anderen Raritäten widmete. Er erstellte ein Verzeichnis des Inkunabelbestands der Universitätsbibliothek, wobei er den Beschreibungen interessante Anmerkungen über ihre Herkunft zufügte. Dieses Werk bezeugt seine Fachkenntnisse, die er nach acht Jahren Tätigkeit in der Bibliothek und dank des Studiums der Fachliteratur und der Beratung mit ausländischen Fachleuten erworben hatte. Im Vorwort erfährt man, welche Fachliteratur ihm bei seiner Arbeit dienlich war und dass die Aufstellung der Inkunabeln nach Hain[32] erfolgt war. Er erwähnte dabei, dass er „Hains Verzeichnis überall da korrigiert habe, wo es unkorrekt war" und dass er selbst „Einiges hinzugefügt" habe.[33] Um die kroatische kulturelle Öffentlichkeit zusätzlich zu beeindrucken, schrieb er im Vorwort des Buches Folgendes:

> „Ich hatte im Laufe meines Lebens Gelegenheit genug, mich davon zu überzeugen, dass man in Kroatien stiefmütterlich mit Büchern umgeht und dass in gebildeten Kreisen vollkommene Ignoranz bezüglich bibliographischer und bibliothekarischer Angelegenheiten herrscht. (…) Diejenigen, die bei uns zu den gebildeteren Kreisen gehören, haben oftmals nicht den blassesten Schimmer von dieser wichtigen Wissenschaft, die bei anderen Völkern sehr geschätzt und geehrt wird. (…) Das ist sicherlich traurig, aber es läge im Interesse unserer Kultur,

[32] Ludwig Hain (1781-1836) deutscher Lexikograph, der ein Verzeichnis aller Inkunabeln mit dem Titel *Repertorium bibliographicum (*Stuttgart 1825–1838) erstellte, die fast ein Jahrhundert lang das wichtigste Handbuch in der Inkunabelforschung war.

[33] Vgl. Deželić, V. *Inkunabule (prvotisci) zagrebačke sveučilišne biblioteke*. Zagreb : C. Albrecht, 1902, S. 23.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 95 11/16/15 12:59 PM

> dass Angelegenheiten, die Bücher und Büchereien betreffen, kein ‚Neuland' bleiben."[34]

Es muss darauf hingewiesen werden, dass Deželić diese Gedanken im Jahr 1902 festhielt, ein Jahr bevor Mirko Breyer[35] in Zagreb seine Buchhandlung und sein Antiquariat eröffnete; in einer Zeit, als außer in der Buchhandlung Stjepan Kuglis und weniger anderer kaum über Buchverzeichnisse und Buchgeschichte geschrieben wurde. Auch der damals einzige, angesehene Zagreber Bibliothekar Ivan Kostrenčić nach seiner Rückkehr aus Wien im Jahr 1875 keinen einzigen Artikel veröffentlicht hatte, obwohl er sich als Mitglied der Matica Hrvatska auch mit der Redaktion adäquater Texte hätte befassen können. Deželić hatte im Jahr 1898 in der Zeitschrift *Prosvjeta* (*Bildungswesen*, Anm. d. Üb.) eine Rezension über Breyers Arbeit mit dem Titel „Angaben über die alte kroatische Literatur- und Kulturgeschichte" veröffentlicht. Seither pflegte er den Kontakt mit Breyer. So schrieb auch Breyer 1902 eine Rezension zu Deželić' Buch über Inkunabeln, die er in der Zeitschrift *Vijenac* (*Kranz*, Anm. d. Üb.) und später auch in seiner Publikation aus dem Jahr 1904 „Beiträge zur älteren kroatischen Literatur- und Kulturgeschichte", im Eigenverlag, veröffentlichte.[36] In Zagreb gab es lange Zeit keine anderen Experten, die sich für Bibliographie und die Erforschung alter Bücher und der Geschichte des kroatischen Buchdrucks eingesetzt hätten. Deželić wollte zudem seinen Tätigkeitsbereich erweitern, so dass er schon 1905 versuchte, eine Fachzeitschrift mit dem Titel „Der

[34] Ebenso, S. 5.

[35] Mirko Breyer (1863.–1946.), Antiquar und Kultur- und Kunstgeschichtswissenschaftler.

[36] Vgl. Breyer, M. Deželić dr. Velimir: Inkunabule (prvotisci) Zagrebačke Sveučilišne biblioteke. Zagreb : U nakladi vlastite knjižare, 1904, S. 200–203.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 96 11/16/15 12:59 PM

kroatische Bibliophil: Journal für Bibliotheks- und bibliographische Wissenschaft“[37] herauszugeben. Aus finanziellen Gründen jedoch erschien sie zusammen mit der Zeitschrift „Vitezović“. Dennoch blieb es nur beim Versuch: weil es zu wenige Mitarbeiter und nur wenige Abonnenten gab, erschienen nur zwei Hefte. Das ist eigentlich schade, denn in der Zeitschrift findet man wertvolle Informationen über den kroatischen Buchdruck und alte kroatische Bücher, die noch heute aktuell sind. Erwähnenswert ist Deželić' ausführlicher Artikel über die Novosel Druckerei in Zagreb.[38] Auch später sammelte Deželić Informationen über die Geschichte des Zagreber Druckwesens, was 1922 Vjekoslav Klaić belegt.[39] Aus seinem Fundus wurde später aber nur sein Artikel über die Novosel Druckerei veröffentlicht.[40], es gelang ihm nicht mehr, die restlichen Forschungsergebnisse herauszugeben.

Deželić' hatte außer seiner Tätigkeit in der Universitätsbibliothek noch eine weitere Leidenschaft; er engagierte sich stark für die kroatische Bibliographie. Das Interesse dafür weckte Bibliotheksdirektor Kostrenčić 1898, als er ihn an der Erstellung einer kroatischen Bibliographie beteiligte, die bis zur Universitätsfeier 1900 abgeschlossen sein sollte. Aus Kostrenčić' Bericht für die Regierung erfahren wir, dass „Dr. Deželić fleißig an der

[37] Diese Zeitschrift wird bei Sečić, D., 2008, o. z. W., vorgestellt, S. 72–73; ausführlicher dazu siehe im Artikel von Sorokin, B. Zeitschrift „Hrvatski bibliofil“ („Der kroatische Bibliophil“, Anm. d. Üb.). // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 38 (1995), S. 137–140.

[38] Veröffentlicht unter dem Titel *Novoselska tiskara u Zagrebu: povjestno-bibliografska študija*. // Hrvatski bibliofil, 1(1905), Nr. 1, S. 2–9; Nr. 2/3, S. 17–25.

[39] Vgl. Klaić, V. *Književarstvo u Hrvata*. Zagreb : Tisak i naklada Knjižare St. Kugli, 1922, S. 77.

[40] Vgl. Artikel *Biskupska a zatim novoselska tiskara u Zagrebu (1794–1825)*. // Narodna starina 4,10(1925), str. 96–126.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 97 11/16/15 12:59 PM

Bibliographie arbeitet und bei dieser Tätigkeit außerordentliches Wissen in Literatur und Geschichte bekundet".[41] Da die Bibliographie nicht rechtzeitig fertiggestellt wurde, bemühte sich Kostrenčić nicht weiter darum.[42] Deželić aber gab die Idee von der Ausarbeitung einer kroatischen Bibliographe im Rahmen der Bibliothek nie auf, was aus seinem Elaborat mit dem Titel *Memorandum* ersichtlich ist, das er 1918 vor dem Ende seiner Amtszeit dem Vorsitzenden der Abteilung für Religionsunterricht und Bildungswesen, Milan Rojc[43], übergab. Seine Bemühungen um die kroatische Bibliographie sind auch beim Versuch der Gründung einer Bibliotheks- und bibliographischen Zeitschriften.[44] Das *Memorandum* welches er schon am 21.11.1918 verfasst hatte, bestimmte er dem zuständingen Ausschuss für Bildungswesen der neugegründeten Regierung des Staates der Slowenen, Kroaten und Serben mit der Ansicht. Deželić war der Ansicht, dass nach Verabschiedung des neuen Universitätsgesetzes, beschlossen werden müsse, die Reform der Bibliothek abzuschließen. Dieses Dokument ist deshalb so wichtig, weil Deželić alle Veränderungen anführte, die er als Bibliotheksleiter von 1911 bis 1918 durchgeführt hatte, aber auch die, die er noch verwirklichen wollte. Aus dem *Memorandum* erfahren wir, dass während seiner Amtszeit

41 Akten der NUB, Nr. 80/1898 vom 3.12.1898.

42 Mehr dazu bei Sečić, D. *Ishodišta razvoja hrvatske bibliografije u Kr. Sveučilišnoj (današnjoj Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu*. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 47, 3/4(2004), S. 3–6.

43 Ebenso, S. 11–12. Es handelt sich um eine maschinengeschriebene Akte: Velimir Deželić: „Memorandum" vom 21. November 1918. (von Hand unterschrieben, 19. Textseite). Staatsarchiv in Zagreb. Familienfundus Deželić, Inventarnr. 608.

44 Es handelt sich um eine nicht geglückte Veröffentlichung der Zeitschrift *Glasnik Kr. sveučilišne knjižnice u Zagrebu.* Vgl. Sečić, D., 2008, o. z. W., S. 73–74.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 98 11/16/15 12:59 PM

als Bibliotheksleiter bis 1918 eine Bibliographie aller bis dahin veröffentlichten Artikel in den Zeitschriften „Vijenac", „Nastavni vjesnik", „Vjesnik Zemaljskog arhiva" (auf Deutsch: Der Kranz, der Unterrichtsbote, Der Bote des Landesarchivs, Anm. d. Üb.) sowie aller bis zu jenem Zeitpunkt erschienenen Serienpublikationen der Jugoslawischen Akademie erstellt worden war. Im selben Dokument stellt er seine Vision der zukünftigen, kroatischen, retrospektiven Bücherbibliographie vor, die er mit mehreren Mitarbeitern nach dem Krieg in Angriff nehmen wollte. 1918 hielt Deželić Folgendes fest:

> „Über die Notwendigkeit der Erstellung einer Bibliographie haben sowohl Laien als auch Experten schon vieles geschrieben. Viel Gescheites, aber noch mehr Unvernünftiges. Es wurden viele leere Worte gemacht, aber man hat nichts Konkretes realisiert. (…) Seit meiner Jugendzeit habe ich mir das Ziel gesetzt, diese Arbeit in Angriff zu nehmen, so dass ich während meiner Tätigkeit als Redakteur des literarischen Blattes (der Zeitschrift *Prosvjeta – Bildungswesen*, Anm. d. Üb. – Anm. D. S.) privat schon viele Informationen zusammengetragen habe. Einen Teil dieses Materials habe ich der Jugoslawischen Akademie für die Anfertigung eines biographischen Wörterbuchs zur Verfügung gestellt.[45] (...)

[45] Die JAZU (Jugoslawische Akademie der Wissenschaften und Künste, Anm. d. Üb.) nahm vor dem Ersten Weltkrieg die Ausarbeitung des Kroatischen Biographischen Wörterbuchs in Angriff und nahm Kontakt zu Deželić auf, der ihr bibliographische Angaben zahlreicher Persönlichkeiten zur Verfügung stellte, die er bis zu diesem Zeitpunkt gesammelt hatte; allerdings stellte die JAZU im neuen Staat, dem Königreich der Serben, Kroaten und Slowe-

Knjiga Velimir Dezelic.indd 99 11/16/15 12:59 PM

Die Bibliographie wäre folgendermaßen unterteilt:

1. die Bibliographie aller sowohl im In- als auch im Ausland herausgegebenen Bücher und Artikel in kroatischer Sprache,
2. die Bibliographie aller Bücher, die in irgendeiner Fremdsprache in unserem Land oder im Ausland in einer Sprache verfasst sind, die nicht unsere Muttersprache ist,
3. die Bibliographie aller Werke, die in irgendeiner Fremdsprache verfasst sind und irgendwo in der Welt über unser Volk berichten, von den Anfängen der Geschichte bis zur Gegenwart, sei es, dass es sich um historische, geographische oder Werke anderen wissenschaftlichen oder belletristischen Inhalts handle. Diese Gliederung würde mit kurzen biographischen Angaben über die Autoren, nach der Methode des bekannten Jesuiten Sommervogel[46] versehen. Dieses Werk ist einzigartig und außerordentlich nützlich."

Dieses Zitat verdeutlicht, wie sehr Deželić die nationale Bibliographie und das nationale biographische Lexikon am Herzen lagen. Leider ließen es die Verhältnisse in der Bibliothek Zeit seines Lebens, aber auch während der nächsten Jahrzehnte nicht zu, dass regelmäßig aktuelle, geschweige denn retrospektive kroatische Bibliographien hätten veröffentlicht werden können. Das Einzige, dass Deželić in Zusammenarbeit mit V. Jakušić verwirklichte, war eine

nen, schon bald diese Arbeit ein. Deželić jedoch bereitete mit seinen Mitarbeitern die Biographie „*Znameniti i zaslužni Hrvati (…)*" weiter vor. Dieses Lexikon war von bescheidenerem Umfang und wurde wie geplant im Jahre 1925 herausgegeben.

[46] Carlos Sommervogel (1834.–1902.), französischer Jesuit, Bibliothekar und Bibliograph, der die Bibliographien aller Jesuitenbücher seit der Gründung des Ordens bis zu seiner Zeit geschrieben hatte.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 100 11/16/15 12:59 PM

laufende Bibliographie, die nicht im Rahmen der Bibliothek, sondern in der Zeitschrift „Glas Matice hrvatske“ (Stimme der Matrix Croatica, Anm. d. Üb.) 1907 mit dem Titel „Kroatische Bibliographie für das Jahr 1906-07“ veröffentlicht wurde. Die Ausgabe des nächsten Jahrgangs gab Jakušić alleine heraus. Nachdem aber die erwähnte Zeitschrift nicht mehr erschien, wurde auch die Bibliographie nicht mehr veröffentlicht. Obwohl es sich um einen bescheidenen Versuch handelte, hat er doch Spuren in der Geschichte der kroatischen Bibliographie hinterlassen.[47]

Unter Kostrenčić' Leitung katalogisierte und klassifizierte Deželić auch neue Bücher. Seit seiner Beförderung zum Referendar erster Klasse engagierte er sich besonders im Bereich der Klassifikation, da die Universität und Regierung von der Bibliothek verlangte, dass ein neuer Sachkatalog erstellt wurde. Zuerst arbeitete Kostrenčić am neuen Schema für diesen Katalog, aber schon bald vertraute er die Erarbeitung eines Klassifikationsschemas Velimir Deželić an, der als Doktor der Naturwisssenschaften auch sehr gute Kenntnisse im Bereich der humanistischen Disziplinen besaß und über das notwendige Allgemeinwissen für diese Tätigkeit verfügte. Aus dem Jahresbericht der Bibliothek erfährt man, dass er sich jahrelang intensiv mit Klassifikationsproblemen beschäftigt hatte. Nach Kostrenčić' Pensionierung verfasste er ein vollkommen neues Klassifikationsschema, dass nur wenig modifiziert während der nächsten Jahrzehnte, d. h. bis zur Anwendung der universalen Dezimal-Klassifikation in den siebziger Jahren des 20 Jahrhunderts[48], in der Bibliothek angewandt wurde.

[47] Vgl. Sečić, D., 2004, o. z. W., S. 7–8.

[48] Mehr über die Bemühungen der Klassifikation in den ersten Jahren des 20. Jahrhunderts bei Sečić, D., 2008, o. z. W., S. 166–170, Ausführlicheres über

Knjiga Velimir Dezelic.indd 101 11/16/15 12:59 PM

Im neuen Klassifikationssystem teilte Deželić alle Wissensbereiche in 16 Fachgebiete mit 500 Fachbereichen ein. Das Klassifikationsschema war, wie das damals in mitteleuropäischen Bibliotheken üblich war, in wissenschaftliche Bereiche und Disziplinen gegliedert, die an den einzelnen Fakultäten der Universität vertreten waren. Im Jahre 1912 bereitete Deželić schon eine Broschüre mit dem Titel „Gliederung des Sachkatalogs der Königlichen Universitätsbibliothek" für den Druck vor, die im selben Jahr seitens der Königlichen Landesdruckerei veröffentlicht wurde. Das war die erste Ausgabe der Königlichen Universitätsbibliothek in Zagreb und der Beginn einer neuen Arbeitsorganisation mit Benützern der Bibliothek. Kurz darauf führte Deželić nach amerikanischem Vorbild auch Mitgliedskarten ein, die es den Benützern ermöglichten, alle Dienstleitungen der Bibliothek in Anspruch zu nehmen, d. h. auch Bücher der Bibliothek auszuleihen und nicht nur in den Räumlichkeiten der Bibliothek zu benützen – all das ohne die Vermittlung und Bürgschaft anderer Personen oder Einrichtungen.[49]

Bereits in den letzten Jahren des 19. Jahrhunderts wurde in Zagreb auf die Notwendigkeit eines neuen, separaten Bibliotheksgebäudes aufmerksam gemacht. Einerseits, weil es der Universität an Räumlichkeiten für den Unterricht fehlte, andererseits, weil die Regierung und der Universitätssenat sich bewusst waren, dass der wertvolle Bibliotheksfundus in unangemessenen Räumen untergebracht war, wo ständig Brandgefahr herrschte, weswegen die Universität sehr hohe Versicherungsbeiträge zahlen musste. Obwohl Direktor Kostrenčić die Verantwortlichen wiederholt auf die bestehenden Gefahren hinwies, wartete man

die Bedeutung des systematischen Katalogs von Deželić im selben Werk, auf den Seiten 272–274.

[49] Ausführlicher bei Sečić, D., 2008, o. z. W., S. 227–228.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 102 11/16/15 12:59 PM

mehrere Jahre auf den Baubeschluss, der erst gefasst wurde, als Kostrenčić kurz vor seiner Pensionierung stand. Das Parlament verabschiedete nämlich erst 1907 den Gesetzentwurf für den Bau der Bibliothek. Die wirklichen Vorbereitungen wurden allerdings erst 1911, vier Jahre später, getroffen. Zu diesem Zeitpunkt war schon beschlossen worden, dass Deželić nach Kostrenčić die Bibliotheksleitung übernehmen würde. Deželić wurde mit Sitzer, dem Ingenieur der Regierung, und mit dem Architekten Lubynski auf eine Dienstreise in Europa entsandt. Auf dieser Reise machte er sich mit moderner Organisation und der Einrichtung von Bibliotheken bekannt. Außerdem machte er viele andere Erfahrungen, die ihm bei der Modernisierung und Leitung der Zagreber Bibliothek im neuen Gebäude behilflich sein konnten.[50]

Ein glücklicher Umstand für die Zagreber Universitätsbibliothek war, dass 1911 Nikola Tomašić, ehemaliger Professor der rechtswissenschaftlichen Fakultät und zugleich Bibliophil, kroatischer Banus war. Dank Banus Tomašić begann 1911 endlich der Bau der Bibliothek, die zu diesem Zeitpunkt schon über 130 000 Bände verfügte. Zu seinen Verdiensten gehört auch die Sicherung der finanziellen Mittel für den Gebäudebau. Er bestand darauf, dass die Universitätsbibliothek so gebaut wurde, dass sie nicht nur als großes Buchlager mit Lesesälen verstanden wurde, sondern ein repräsentatives Gebäude darstellte. Es wurde sowohl innen als auch außen viel Wert auf die ästhetische Gestaltung gelegt, weswegen Deželić und Lubynski ihre ganze Energie in die

[50] Einzelheiten über diese Reise, den Gebäudebau, den Umzung der Bibliothek und den Beginn ihrer Tätigkeit am neuen Ort hat M. Deželić, Velimirs Sohn, 1990 ausführlich in seinem Artikel mit dem Titel „Velimir Deželić i Sveučilišna knjižnica u Zagrebu" im Vjesnik bibliotekara Hrvatske veröffentlicht, der auf Velimir Deželić' handgeschriebenen Aufzeichnungen basiert. o. z. W.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 103 11/16/15 12:59 PM

Zusammenarbeit mit den Handwerkern, aber auch den Künstlern, die er als Redakteur der Zeitschrift *Prosvjeta* (*Bildungswesen,* Anm. d. Üb.) schon etliche Jahre kannte, investierte.

Während des Baus, aber auch später, als viele Neuerungen in die Bibliotheksleitung eingeführt werden sollten, zeigte Velimir Deželić außerordentliche organisatorische Fähigkeiten. Zu der Zeit verfügte er schon über beträchtliches theoretisches Wissen und praktische Erfahrung, außerdem hatte er während seiner Studienreisen mehrere modern eingrichtete Büchereien kennengelernt. Zu Ostern 1913, vor dem Umzug in das Gebäude auf dem Marulić-Platz, besuchte er noch das neue Gebäude der Universitätsbibliothek in Padua, das erste zweckbestimmtes Bibliothekgebäude gebaut in Italien, wo er sich mit der dortigen, modernisierten Geschäftsführung bekannt machte. Da sich die Organisation in italienischen Bibliotheken in manchen Segmenten von der in der Österreichisch-ungarischen Monarchie und den in Deutschland üblichen unterschied[51], war dieser Besuch sehr nützlich, besonders was die Organisation der Dienstleistungen für Bibliotheksbenützer angeht.

Deželić hatte sich vor dem Umzug nicht nur für ein neues Klassifikationsschema entschieden, sondern er wollte auch den gesamten Fundus nach dem *numerus currens* umsignieren (sein Kommentar lautete: „nach chronologischer, französischer, systematischer Gliederung"),[52] Schreibmaschinen bei der Erstellung neuer öffentlicher Kataloge benützen – bei denen er internatio-

[51] Mehr Einzelheiten über deutsche, österreichische und italienische Bibliotheksvorschriften vor dem Ersten Weltkrieg bei Sečić, D., 2008, o. z. W., S. 35–90.

[52] Vgl. Akte der Universitätsbibliothek, Nr. 716/1915. (nur im Staatsarchiv einsehbar), Akten der Abteilung für Religionsunterricht und Bildung, Kroatisches Staatsarchiv (1914), Box 815, Nr. 694.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 104 11/16/15 12:59 PM

nales Format anwandte (sein Kommentar: Brüsseler Format bei Zettelkatalogen, so wie sie in der Königlichen Bibliothek in Berlin benützt werden") sowie die „Preußischen Instruktionen" bei der Katalogisierung anwenden, wofür er auch das erste geschriebene Regelwerk für die Katalogisierung verfasste.[53] Er selbst verlautete, dass mit dieser Dienstordnung, „die über hundert gedruckte Seiten umfasst, ein Grundstein für die einheitliche Katalogisierung gelegt worden" sei.[54] Damit behielt er Recht, denn in der Bibliothek waren inzwischen zahlreiche akademisch Ausgebildete tätig, die den Fundus bearbeiteten, so dass eine einheitliche Katalogisierung unumgänglich war. Das war eines der größten Verdienste Deželić für das kroatische Bibliothekswesen überhaupt.[55] Alle anderen Veränderungen, die er vornahm, zeugen von seinem Weitblick. Mutig wählte er Lösungen, von denen wir heute wissen, dass sie trotz des Widerstands seiner Zeitgenossen, die Zagreber Bibliothek zu einer der fortgeschrittensten Einrichtungen machte und somit ihre Zukunft bestimmte.

[53] Mehr über diese Vorschriften bei Sečić, D., 2004, o. z. W., S. 9–10 und Sečić, D., 2008, o. z. W., S. 212–215.

[54] Vgl. Akte der Universitätsbibliothek, Nr. 716/1915. (nur im Staatsarchiv einsehbar), Akten der Abteilung für Religionsunterricht und Bildung, Kroatisches Staatsarchiv (1914), Box 815, Nr. 694.

[55] Forschungen im Archiv haben klare Angaben darüber ans Licht gebracht, siehe bei Sečić, D., 2008, o. z. W., S. 212–216; Deželić' später streitig gemachtes Urheberrecht für die „Naputak za popisivanje knjiga" (*Richtlinien für das Verzeichnis von Büchern*", Anm. d. Üb.), die für die Ersteller von Katalogen in Bibliotheken vervielfältigt wurden und noch heute in mehreren Exemplaren aufbewahrt werden, war auch E. Verona nicht bekannt, obwohl sie diese jahrelang bei ihrer täglichen Arbeit gebrauchte und es darüber auch genaue Angaben in den Archivsakten gibt.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 105 11/16/15 12:59 PM

Außer der erwähnten Reformen unternahm Deželić sofort auch die partielle Reorganisation des Buchbestands und formierte neue Abteilungen für Zeitschriften, für Zeitungen und eine separate Kroatische Abteilung, in der er alle Bücher in kroatischer Sprache aufbewahrte. Er war sich der Tatsache bewusst, dass die neuen Kataloge des Gesamtbestands Vorrang hatten und dass die Arbeit an der kroatischen Bibliographie aufgeschoben werden musste. Dennoch wollte er zumindest Voraussetzungen für ihre zukünftige Erstellung schaffen. Er beschrieb die Kroatische Abteilung 1918 folgendermaßen:

> „Diese Abteilung stelle ich mir vor wie ein Museum kroatischer Druckerzeugnisse. Dennoch soll es auch Grundstein für die Ausarbeitung einer kroatischen Bibliographie sein. Um das zu verwirklichen, mussten alle Zettel des Zettelkatalogs durchgesehen und alle Zettel der kroatischen Bücher herausgenommen werden. Und schließlich musste alles wieder an seinem alten Platz eingefügt werden."[56]

Die Gründung einer Zeitschriften- und Zeitungsabteilung war mit der Ausarbeitung eines neuen, übersichtlicheren Fortsetzungssystems sowie mit der Erstellung eines alphabetischen Sachkatalogs für Serienpublikationen verbunden. Bisher hatte die Bibliothek über keinesgleichen verfügt. Die Sammlung der sogenannten Handapparate (Handbücher und am häufigsten benützte Bücher) wurde von 3500 auf 30 000 Bände erweitert; der

[56] Vgl. Deželić Đ., 2002, o. z. W., S. 92; der neue Leiter Fancev legte diese Abteilung nach Amtsantritt still und ließ in Zukunft das Signieren ausschließlich nach Format zu, so dass kroatische Bücher erneut mit anderen Büchern gleichen Formats vermischt wurden.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 106 11/16/15 12:59 PM

dazugehörige Katalog wurde 1916 in der Publikation *Katalog der Königlichen Universitätsbibliothek in Zagreb. Buch I., Handbücher, Lehrbücher und Werke, die am häufigsten gebraucht werden* veröffentlicht.

Das Gebäude der neuen Zagreber Bibliothek wurde 1913 fertiggestellt. Es war zweifellos eine fabelhafte Leistung, weswegen S. Petrović in seiner Festschrift begeistert festhielt:

> „Das kroatische Volk, das erste im slawischen Süden, hat eine Bildungsstätte in einem herrlichen Palast auf dem Mažuranić-Platz errichtet. Dorthin werden alle Schüler der verschiedensten Völker pilgern, um zu erfahren und zu lernen, was es über uns zu erfahren gibt. Unsere Heimat stellt ihren Söhnen ein würdiges Kulturzentrum zur Verfügung, das, obwohl es Kroatische Königliche Universitätsbibliothek heißt, nicht nur Universitäts-, sondern zugleich auch nationale Bibliothek ist."[57]

Große Leistungen hatte auch Leiter Deželić vollbracht, der ehrgeizig bei der Verwirklichung der neuen Raumorganisation und der Gestaltung des Gebäudes mitwirkte. Sein Wunsch war es, die Bibliothek zu einer der fortschrittlichsten in der Monarchie zu machen, weil klar war, dass sie allein in der bevorstehenden Zukunft die Rolle einer kroatischen Nationalbibliothek übernehmen wird. Nachdem die Bibliothek in das neue Gebäude übertragen worden war, setze Deželić seine Bemühungen fort, den Buchbestand der Bibliothek allen zugänglich zu machen. Er beschloss, um jeden Preis und so schnell wie möglich den neuen Alphabetischen- und

[57] Vgl. Petrović, S. *Hrvatska kr. sveučilištna biblioteka*. Zagreb : Kr. zemaljska tiskara, 1913. Vorwort.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 107 11/16/15 12:59 PM

Sachkatalog auszuarbeiten. Obwohl er wegen des Kriegs und der Mobilisierung seiner Mitarbeiter mit nur drei akademisch ausgebildeten Mitarbeitern zurückblieb, veröffentlichte er schon Ende 1914 in Zusammenarbeit mit der Ärztevereinigung den Katalog der Medizinbücher der Bibliothek[58], während 1916 schon der erwähnte bescheidene alphabetische Katalog des Handapparats der Bibliothek herausgegeben wurde. Im Vorwort dieses ersten gedruckten Katalogs, den die Bibliothek jemals veröffentlicht hatte, hielt Deželić fest:

> „Dieses Volkserbe, das in der neuen Königlichen Universitätsbibliothek verborgen ist, wäre der Öffentlichkeit nicht zugänglich, gäbe es keinen Katalog. Kataloge gab es bis 1913 nur in den Beamtenbüros und sie waren den Benützern nur durch die Vermittlung der Beamten zugänglich. Dank dem Umzug in das neue Gebäude ermöglicht die Königliche Universitätsbibliothek der Öffentlichkeit, alleine Signaturen in den neuen Katalogen im Katalograum zu suchen. Um die Kataloge nicht nur den Zagreber Nutzern, sondern auch dem gesamten kroatischen Volk noch zugänglicher zu machen, hat die Bibliotheksleitung beschlossen, solche Kataloge auch zu drucken und zu veröffentlichen. … Wenn es die Umstände zulassen, wird auch ein realer, nach Fachgebieten gegliederter Teilkatalog mit vollen Titeln gedruckt. Alle Schwierigkeiten, die das Druckwesen während des Krieges

[58] Titel des Werks: *Popis medicinskih djela Kr. hrv. sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Uredila Kr. hrv. sveuč. knjižnica, izdao „Zbor liječnika Kralj. Hrvatske i Slavonije"*. Zagreb: Nakladom „Zbora liječnika", 1914.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 108 11/16/15 12:59 PM

> durchlebte, während die meisten Beamten der Königlichen Universitätsbibliothek mobilisert waren, musste auch dieses Buch ertragen."[59]

Das war eine sehr moderne Einstellung, die bezeugte, dass Deželić zu einer modernen Generation von Bibliothekaren gehörte. Er wollte den Buchbestand der Bibliothek der Öffentlichkeit zugänglicher machen, was ihm auch gelang, indem er bis 1918 neuen öffentlichen Alphabetischen- und Sachkatalog des gesamten Buchbestands ausarbeitete.

Einen großen Erfolg stellten damals nicht nur in Zagreb, sondern auch in Europa die öffentlichen, maschinegeschriebenen Zettelkataloge mit internationalem Format dar, die Deželić eingeführt hatte. Viele mitteleuropäische Bibliotheken hatten damals nur einen Teil ihres Buchbestands in Form von öffentlichen Katalogen aufgelistet, viele hatten nicht einmal Sachkataloge, die den Buchbestand in den Magazinräumen beschreiben würden.[60]

Zu Velimir Deželić' Verdiensten gehört auch der Vertragsabschluss mit dem Zagreber Domkapitel bezüglich der Wartung und Aufbewahrung der Metropolitana im Bibliotheksgebäude auf dem Marulić-Platz - in den Räumlichkeiten, in denen sich die Bibliothek heute noch befindet. Die Unterbringung der Metropolitana in modern eingerichteten Räumen hielt Deželić für seine größte Leistung. 1917 sandte er der Regierung folgenden Bericht, aus dem man schließen kann, wie bedeutend dieses Unternehmen war:

[59] Vgl. *Katalog Kr. sveučilišne knjižnice u Zagrebu, knjiga I. Priručna djela, udžbenici i djela, koja se najviše upotrebljuju (Abecedni popis).* Zagreb: Kr. Zemaljska tiskara, 1916. Predgovor (Vorwort).

[60] Mehr dazu bei Sečić, D., 2008, o. z. W., S. 274–275.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 109 11/16/15 12:59 PM

> „Am 4. Dezember 1916 hat unsere Bibliothek die Metropolitan-Bibliothek des Zagreber Domkapitels übernommen. Das Domkapitel vertrat bei der Übergabe der Direktor der Metropolitan-Bibliothek, Ljudevit Ivančan, die Universitätsbibliothek wurde von Dr. Velimir Deželić, königlichem Bibliothekar und Dr. Marcel Vidačić, Referendar der Universitätsbibliothek vertreten. (…) Nach der Übernahme der Metropolitana konnte man das Ordnen ihres Buchbestands in Angriff nehmen. Die Bibliothek musste nach denselben Prinzipien eingerichtet werden wie die ganze Universitätsbibliothek. (…) Bis heute sind alle Bücher mit neuen Signaturen versehen worden. Insgesamt haben 28 541 Werke eine neue Signatur bekommen."[61]

1918 erbrachte der Bibliothekar Deželić noch eine große Leistung. Er hatte den ehemaligen Banus und Universitätsprofessor Nikola Tomašić zu Lebzeiten dazu überredet, seine wertvolle Bibliothek der Universitätsbibliothek zu vermachen. Nach Tomašić' Tod gelangte dieses Erbe tatsächlich in die Bibliothek. Tomašić' Bibliothek zählte mehr als 15 000 Bände, wodurch der wissenschaftlichen Öffentlichkeit außer der Metropolitana noch eine weitere kostbare Bibliothek zugänglich gemacht worden war. Diese Erbschaft sowie die Manuskripte Izidor Kršnjavis waren die wertvollsten Geschenke an die Bibliothek und waren Deželić' Verdienst. Dank seiner Fürsprache sind diese Geschenke noch zu Lebzeiten ihrer Eigentümer der Universitätsbibliothek versprochen worden.[62]

[61] Akten der NUB Nr. 395/1917 vom 26. 5. 1917.
[62] Darüber berichtet ausführlich Deželić, M., o. z. W.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 110 11/16/15 12:59 PM

Während des Kriegs arbeitete Deželić an einer neuen Dienstordnung und einem Statut für die Universitätsbibliothek. Zu diesem Zweck beriet er sich schriftlich mit seinen Kollegen in anderen Universitätsbibliotheken in Österreich, Ungarn, Deutschland und in der Schweiz. Ihm war klar, dass die Bibliothek vollkommen modernisiert und reorganisiert werden musste, weswegen er in seinen Entwürfen der Bibliothek auch formell die Funktion einer Nationalbibliothek zuwies. Aus diesem Grund schuf er die Grundlage für „das Gesetz zur Einrichtung der Königlichen, kroatischen Landes- und Universitätsbibliothek in Zagreb" mit besonderer Darlegung der Argumente.[63] Damit sollte die bevorstehende Entwicklung und Geschäftsordnung der Bibliothek festgelegt werden, da während des Kriegs aus finanziellen Gründen (das Sparen von Papier, Strom und Heizöl sowie der Mangel an Fachkräften) alle Aktivitäten stillgelegt worden waren. Als der Entwurf für die neue Dienstordnung, die den Titel „Dienstordnung der Königlichen, kroatischen Landes- und Universitätsbibliothek in Zagreb" tragen sollte, eingereicht wurde, erwähnte Deželić, dass die neuen Regeln auch eine Änderung des Universitätsgesetzes verlangten, und zwar in dem Teil, der sich auf die Bibliothek bezog. Er schlug dem Universitätssenat auch Änderungen des Personalstatus der Bibliothek vor. Unter anderem hielt er fest:

> „Selbstverständlich nützen sogar ideale Regeln dem Institut nicht, falls diese Regeln von unzufriedenen, unterbezahlten Angestellten befolgt werden sollen, von Personen, die im Vergleich zu gleichqualifizierten Kollegen, benachteiligt werden. Schon über zwanzig Jahre lang, noch während Kostrenčić'

[63] Mehr dazu bei Sečić, D., 2008, o. z. W., S. 204–208.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 111 11/16/15 12:59 PM

> Dienstzeit, werden in der Bibliothek unzählige Bittschreiben eingereicht, in denen die Forderung laut wird, den Bibliothekarenstatus zu klären, so dass er dem Lohn und der Stellung anderer Angestellter entspricht. Diese Ungerechtigkeit geht auf die Zeit zurück, als unsere Lehrer eine Lohnerhöhung forderten. Ihre Forderungen sind erfüllt worden, die der Bibliotheksangestellten aber immer noch nicht. Die Bibliothek litt und leidet immer noch darunter, kompetente Bibliothekare nicht halten zu können. Von insgesamt 14 Angestellten ist kein einziger in der Bibliothek geblieben, außer einem Vertragsbibliothekar, dessen finanzielle Lage es ihm erlaubt, in der Bibliothek zu bleiben. Es muss erwähnt werden, dass alle Angestellten und Gehilfen, außer einem, am Leben sind und anderweitig besserbezahlte Anstellung gefunden haben."[64]

Mit diesen Worten beschrieb Deželić seine eigene, aber auch die schlechte Stellung aller akademisch ausgebildeten Bibliothekare. Er erwähnte seine Aufopferung bei der Ausführung seines Amts als Leiter einer wichtigen Kultureinrichtung Kroatiens in den schweren Zeiten des Wandels. Während des Kriegs wurden die Dienstordnung und das Statut nicht angenommen, doch das neue Universitätsgesetz, das am 12. September verabschiedet wurde, verbesserte letztendlich die Stellung des Bibliothekspersonals. Das erlebte Deželić aber nicht mehr, da er nach der Gründung des neuen Staates ins Landesarchiv im selben Gebäude versetzt wurde, allerdings als Bibliothekar. Seinen Titel „Königlicher Universi-

[64] Akten der NUB, Nr. 622/1916 vom 2.11.1916.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 112 11/16/15 12:59 PM

tätsbibliothekar" behielt er zwar bis zum Ende seiner Amtszeit bei, aber mit der Ergänzung „dem königlichen Landesarchiv in Zagreb zugewiesen". Das amtliche Dekret über seine Versetzung hat er niemals erhalten, nur eine Akte mit dem Hinweis zur Versetzung ins Archiv. Er wurde sogar formal befördert in die „höchste Lohnklasse für Universitätsbibliothekare". Dadurch bekam das Archiv zwar einen hervorragenden Fachmann, der in Kürze die Bibliothek des Archivs organisierte, aber die Universitätsbibliothek erlitt einen großen Verlust. Im Archiv arbeitete er bis 1924, wonach er nach dreißigjähriger Amtszeit pensioniert wurde.

Auch nach seiner Pensionierung im Jahr 1924 war Deželić' Rat zumindest eine Zeit lang im Bibliothekswesen gefragt, was sein Vorsitz beim Ersten Kongress jugoslawischer Bibliothekare 1931, aber auch verschiedene andere Dokumente bezeugen.

Deželić' Engagement für Volksaufklärung und Bibliothekswesen

Velimir Deželić war der wichtigste Förderer der Zagreber Stadtbibliothek und ihr erster Direktor im Jahr 1907. Obwohl es sich nur um einen Volontärdienst handelte, nahm Deželić seinen Posten sehr ernst und erließ Richtlinien, die die ersten Jahre der Tätigkeit der Bibliothek, als sie sich noch im Turm überhalb des Zagreber Steintors in der Oberstadt befand, regelten.[65]

Der Dienstleistungsbereich von Volksbibliotheken[66] war Deželić aus seiner Studienzeit in Wien vertraut. Nachdem er

[65] Für die Darstellung Deželić' Leistungen vgl. Katić-Crnković, A., o. z. W, S. 4–6.

[66] Anlässlich der Eröffnung der Zagreber Stadtbibliothek sagte er bei seinem Vortrag „Über die Evolution moderner, freier Bibliotheken" Folgendes: „Als ich in Wien lebte, hatte ich die Gelegenheit eine Einsicht in die Tätigkeit öffentlicher

Knjiga Velimir Dezelic.indd 113 11/16/15 12:59 PM

nach Zagreb zurückgekehrt war, bemerkte er, dass es an solchen Bibliotheken in der Stadt fehlte. Dank seiner Tätigkeit in der Universitätsbibliothek war ihm Literatur zugänglich, die es ihm ermöglichte, nicht nur wissenschaftliche Erkenntnisse, sondern auch Volksbibliothekswesen in den entwickeltsten westlichen, vor allem angloamerikanischen Ländern kennenzulernen. Als Redakteur der literarischen Zeitschrift *Prosvjeta (Bildungswesen,* Anm. d. Üb.) wusste er außerdem, wie es um die Lese- und Schreibkundigkeit in Kroatien stand.

Da im 19. und 20. Jahrhundert der Analphabetismus in Kroatien verbreiteter war als in Österreich, ergriff Deželić die Inititative und richtete seine Bemühungen darauf, die kroatische Intelligenz dazu anzuregen, sich für den Kampf gegen den Analphabetismus und für die Aufklärung des Volkes einzusetzen. Daraufhin bemühte er sich um die Gründung von Volksbibliotheken. Die erste günstige Gelegenheit dafür ergab sich, als er als Ausschussmitglied der Gesellschaft kroatischer Schriftsteller zur außerordentlichen Hauptversammlung der Gesellschaft eingeladen wurde, die anlässlich der 400-Jahrfeier zu Ehren Marko Marulić' veranstaltet wurde. Zu diesem Anlass hielt er den Vortrag mit dem Titel „Öffentliche Vorlesungen und Kurse für Analphabeten."[67] Er ermahnte die Schriftsteller, dass ihre Werke

Wiener Bibliotheken zu bekommen. (…) Zu Beginn dieses Jahrhunderts verfügte Wien schon über 15 öffentliche Bibliotheken, die im Jahr 1898 die imposante Zahl von einer Million und 75 Tausend Bänden Ausleihungen realisiert."

67 Dieser Vortrag hatte große Publizität: zuerst wurden Teile davon in der Zeitung *Obzor* veröffentlicht, Jahr 42 (1901), Nr. 263, danach wurde der ganze Text als Broschüre herausgegeben (Druck C. Albrecht, 1902), schließlich erschien der Vortrag im Ljetopis Društva hrvatskih književnika (Jahrbuch des Verbands kroatischer Schriftsteller) in den Jahren 1900-1903.(Zagreb: Dionička tiskara, 1903, S. 70–74).

Knjiga Velimir Dezelic.indd 114 11/16/15 12:59 PM

wegen des verbreiteten Analphabetismus in Kroatien nur einer privilegierten Bevölkerungsschicht zugänglich waren. Es müsste dringend die Aufklärung des Volkes vorgenommen werden, damit es zum Fortschritt der gesamten Gesellschaft käme. Seine Vorlesung beendete er mit dem Vorschlag einer Resolution, die daraufhin auch von der Versammlung verabschiedet wurde. Es war beschlossen worden, dass der Ausschuss sich um die Organisation regelmäßiger, öffentlicher Vorlesungen, vor allem aber um Kurse für Analphabeten bemühen sollte, damit „Bildung in um so größerem Ausmaß dem kroatischen Volk zugänglich wurde".[68] Mithilfe desselben Ausschusses versuchte er auch die Gründung einer Volksbibliothek in Zagreb durchzusetzen. Leider blieben alle seine Initiativen ohne Ergebnis, was Deželić später, als er 1907 anlässlich der Eröffnung der Stadtbibliothek eine Rede hielt, folgendermaßen zusammenfasste: „In einem Augenblick hoffte ich wirklich, dass der Verband kroatischer Schriftsteller die Aufgabe übernehmen würde, eine solche Bibliothek zu gründen. Den Vorsitz hatte damals der geschätzte Dichter Trnski und man wollte etwas Ähnliches in Angriff nehmen. Aber all das missglückte und geriet in Vergessenheit."[69]

Deželić gab nicht auf und setzte sich weiterhin für die Gründug der Stadtbibliothek in Zagreb ein. Nach der Gründung der Gesellschaft der „Brüder des kroatischen Drachens", wo sich seit 1905 zahlreiche Intellektuelle versammelten, die sich des Mangels an Kultureinrichtungen in Zagreb bewusst waren, ergab sich endlich auch die Gelegenheit, eine Stadtbibliothek zu grün-

[68] Vgl. Javna predavanja i tečajevi za analfabete (Öffentliche Vorlesungen und Kurse für Analphabeten), 1902, S. 13.

[69] Vgl. Deželić, V. *O evoluciji modernih slobodnih knjižnica*. Zagreb: Tiskara Hrvatskog katloličkog tiskovnog društva, 1908, S. 37.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 115 11/16/15 12:59 PM

den. Velimir Deželić selbst, als stellvertretender Vorsitzender der Gesellschaft, bereitete die Verhandlungen mit der Stadtverwaltung vor. Daraufhin boten die Gesellschaft und ihre Mitglieder dem damaligen Bürgermeister Milan Amruš an, die Bibliothek kostenlos selbst einzurichten und zu leiten. Diese Initiative hatte endlich Erfolg, so dass die Stadtbibliothek 1907 eröffnet wurde. Bei der Eröffnung hielt Deželić einen Vortrag mit dem Titel „Über die Evolution moderner, freier Bibliotheken". Er sagte unter anderem:

> „Die Bibliothek der freien, königlichen Stadt Zagreb befindet sich bis zu weiteren Anweisungen im Turm des Steintors. Dabei handelt es sich um eine freie, öffentliche, moderne Bibliothek, die für alle Gesellschaftsschichten eingerichtet ist. Jeder Bürger, der das 15. Lebensjahr vollendet hat (ob Mann oder Frau) darf kostenlos Bücher aus der Stadtbibliothek benützen, sei es im Lesesaal oder zuhause. Wir, die Visionäre und Gründer dieser Bibliothek, wissen, dass wir noch weit von unserem Ziel entfernt sind. Die Bibliothek ist einfach und bescheiden."[70]

Die Eröffnung der Bibliothek stellte keineswegs den Abschluss der Arbeiten dar. Velimir Deželić hatte angeboten, die Bibliothek zuerst ohne Bezahlung zu leiten und junge Volontäre in die Arbeit einzuweisen. Das funktionierte überraschend gut, da alle Mitarbeiter außerordentlich motiviert waren. Einige Berichte[71] aus dieser Zeit sind erhalten geblieben; mehr über die ersten Jahre der Stadtbibliothek erfährt man allerdings dank der Erinnerungen ei-

[70] Ebenso, S. 38.

[71] Vgl. Übersicht der Bibliotheksgeschichte, die Katić-Crnković, A. in *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 1997 veröffentlicht hat.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 116 11/16/15 12:59 PM

niger damaliger Volontäre und Bibliotheksbesucher. Anlässlich des 80-jährigen Jubiläums der Bibliothek im Jahr 1987, veröffentlichte Mladen Deželić, Velimirs Sohn, der einst selbst einer der Gymnasiasten und Volontäre war, bis dahin unbekannte Angaben aus seiner Erinnerung und seines Vaters Nachlass.[72] Aufgrunddessen erfährt man, wer die ersten freiwilligen Bibliothekare waren, nämlich die Abiturienten Božidar Širola (später Komponist und Musikologe) und Velimi Deželić, Jr. (später Jurist und Schriftsteller). Der Leiter vermittelte ihnen Grundkenntnisse in folgenden Bereichen: Selektion, Bücherverzeichnis, Katalogerstellung und die Arbeit mit Bibliotheksbesuchern. Er bekundete auch, dass im Lesesaal der Bibliothek wissenschaftliche und Fachvorlesungen sowie Musikveranstaltungen abgehalten wurden.[73] Erinnert man sich an Deželić' Bemühungen zu Jahrhundertbeginn, wird klar, dass er mit Hilfe der Mitglieder der Gesellschaft der „Brüder des kroatischen Drachens", dessen stellvertretender Vorsitzender er jahrzehntelang war, endlich seine Idee verwirklicht hatte, was ihm 1901 mit dem Verband kroatischer Schriftsteller nicht gelungen war. 1909 übergab er Emilij Laszowsi die Verwaltung der Stadtbibliothek, der sich seit jenem Zeitpunkt, bis zum Zeitpunkt der Übergabe an die Stadt, um sie kümmerte.

Seine Ideen vom kroatischen Volksbibilothekswesen formulierte Deželić aufgrund seiner Erfahrungen, die er im Ausland gesammelte hatte, und anhand der Literatur, die in der Universitätsbibliothek anzufinden war. Er wünschte sich für Zagreb

[72] Vgl. Artikel Iz povijesti Gradske knjižnice Zagreb. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 30(1987), S. 226–233.

[73] Mehr darüber im Jubiläumskalender der Gesellschat der „Brüder des kroatischen Drachens" für das Jahr 1916, Zagreb 1915, S. 46–50 und in anderen Berichten der Gesellschaft.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 117 11/16/15 12:59 PM

das, was es in der Welt schon einige Jahre lang gab. In seinem schon erwähnten Vortrag: „Über die Evolution moderner, freier Bibliotheken", die später in einer Ausgabe der Gesellschaft, aber auch als separates Buch[74] erschien, bot er eine Übersicht über die Entwicklung von Volksbibliotheken in der Welt, unter anderem erwähnte er besonders die Verdienste Eduard Reyers[75] in Österreich. E. Reyer hatte in Wien mit Erfolg ein Bibliotheksnetz mit einer Zentralbibliothek geschaffen. Deželić betonte, dass „Zentralbibliotheken den Zweck haben, die kleineren Bibliotheken zu entlasten und ihnen ihre Bücher zu leihen". Deželić stellte des Weiteren seine Ideen vor:

> „Mein großer Wunsch ist es, vielleicht lässt er sich sogar verwirklichen, einen Katalog zu schaffen, der den Buchbestand mehrerer, kleinerer Zagreber Bibliotheken einschließen würde, so dass z. B. die Bibliothek für Pädagogik, die der Handels- und Handwerkerkammer, die des Verbands kroatischer Schriftsteller zusammenarbeiten, um einen Beitrag zur Bildung unserer Hauptstadt zu leisten. Unsere Bibliothek könnte zur zentralen Bibliothek ernannt werden und somit viele andere öffentliche Bibliotheken – die wegen der Entwicklung unserer Hauptstadt sicherlich bald gegründet werden - mit Büchern versorgen."[76]

[74] 1908 veröffentlicht als 9. Band der Ausgaben der „Brüder des kroatischen Drachens."

[75] Eduard Reyer (1849-1914), österreichischer Wissenschaftler, Lehrer und Bibliothekar.

[76] Deželić, V., 1908, o. z. W., S. 31–32.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 118 11/16/15 12:59 PM

Heute wissen wir, dass all das, wovon Deželić 1907 redete, verwirklicht worden ist und dass Zagreb heute ein verzweigtes Netz von Volksbibiotheken hat. Deželić' Initiative ergriff nicht nur Zagreb, sondern auch die kroatische, kulturelle Öffentlichkeit außerhalb, so dass der erwähnte Text aus dem Jahr 1907 im Jahr 1911 in Karlovac' Wochenzeitung *Narodni glas (Volksbote*, Anm. d. Üb.) erneut gedruckt wurde. In Karlovac gab es zu dieser Zeit auch eine Stadtbibliothek, die ähnlich organisiert war wie die in Zagreb.

Velimir Deželić konnte sich eine gewisse Zeit lang wegen seiner zahlreichen Verpflichtungen in der Universitätsbibliothek nicht mehr der Stadtbibliothek widmen. Er gab ihr jedoch die fachliche Grundlage und war der erste, der Anfang des 20. Jahrhunderts die kroatische Öffentlichkeit darauf aufmerksam gemacht hatte, wie notwendig es war, modernes Volksbibliothekswesen zu organisieren.

Velimir Deželić' veröffentlichte Artikel aus dem Bereich Bibliothekswesen, Bibliographie und Buchgeschichte und ergriff die Initiative, eine Fachzeitschrift herauszugeben.

Während seiner Amtszeit im Bibliothekswesen veröffentlichte Deželić mehrere Fachartikel, was damals in Zagreb eine Pionierleistung war, da das Bibliothekswesen noch in den Kinderschuhen steckte. Deželić' erster Artikel war der Text über die Königliche Universitätsbibliothek in der Festschrift aus dem Jahr 1900. Das ist zugleich auch die erste veröffentlichte Geschichte der Bibliothek.[77] Deželić hatte diesen Text aufgrund Materialien aus der

[77] Dieser Text wurde, wie alle anderen Texte in dieser Publikation, ohne Anführung des Autors veröffentlicht. Dank der Forschungen am Archivmate-

Knjiga Velimir Dezelic.indd 119 11/16/15 12:59 PM

Universitätsbibliothek und deren Archiv verfasst. Dabei erfuhr er auch vieles über die Geschichte anderer Zagreber Kultur- und Bildungseinrichtungen, was später seine Geschichtsforschungen erleichterte.

Nach der Recherche über die Geschichte der Universitätsbibliothek befasste sich Deželić mit der Inkunabelkunde und veröffentlichte das erste kroatische Werk über Inkunabeln „Inkunabeln (Wiegendrucke) der Zagreber Universitätsbibliothek" (1902). Für die Erforschung der Geschichte des kroatischen Druckereiwesens bekundete er schon während seiner Studienzeit in Wien Interesse. Davon zeugt sein später veröffentlichter Vortrag, den er 1883 in der Gesellschaft „Zvonimir" anlässlich der Vierhundertjahrfeier des ersten gedruckten, kroatischen Buchs[78] abhielt. In seinem Werk über Inkunabeln aus dem Jahr 1902 veröffentlichte er auch Kopien einiger Seiten aus dem Glagolitischen Missal aus dem Jahr 1483 und aus dem Brevier aus dem Jahr 1493. Er verfasste das Vorwort über Inkunabeln, in dem er kurz auf die Verwüstung der kroatischen Klosterbibliotheken während der Regierungszeit Josef II. zurückblickte. Außerdem bemerkte er, dass die Universitätsbibliothek nur über einen bescheidenen Inkunabelbestand verfügte und dass dieser vergrößert werden müsse. Dabei verlieh er seiner Hoffnung Ausdruck, dass „vielleicht auch dieses kleine Werk so manchen Spender dazu veranlassen wird, unserer einzigen, großen, öffentlichen Bibliothek mehr In-

rial und an Deželić' eigenhändigen Aufzeichnungen konnte festgestellt werden, dass er diesen Text verfasst hat.

78 Der Vortrag mit dem Titel „Osvrt na četiri sto godina hrvatskog tiska" (Rückblick auf vierhundert Jahre Druckereiwesen in Kroatien) veröffentlichte er im selben Jahr, 1883, in Fortsetzungen in Zadars *Narodni list* (*Volksblatt,* Anm. d. Üb.)

Knjiga Velimir Dezelic.indd 120 11/16/15 12:59 PM

kunabeln zukommen zu lassen."[79] Desweiteren beschrieb er, nach Druckereiort geordnet, 71 Inkunabeln, nannte Angaben über die Drucker, den Zustand der beschriebenen Exemplare, die ehemaligen Eigentümer usw. Am Ende des Buches fügte er noch ein Autoren- und Buch- sowie ein Druckereiverzeichnis ein. Deželić beschäftige sich später ausführlicher mit der Erforschung des Zagreber Druckwesens, aber seine anspruchsvolle Stellung als Bibliotheksleiter beanspruchte ihn dermaßen, dass er nur Artikel über die Novosel Druckerei schrieb. Erst später, als er schon in Rente war, beendete er die Bibliographie der in dieser Druckerei von 1794 bis 1825 gedruckten Bücher.

In zwei Anläufen versuchte Deželić eine Fachzeitschrift für Bibliothekswesen herauszugeben: das erste Mal im Jahr 1905, als es ihm gelang, zwei Hefte der Zeitschrift *Hrvatski bibliofil (Der kroatische Bibliophil,* Anm. d. Üb.) zu veröffentlichen; das zweite Mal, als er sich vergeblich darum bemühte, die Veröffentlichung der Zeitschrift „Glasnik Kr. Sveučilišne knjižnice u Zagrebu" (Bote der Königlichen Universitätsbibliothek in Zagreb, Anm. d. Üb.) durchzusetzen. Seine Gedanken hielt er in einem Schreiben an die Regierung fest. Sie bestätigen seine fachliche Kompetenz auf dem Höhepunkt seiner bibliothekarischen Karriere, deshalb werden sie hier zitiert:

> „Die Erstellung einer Bibliographie für unsere, aber auch für ausländische Bibliotheken ist so notwendig geworden, dass sie auch von Ihnen Engagement verlangt, indem Sie unserer Bibliothek von Zeit zu Zeit verschiedene Titel unbekannter Werke zustellen. Das wiederum wäre nur dann möglich, wenn

[79] Vgl. Deželić, V., 1902, o. z. W., S. 22.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 121 11/16/15 12:59 PM

> eine Bibliotheks- und Bibliographiezeitschrift herausgegeben würde, deren Aufgabe es wäre, bibliographisch-historische Erörterungen, Diskussionen über unsere Druckereien, Bibliotheken und biographischen Darstellungen, Begebenheiten aus unserer Literatur, unsere Korrespondenz und Ähnliches mitzuteilen. Außerdem müssten alle neugedruckten kroatischen Bücher, die in unsere Bibliothek aufgenommen wurden, verzeichnet werden. Über die bibliothekarische Tätigkeit und Geschäftsführung müsste Bericht erstattet werden. (…) Der Bote würde auch allen Gymnasiumsbibliotheken zugute kommen, da sich in ihm nicht nur Bibliographien, sondern auch Recherchen in Fachbibliotheken, wie sie jedes Gymnasium besitzt, finden ließen. Damit wäre der Grundstein gelegt für ein einheitliches Ordnungssystem und die Geschäftsführung aller öffentlichen Bibliotheken, was in jeder Hinsicht wünschenswert wäre."[80]

Diese Zeilen bestätigen, wie systematisch und fachmännisch Deželić vorging, wie inventiv und aufopfernd er in kroatischen kulturellen und wissenschaftlichen Kreisen wirkte, obwohl noch nicht klar war, welche Bedeutung Bibliographie und Bibliothekswesen, für das er sich so selbstlos einsetzte, hatten.

Die erste literarische Fachzeitschrift erschien viel später, erst nach dem Zweiten Weltkrieg, aber Deželić' Initiative ist nicht in Vergessenheit geraten. Seine Überlegungen wurden 1931 in der Resolution des Ersten Kongresses des Vereins jugoslawischer

[80] Akten der NUB, 300/1918, Deželić' Schreiben an die Regierung vom 21. 3. 1918.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 122 11/16/15 12:59 PM

Bibliothekare festgehalten. Deželić hatte dabei den Vorsitz. Der Hauptversammlung des Vereins wurde bei diesem Anlass „aufgetragen, alles Nötige zu unternehmen, damit so bald wie möglich eine bibliothekarische Fachzeitschrift herausgeben wird".[81] Zur Gründung einer gemeinsamen jugoslawischen Zeitschrift kam es aber weder im Ersten, noch im Zweiten Jugoslawien. Erst Matko Rojnić und seinen Mitarbeitern gelang es, im Jahr 1950 die erste kroatische bibliothekarische Zeitschrift „Bote der Bibliothekare Kroatiens" ins Leben zu rufen.

Der Erste jugoslawische Bibliothekarenkongress bereitete dem damals schon pensionierten Deželić große Freude, da es sich um die erste Versammlung von Fachleuten – Bibliothekaren - auf jugoslawischem Gebiet handelte. Obwohl sich der Sitz des Vereins jugoslawischer Bibliothekare in Belgrad, der Hauptstadt des neuen Staates, befand, wurde der Kongress selbst in der damals besten und modernsten Bibliothek des Landes, nämlich in der Zagreber Universitätsbibliothek abgehalten. Velimir Deželić ragte unter allen Fachmännern hervor, als derjenige mit der größten Erfahrung und den besten Fachkenntnissen, weswegen die Organisatoren ihm eine der Schlüsselrollen bei dieser Tagung – nämlich die Leitung aller Sitzungen – zuwiesen. Die Zeitungen berichteten ausführlich über den Kongress. Josip Badalić, der Vorsitzende der Zagreber Sektion des Vereins jugoslawischer Bibliothekare, verfasste für die Zeitschrift *Nova Evropa (Neues Europa*, Anm. d. Üb.) einen Artikel über den Kongress und seine Ergebnisse.[82] Bedeutend ist, dass mehrere Richtlinien aus Deželić' *Memorandum* aus dem Jahr 1918 in die Kongressresolution

[81] Vgl. *Prvi kongres Udruženja jugoslovenskih biblijotekara*. // Novosti (Zagreb), Nr. 392 vom 1. 12. 1931.

[82] Vgl. Badalić, J., o. z. W, S. 344–348.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 123 11/16/15 12:59 PM

übertragen wurden, was beweist, dass Deželić an der Vorbereitung der Resolution beteiligt war. Es besagt aber auch, dasss seit Deželić' Verlassen der Bibliothek, in den letzten 13 Jahren, sich nichts Bedeutendes getan hatte. Deželić wurde daraufhin in den Verwaltungsrat des Vereins gewählt und blieb zeit seines Lebens Mitglied, wovon auch Matko Rojnić' Trauerrede bei Deželić' Begräbnis im Jahr 1941 zeugt. Rojnić war zu dem Zeitpunkt Vorsitzender des neuen Kroatischen Bibliothekarenvereins. In dieser Rede stellte er Deželić' Verdienste für das kroatische Bibliothekswesen vor. Er sagte unter anderem:

> „Wir besitzen heute noch Beweise von seiner Weitsicht, von seiner Heimatliebe, wir verfügen über Entwürfe, die belegen, dass er die Universitätsbibliothek zur nationalen, kroatischen Bibliothek erhöhen wollte, damit sie auf würdevolle Weise der Entwicklung der kroatischen Kultur dienen konnte. So hat er vor fast drei Jahrzehnten den kroatischen Bibliothekaren eine Aufgabe auferlegt, die sie auch heute zu bewältigen haben."[83]

Vielen seiner Nachfolger, den kroatischen Bibliothekaren, waren die in diesem Buch angeführten Tatsachen nicht bekannt. Das liegt daran, dass sie aus unergründlichen Gründen während des Regimes des Zweiten Jugoslawiens verschwiegen wurden. Rojnić

[83] Rojnić' Autograph dieser Rede befindet sich in der Handschriftensammlung der NUB (Sign. R-7979 A, Nr. 49). Im Anhang dieses Buches befindet sich der vollständige Text dieser Rede, da daraus wenigstens zum Teil ersichtlich ist, in welchem Maße Informationen über Deželić' Bibliothekarentätigkeit an jüngere Bibliothekarengenerationen gelangt sind, an Nachwuchs, dem es später wirklich gelang, das kroatische Bibliothekswesen zu professionalisieren.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 124 11/16/15 12:59 PM

selbst ließ wichtige Einzelheiten aus der Zeit vor 1918 aus, als er seinen Text über die Geschichte der Universitätsbibliothek, der er seit 1945 vorstand, veröffentlichte, obwohl sie ihm sicherlich bekannt waren.[84] Deželić' bibliothekarische Verdienste werden dermaßen herabgewürdigt, dass er nur als Schöpfer des Sachkatalogs der Bibliothek erwähnt wird, wobei die Qualität des Katalogs oft bezweifelt wird. Erst in den 80-er Jahren des 20. Jahrhunderts wurde eine gründliche Untersuchung vorgenommen, wobei man unter anderem zum Schluss kam, dass „die Erstellung eines Sachkatalogs für die Öffentlichkeit im Jahr 1911 ein großer Fortschritt in der Entwicklung der Bibliothek war und dass dieser Katalog, der Größe der Bibliothek entsprechend, leicht überschaubar war."[85] Das bedeutet, dass Deželić' Entwurf, ebenso wie die Erstellung des Katalogs, vollkommen seinen Zweck erfüllt hatte. Wenn man außerdem bedenkt, dass damals viele vergleichbare Bibliotheken nicht über Sachkataloge ihres gesamten Buchbestands verfügten, wird klar, wie groß Deželić' Verdienst war. Erst seit kurzem wird über weitere Einzelheiten aus Deželić' bibliothekarischer Tätigkeit, aber auch über seine Verdienste für das kroatische Bibliothekswesen geschrieben. Dieses Mosaik kann nur dank ausführlicher Recherche des Archivmaterials zusammengesetzt werden; Material, das heute größtenteils außerhalb der National- und Universitätsbibliothek verwahrt wird.

[84] Rojnić, M. Nacionalna i sveučilišna biblioteka. Zagreb: Tisak Izdavačkog zavoda JAZU, 1969. S. 614–615.

[85] Die Forschungen führte Mira Mikačić mit ihren Mitarbeitern durch. Mehr darüber bei Sečić, 2008, o. z. W., S. 219.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 125 11/16/15 12:59 PM

DRUŠTVO
JUGOSLOVENSKIH
BIBLIOTEKARA
Broj 81
27 XI 193 1
Beograd.

Članska karta

G. Dr Velimir Deželić, sen.
upravn. Univ. bibl. u Zagrebu u mirovini

redo van je član Društva Jugo slovenskih bibliote: kara.

Sekretar, Predsednik,

DRUŠTVO JUGOSLOVENSKIH BIBLIOTEKARA GLAV. ODBOR PRAHA

Deželićeva iskaznica kao člana Društva jugoslovenskih bibliotekara

Deželić's Mitgliedsausweis des Vereins jugoslawisher Bibliothekare

Deželić's membercard of the Society of Yugoslav Librarians

Knjiga Velimir Dezelic.indd 126 11/16/15 12:59 PM

VERZEICHNIS DER VERÖFFENTLICHTEN ARBEITEN VELIMIR DEŽELIĆ' AUS DEM BEREICH BIBLIOTHEKSWESEN UND BIBLIOGRAPHIE

1. *Osvrt na četiri sto godinâ hrvatskoga tiska: čitao na svetčanom sielu hrvatskog akademičkog družtva „Zvonimira" u Beču dne 12. veljače t. g.*[1883!]. (Rückblick auf vierhundert Jahre kroatischen Druckereiwesens: vorgetragen bei der Tagung der kroatischen akademischen Gesellschaft „Zvonimir" in Wien am 12. Februar dieses Jahres [1883!].) // Narodni list (Zadar), 22(1883), Nr. 22 (21. III.); Nr. 23 (24. III.); Nr. 24 (31. III.); Nr. 25 (4. IV.).
2. *Sveučilišna biblioteka*. (Universitätsbibliothek) // Spomenica o 25–godišnjem postojanju Sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu / Izd. Akademički senat Kr. Sveučilišta. (Festschrift für das 25-jährige Jubiläum der Universität Franz Joseph I. in Zagreb. / Hrsg. Akademischer Senat der Königlichen Universitätsbibliothek). Zagreb: Tisak Kr. Zemaljske tiskare, 1900. S. 115–122. (ohne Unterschrift, Angaben über den Autor sind ersichtlich aus dem persönlichen Fundus des Autors).
3. *Iz njemačkoga Zagreba: prinos kulturnoj povjesti Hrvata* (Aus dem deutschen Zagreb: Beitrag zur Kulturgeschichte der Kroaten). / napisao dr Velimir Deželić (verfasst von Dr. Velimir Deželić). – Zagreb: Tisak Antuna Scholza, 1901. 69 S.; 20 cm. (über die deutsche Sprache und literatische Werke in dieser Sprache in Zagreb Ende des 18. und im 19. Jahrhundert mit Bibliographie und Anmerkungen zum Text).
4. *Inkunabule (prvotisci) zagrebačke Sveučilištne biblioteke*. (Inkunabeln (Frühdrucke) der Zagreber Universitätsbibliothek.) / napisao i uvodom o inkunabulama u obće popratio dr Velimir Deželić (Autor und Redakteur, sowie Verfasser

Knjiga Velimir Dezelic.indd 127 11/16/15 12:59 PM

des Vorworts Dr. Velimir Deželić). Zagreb: Tisak C. Albrechta, 1902. 87 S. + [2] Tabellen ; 22 cm.

5. *Javna predavanja i tečajevi za analfabete: (predavao prigodom proslave četiristogodišnjice hrv. književnosti u skupštini Družtva hrv. književnika)*. (Öffentliche Vorlesungen und Kurse für Analphabeten: (vorgetragen anlässlich der Vierhundertjahrfeier kroatischer Literatur bei der Versammlung des Verbands kroatischer Schriftsteller)). Zagreb: Tisak C. Albrechta (J. Wittasek), 1902. 13 S.; 15 cm.
6. *Dvie glagolske inkunabule.* (Zwei glagolitische Inkunabeln) // Hrvatski bibliofil: mjesečnik za bibliotečnu i bibliografsku nauku (Der kroatische Bibliophil: Monatszeitschrift für Bibliotheks- und Bibliographiewissenschaft) 1, 1(1905), S. 12–13. (über das Glagolitische Missal aus dem Jahr 1483 und das Glagolitische Brevier aus dem Jahr 1493.).
7. *Hrvatski bibliofil XVIII. vieka*. (Der kroatische Bibliophil des XVIII. Jahrhunderts). // Hrvatski bibliofil: mjesečnik za bibliotečnu i bibliografsku nauku, 1, 2/3(1905), S. 25–28. (Über Adam Alojzije Baričević; dazu das Bücherverzeichnis von Baričević' Bibliothek).
8. *Miklošić i Hrvati: odgovor gosp. Matiji Murku, predsjedniku ak. Društva "Slovenija" u Beču* (Miklošić und die Kroaten: Antwort an Herrn Matija Murk, den Vorsitzenden der akademischen Gesellschaft „Slowenien"in Wien). / Velimir Deželić, Sekretär der Kroatischen akademischen Gesellschaft „Zvonimir"in Wien. Zagreb: Buchbinderei und Lithografie C. Albrecht, 1883.
9. *Novi primjerak „Postille" Antuna Vramca.* (Das neue Exemplar des „Postille" von Antun Vramac) // Hrvatski bibliofil: mjesečnik za bibliotečnu i bibliografsku nauku, 1, 2/3(1905), S. 34–38.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 128 11/16/15 12:59 PM

10. *Novoselska tiskara u Zagrebu: povjestno-bibliografska študija*. (Die Novosel' Druckerei in Zagreb: eine geschichtsbibliographische Studie) // Hrvatski bibliofil: mjesečnik za bibliotečnu i bibliografsku nauku, 11, 1(1905), S. 2–9; Nr. 2/3, S. 17–25.
11. *O nekim starim, nepoznatim, hrvatskim knjigama.* (So Manches über einige alte, unbekannte, kroatische Bücher). // Hrvatski bibliofil: mjesečnik za bibliotečnu i bibliografsku nauku, 1, 2/3(1905), S. 29-32. (Von kroatischen, vor 1835 gedruckten Büchern,, die weder Kukuljević, noch Šafarik verzeichnet haben).
12. *Hrvatska bibliografija za god. 1906.–7*. (Die kroatische Bibliographie in den Jahrgängen 1906–7) / vorbereitet von Velimir Deželić und Vjekoslav Jakušić. // Glas Matice hrvatske 2, 17/20(1907), S. 113–152.
12. *Bibliografija.* (Die Bibliographie [der Adelsfamilien Zrinski und Frankopan]). // Posljednji Zrinski i Frankopani: uspomeni hrvatskih mučenika Matica hrvatska. (Die letzten Zrinski und Frankopan: als Andenken an kroatische Märtyrer) Matica hrvatska. Zagreb, 1908. S. 307–332.
14. *Književni rad Gjure Stj. Deželića: bibliografski pregled.* (Literarisches Werk von Gjuro Stj. Deželić: Bibliographische Übersicht) Zagreb : C. Albrecht (Maravić und Dečak), 1908. 1 l. + 17. S. [in 2 Jh..] ; 20 cm. (P. o. Verlag Dragoljub, Buchgeschenk).
15. *O evoluciji modernih slobodnih knjižnica: predavao 7. prosinca 1907. o otvorenju „Knjižnice slob. i kralj. glav. grada Zagreba" u Kamenitim vratima*. (Über die Evolution moderner, freier Bibliotheken: vorgetragen am 7. Dezember 1907 bei der Eröffnung der „Bücherei der freien und königlichen Hauptstadt Zagreb" beim Steintor). Zagreb: Tiskara Hrvatskog katoličkog tiskovnog društva, 1908. 39 S.; 15 cm. (Braća hrvatskog zmaja; Band IX).

Knjiga Velimir Dezelic.indd 129 11/16/15 12:59 PM

Derselbe Artikel in der Wochenzeitschrift Narodni glas (Volksbote, Anm. d. Üb.) *(Karlovac) 6(1911), Nr. 19, 20, 21, 25, 26, 31, 33.*

16. *Kroatien–Slawonien*. // Deutsch-Österreichische Literatur-geschichte: ein Handbuch zur Geschichte der deutschen Dichtung in Österreich–Ungarn. / herausg. von J. W. Nagl, Jakob Zeidler u. Eduard Castle. Wien: Carl Fromme, 1914. S. 1069–1077. (über autochtone kroatische Literatur in deutscher Sprache).
17. *Dva koncertna oglasa: (g. 1819. i 1836.) [u Zagrebu]*. (Zwei Konzertansagen: (im Jahr. 1819 und 1836) [in Zagreb]). // Sveta Cecilija, 18, 1(1924), S. 15–17.
18. *Turopolje znanost i umjetnost*. (Turopolje – Wissenschaft und Kunst.) // Povijest plemenite općine Turopolja nekoč Zagrebačko polje zvane. (Die Geschichte der adeligen Gemeinde Turopolje, einst Zagreber Feld genannt). / Redaktion und Autor, von der Gemeinde herausgegeben: Emilij Laszowski in Zusammenarbeit mit Janko Barlè, Dr. Velimir Deželić und Dr. Milan Šenoa. Band 3: Tätigkeit im Bildungswesen. Zagreb: Tisak Antuna Scholza, 1924. S. 97–283. (Enthält eine ausführliche Bibliographie der Artikel über Turopolje).
19. *Biskupska a zatim novoselska tiskara u Zagrebu (1794–1825).* (Die Diözesane, später Novoseľ Druckerei in Zagreb (1794–1825)). // Narodna starina (Volkserbe), 4, 10(1925), S. 96–126. (enthält 10 Kopien und ein Verzeichnis der in der Neudorfer Druckerei herausgegebenen Werke von 1794 bis 1824 mit 203 Einheiten).
20. *Bibliografija književnog rada Emilija Laszowskoga: (1889–1929).* (Die Bibliographie des literarischen Werks von Emilij Laszowski: (1889–1929)). // Vjesnik Kr. državnog arkiva u Zagrebu, 4 (1929), Beilage S. 1–23.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 130 11/16/15 12:59 PM

Publikationen in Deželić' Redaktion oder Vorbereitung:

1. *Hrvatski bibliofil: mjesečnik za bibliotečnu i bibliografsku nauku*. (Der kroatische Bibliophil: Monatszeitschrift für Bibliotheks- und Bibliographiewissenschaft). Redaktion Dr. Velimir Deželić. - Jahr 1(1905), Nr. 1 - 2/3. - Zagreb, 1905.
2. *Pisma pisana dru. Ljudevitu Gaju i njeki njegovi sastavci: (1828–1850).* (Briefe an Dr. Ljudevit Gaj und einige seiner Essays: (1828–1850)). / gesammelt und Vorwort von Dr. Velimir Deželić. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1909. XLV + 371 S. + Tabelle; 24 cm. – (Fundus für kroatische Literaturgeschichte; Band 6). (333 veröffentlichte Briefe an Lj. Gaj und 8 Briefe von Lj. Gaj. – Zuletzt wurden 2 Beilagen veröffentlicht: Gajs Audienz beim König im Jahr. 1883 und Dr. Ljudevit Gajs Rede am 24. II. 1849 bei der Feier anlässlich des Jubiläums der Dienstzeit Banus Jelačić').
3. *Katalog Knjižnice slob. i kralj. glav. grada Zagreba. I. Zabavna djela*. (Katalog der Bibliothek der freien und königlichen Hauptstadt Zagreb. Und unterhaltende Werke). / [Redaktion Dr. Velimir Deželić und Emilij Laszowski]. Zagreb: Tisak Antuna Scholza, 1911. 64 S.; 18 cm.
4. *Katalog Kr. sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Knj. 1.: priručna djela, udžbenici i djela, koja se najviše upotrebljuju. (Abecedni popis).* (Katalog der Königlichen Universitätsbibliothek in Zagreb. Band 1.: Handbücher, Lehrbücher und Werke, die am meisten gebraucht werden. (Alphabetisches Verzeichnis)). / Redaktion: Königliche Universitätsbibliothek; [Hauptredakteur: Dr. Velimir Deželić]. Zagreb: Tisak Kr. zemaljske tiskare, 1916. 2 l+ 314 S. [in 2 Jh.]; 25 cm.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 131 11/16/15 12:59 PM

Anhang

Matko Rojnić' Trauerrede bei Dr. Velimir Deželić' Beerdigung auf dem Friedhof Mirogoj, am 10. Februar 1941.[86]

Liebe Trauergemeinde!

Im Namen des Vereins kroatischer Bibliothekare verabschiede ich mich von unserem geschätzten Verstorbenen, wobei ich vor allem Dankbarkeit und Anerkennung aussprechen möchte für die Leistungen, die er jahrelang als Leiter der Universitätsbibliothek vollbracht hat. Als Schriftsteller, der dank seiner Tätigkeit zur Erfoschung der kroatischen kulturellen und literarischen Vergangenheit beigetragen hat, muss man sagen, dass er selbst am besten erwägen konnte, wie wichtig der ihm anvertraute Schatz (die Bibliothek, Anm. d. Üb.) für die Wissenschaft war. Velimir Deželić' Erkenntnis von der Bedeutung der Universitätsbibliothek in unserem kulturellen Leben hat seinen Ursprung in der Weitsicht seiner Ansichten; wir besitzen heute noch Beweise von seiner Heimatliebe, wir verfügen über Entwürfe, die belegen, dass er die Universitätsbibliothek zur nationalen, kroatischen Bibliothek erhöhen wollte, damit sie auf würdevolle Weise der Entwicklung der kroatischen Kultur dienen konnte. So hat er vor fast drei Jahrzehnten den kroatischen Bibliothekaren eine Aufgabe auferlegt, die sie auch heute zu bewältigen haben. Er war sich der Schwierigkeiten, auf die er stoßen würde, bewusst, aber er wusste ebenso, dass es seine Pflicht

[86] NUB R-7979, A, Nr. 49.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 133 11/16/15 12:59 PM

war, dem edlen Weg seiner Vorgänger zu folgen, vor allem dem Weg des großen Bibliothekars Ivan Kostrenčić.

Er setzte demnach Kostrenčić' Werk fort und fand sich vor der freudigen und schwierigen Aufgabe wieder, die Bibliothek aus dem Universitätsgebäude in den neuen, stolzen Bau auf dem Marulić-Platz zu übertragen. Unter seiner Leitung wurden mehr als 125 000 Bände in das neue Gebäude übergesiedelt, wobei die Besucher der Bibliothek diese keinen einzigen Tag lang geschlossen vorfanden. Seine organisatorischen Fähigkeiten haben sich auch später bei der Einführung einer modernen Geschäftsordnung für die Bibliothek bewährt.

Obwohl Dr. Deželić unsere größte Bibliothek leitete, vergaß er nie, wie wichtig und notwendig Volksbibliotheken waren. Er wusste, dass Volksbibliotheken, indem sie dem Volk das Bildungswesen näherbrachten, die Aufgabe fortsetzen würden, die auch der Universitätsbibliothek als wissenschaftlicher Einrichtung auferlegt war. Er initiierte die Gründung der Stadtbibliothek und wurde 1907 ihr erster Leiter.

Unser geschätzter Verstorbener hat einen großen Teil seines aufopfernden Schaffens der Entwicklung unseres Bibliothekswesens gewidmet. Dabei hat er den praktischen Teil seiner Arbeit ergänzt, indem er Artikel über verschiedene Fachfragen schrieb, mit dem Wunsch, unsere bescheidene Literatur in diesem Bereich zu bereichern. Auch später, schon in Ruhestand, bezeugte er Interesse für die Probleme des kleinen Fachkreises, zu dem er selbst gehörte. Vor etwa zehn Jahren wurde ihm die Ehre zuteil, dem ersten Kongress, an dem Bibliothekare aus dem ganzen Land teilnahmen, vorzusitzen. Indem die kroatischen Bibliothekare ihm diese ehrenwerte Rolle anvertrauten, bezeugten sie einstimmig ihre Hochachtung vor dem Nestor der kroatischen Bibliothekare, aber auch ihren Respekt für einen Mann voller Verständnis und Hilfsbereitschaft für alle, die ihm in ihrem Amt untergestellt waren.

Es lebe das Andenken an Dr. Velimir Deželić!

Knjiga Velimir Dezelic.indd 134 11/16/15 12:59 PM

LITERATURVERZEICHNIS

Badalić, Josip. *Prvi kongres jugoslovenskih biblijotekara*. (Der erste Bibliothekarenkongress). // Nova Evropa 24(1931), S. 344–348.

Breyer, Mirko. *Deželić, dr. Velimir. Inkunabule (prvotisci) Zagrebačke Sveučilišne biblioteke. Napisao i uvodom o inkunabulama u opće popratio*. (Inkunabeln (Erstdrucke) der Zagreber Universitätsbibliothek. Verfasst und mit einem Vorwort zu den Ikunabeln versehen). Zagreb : Druck C. Albrechta, 1902. 87 Seiten in 8˚, mit 2 Kopien. // Breyer, Mirko: Prilozi k starijoj književnoj i kulturnoj povjesti hrvatskoj. [Beiträge zur älteren kroatsichen literarischen und Kulturgeschichte]. Zagreb: Im Eigenverlag, 1904. S. 200–203.

Deželić, Đuro. *Životopis dr. Velimira Deželića starijeg*. (Lebenslauf des Dr. Velimir Deželić Sen.). // Deželić, Đuro; Sečić, Dora; Petković, Milovan. Dr. Velimir Deželić stariji: (1864. – 1941.). Zagreb: Družba „Braća hrvatskoga zmaja“, 2002. (Biblioteka Posebna izdanja - Monumenta draconica ; knj. 3). S. 11–201.

Deželić, Mladen. *Velimir Deželić i Sveučilišna knjižnica u Zagrebu*. [Velimir Deželić und die Universitätsbibliothek in Zagreb]. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 33, 1/4(1990), S. 1–30.

Deželić, Velimir. *Inkunabule (prvotisci) zagrebačke sveučilištne biblioteke*. (Inkunabeln (Erstdrucke) der Zagreber Universitätsbibliothek). Zagreb : C. Albrecht (Jos. Wittasek), 1902.

Deželić, Velimir. *Ivan Franjin Gundulić*. // Gunduliću Zvonimir: 1588. – 8. siečnja 1888. Uspomeni Ivana Franjina Gundulića i njegovom rodnom mjestu „kruni hrvatskih gradova“ Dubrovniku posvećuje Hrvatsko akademijsko družtvo „Zvonimir“ u Beču. (Zvonimir an Gundulić: 1588 – 8. Januar 1888. Zum Gedenken an Ivan Franjin Gundulić und seinen Heimatort Du-

Knjiga Velimir Dezelic.indd 135 11/16/15 12:59 PM

brovnik, „der Krone aller kroatischen Städte“, gewidmet von der Kroatischen Akademischen Gesellschaft „Zvonimir“) Beč, 1888. S. 5–11.

Deželić, Velimir. *O evoluciji modernih slobodnih knjižnica: predavao 7. prosinca 1907. o otvorenju „Knjižnice slob. i kralj. glav. grada Zagreba“ u Kamenitim vratima*. (Über die Evolution moderner freier Bibliotheken: vorgetragen am 7. Dezember 1907 anlässlich der Eröffnung „der Bibliothek der freien königlichen Hauptstadt Zagreb“ am Steintor.). Zagreb: Tiskara Hrvatskog katoličkog tiskovnog društva, 1908.

Horvat, Rudolf. *Životopis Dra Velimira Deželića.* [Dr. Deželić' Lebenslauf]. Zagreb: Tisak Hrvatske tiskare, 1914. (Braća hrvatskoga zmaja ; Band. XXV).

Katalog Kr. sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Knjiga I. Priručna djela, udžbenici i djela, koja se najviše upotrebljuju. (Abecedni popis). (Katalog der Königlichen Universitätsbibliothek in Zagreb. Buch I. Hilfwerke, Lehrbücher und Werke, die am meisten benützt werden. (Alphabetische Liste)). Zagreb : Kr. Zemaljska tiskara, 1916.

Katić-Crnković, Anka. *Devedeset godina Gradske knjižnice u Zagrebu*. (Neunzigjahrfeier der Stadtbibliothek in Zagreb). // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 40, 3/4 (1997), S. 1–30.

Klaić, Vjekoslav. *Knjižarstvo u Hrvata*. (Buchhandel bei den Kroaten). Zagreb: Tisak i naklada Knjižare St. Kugli, 1922. (Kuglis Volksbücher; Nr. 3)

Miklošić i Hrvati: odgovor gosp. Matiji Murku, predsjedniku ak. Društva “Slovenija” u Beču. (Miklošić und die Kroaten: Antwort an Herrn Matija Murk, den Vorsitzenden der akademischen Gesellschaft „Slowenien“in Wien). / Velimir Deželić, tajnik Hrv. ak. družtva „Zvonimira“ u Beču. Zagreb : Knjigotiskarna i litografija C. Albrechta, 1883.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 136 11/16/15 12:59 PM

Muraj, Aleksandra. *Zamisli Velimira Deželića st. o osnivanju Etnografskog muzeja u Zagrebu*. (Dežeić' Ideen über die Gründung eines Ethnographischen Museums in Zagreb). // Etnološka tribina, 36, 29(2006), S. 7-21.

Petrović, Stevo. *Hrvatska kr. sveučilištna biblioteka*. (Die kroatische Königliche Universitätsbibliothek). Zagreb: Kr. zemaljska tiskara, 1913.

Prvi kongres Udruženja jugoslovenskih bibliotekara. (Erster Kongress der Vereinigung jugoslawischer Bibliothekare) // Novosti (Zagreb) Nr. 392 vom 1. 12. 1931.

Rojnić, Matko. *Nacionalna i sveučilišna biblioteka*. (Die National- und Universitätsbibliothek). // Spomenica u povodu proslave 300-godišnjice Sveučilišta u Zagrebu. (Andenken anlässlich der Dreihundertjahrfeier der Universität in Zagreb). / Redaktion Jaroslav Šidak. Zagreb: Izdavački zavod Jugoslavenske akademije u Zagrebu, 1969. S. 573–623.

Sečić, Dora. *Ishodišta razvoja hrvatske bibliografije u Kr. sveučilišnoj (današnjoj Nacionalnoj i sveučilišnoj) knjižnici u Zagrebu*. (Ausgangpunkte der Entwicklung der kroatischen Bibliographie in der Königlichen Universitätsbibliothek (der heutigen National- und Universitätsbibliothek) in Zagreb)). // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 47, 3-4(2004), S. 1–24.

Sečić, Dora. *Kraljevska sveučilišna knjižnica u Zagrebu: razvoj i djelovanje srednjoeuropske knjižnice od 1874. do 1918*. (Die Königliche Universitätsbibbliothek in Zagreb: Entwicklung und Einfluss der mitteleuropäischen Bibliothek von 1874 bis 1918). Lokve: Naklada Benja, 2008.

Stipčević, Aleksandar. *Velimir Deželić st. i Hrvatski biografski leksikon*. (Velimir Deželić, Sen. und das Kroatische bibliographische Lexikon). // Dr. Velimir Deželić st.: zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog 27. i 28. XI. 1992. u Mariji Bistrici

Knjiga Velimir Dezelic.indd 137 11/16/15 12:59 PM

i Zagrebu. (Dr. Velimir Deželić, Sen. Tagungsband vom 27. und 28. XI. 1992 in Marija Bistrica und Zagreb). Zagreb: Družba „Braća hrvatskoga zmaja“: Nacionalna i sveučilišna biblioteka, 1993. S. 61-70.

Širola, Stjepan. *Dr. Velimir Deželić. Životopisni crtež o 25-godišnjici književnog rada. Pretiskano iz „Prosvjete“.* [Dr. Velimir Deželić. Eine lebhafte Darstellung seiner fünfundzwanzigjährigen schriftstellerischen Tätigkeit.]. Zagreb: Tisak Antuna Scholza, 1907.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 138 11/16/15 12:59 PM

VELIMIR DEŽELIĆ
Visionary and the Leader of the Croatian Librarianship in the First Decades of the 20th Century

Knjiga Velimir Dezelic.indd 139 11/16/15 12:59 PM

Knjiga Velimir Dezelic.indd 140 11/16/15 12:59 PM

Preface

Velimir Deželić was a man of very broad interests and engagements. *The Croatian Biographical Lexicon* stated that he was "a writer, lexicographer and a librarian," but he personally considered librarianship to be his profession while ranking everything else as his supplementary activity. As a librarian, he gave a particularly significant contribution to Croatian culture, and we will dedicate this work to his activities and achievements in librarianship. Deželić entered the Croatian librarianship during the nineties of the 19th century, at a time when Zagreb still had only one large public library. This was the Royal University Library, which was in its second decade of running under the leadership of Ivan Kostrenčić - the first and until then the only professional librarian in Croatia. Deželić found employment in this library in 1894 and, seventeen years later, succeeded Kostrenčić's post and accepted responsibility for its further development.

In 1894 Velimir Deželić returned to Zagreb from Vienna. Not having been a University of Zagreb student, he only knew the Zagreb library from his high school days when it was quite small and located in the Upper Town. Deželić spent eleven years in Vienna during which he first studied medicine and later natural sciences and humanities at the Faculty of Philosophy. Considering this and the fact that he was also actively engaged with

Knjiga Velimir Dezelic.indd 141 11/16/15 12:59 PM

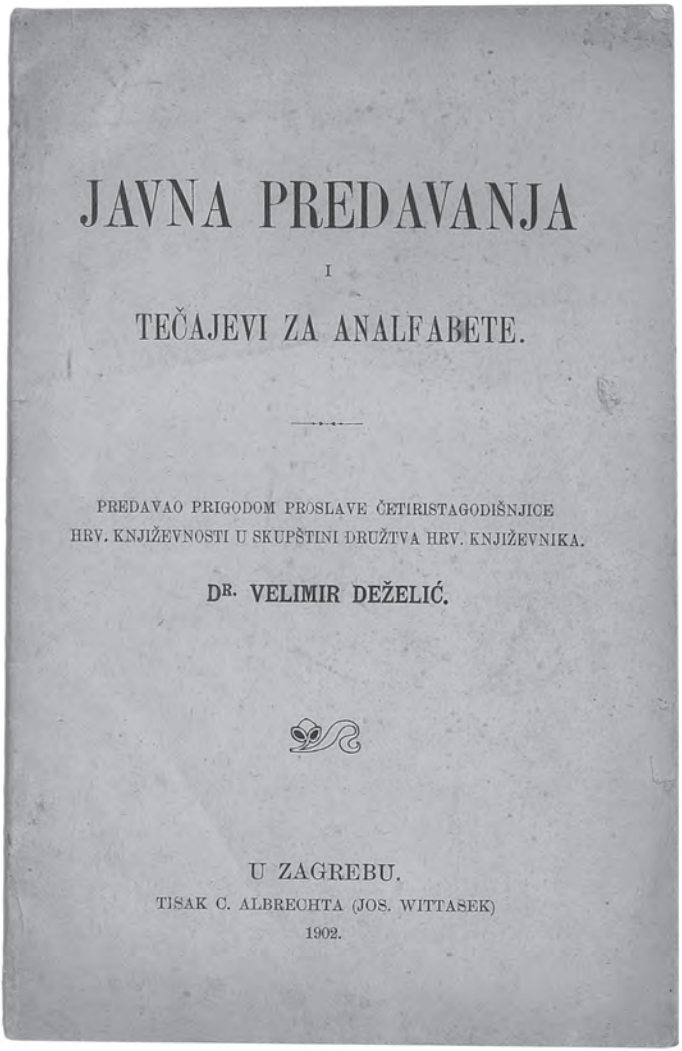
the social and journalistic work, it is no suprise that as a user, Deželić was well-familiarized with Viennese libraries, especially of course, the University and Court Library. Since he was ardent book reader from his childhood days he was strongly motivated to devote himself to the librarian calling upon returning to his homeland. Librarianship appealed him despite the fact that in those days, and during the subsequent decades, it was a profession which did not enjoy an estemeed reputation in academically educated circles. Thus, during its early days, the University Library in Zagreb experienced continual alternation of Kostrenčić's associates, who would leave their library post as soon as they would find other suitable jobs - usually at a gymnasium or in public administration. Specifically, qualifications sought for the Library *Pristav*, as academically educated employees were called at the time, also suited these better classified and better paid positions. The situation remained unchanged even during the early 20th century, so the lack of qualified staff remained one of the biggest challenges for the Zagreb library. Director Deželić fought the problem of improper status of academically trained librarians from 1911 until the end of his library tenure. Yet, fate intended a very important role for Deželić in the history of the Croatian National and University Library as we know it today. From the turn of the 19th to 20th century, a major business reorganization had to happen to enable the institution to transform into a modern, 20th century library. Since Kostrenčić began to prepare for retirement from the earliest years of the 20th century, he gave over a study of new organizational methods to Deželić - his only permanent professional colleague who has over the last years of his service increasingly substituted him in the directorial duties. This turn of events meant that Deželić was appointed to work on the future library building on the Marulić square. He was to set a new spa-

Knjiga Velimir Dezelic.indd 142 11/16/15 12:59 PM

tial organization and, based on the model of leading foreign libraries, organize it and incorporate modern technical equipment in its overall operations. He was so successful in accomplishing this that the newly implemented library management remained largely unchanged from that time until over half a century later, until the 1970s when preparations for the construction of a new, present day library in Zagreb's Trnje began.

Deželić played an important role in the development of the Croatian national librarianship because he advocated the enlightenment of the people and fought the illiteracy in the first years of the twentieth century. He also initiated the founding of the Zagreb City Library and was its first director; therefore, this library will also be briefly discussed in the text that follows. All of these were pioneering interventions in Croatian librarianship which, in the appropriate sense, would not be fully professionalized until after World War II. As is usually the case, tradition plays a perpetually important role in our environment, and knowing our own past is necessary for understanding what we inherited from the profession. Croatian librarians still perform some jobs in the same, or similar manner, as their predecessors. In a broader context, as Croatia entered into a united Europe, knowing our own past is becoming particularly important. Understanding our past is critical to our success, because Croatia is once again in close association with countries who were also part of the former Austro-Hungarian monarchy, and have libraries with a similar tradition. Velimir Deželić was the last director of the Zagreb's University Library in the Austro-Hungarian period, when the library operated in the proper sense as a central-European institution, in accordance with the regulations that were enforced for the area where several independent European countries later formed.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 143 11/16/15 12:59 PM

JAVNA PREDAVANJA

I

TEČAJEVI ZA ANALFABETE.

PREDAVAO PRIGODOM PROSLAVE ČETIRISTAGODIŠNJICE
HRV. KNJIŽEVNOSTI U SKUPŠTINI DRUŽTVA HRV. KNJIŽEVNIKA.

DR. VELIMIR DEŽELIĆ.

U ZAGREBU.
TISAK C. ALBRECHTA (JOS. WITTASEK)
1902.

Naslovnica Deželićeve publikacije *Javna predavanja za analfabete*
Die Titelseite von Deželić's Publikation *Öffentliche Vorlesungen für Analphabeten*
The title page of the Deželić's publikation *Public lectures and courses for analphabets*

Knjiga Velimir Dezelic.indd 144 11/16/15 12:59 PM

Velimir Deželić's biography

Velimir Deželić was born on February 21, 1864 in Zagreb. His father was the Zagreb senator Gjuro Stjepan Deželić, who was born in Ivanić Grad, and his mother was a Zagreb born Barbara née Šoštarić, the daughter of a prominent lawyer Blaž Šoštarić and the last judge of the Zagreb's Vlaška Street. Velimir completed his elementary school and classical gymnasium in Zagreb where he graduated in 1882. As a child he was often sick, so he occasionally had to be absent from school and take private examinations. We mention this because this circumstance greatly influenced the development of his personality. Because he frequently could not associate and socialize with peers during his leisure time, he spent many of his childhood days in reading and learning alone. Moreover, he often came into contact with the elderly, many of whom were notable intellectuals, friends and acquaintances of his father, Senator Deželić.

Besides Croatian books, Velimir also read the original German literature and perfected his German quite early; and as for Italian, he learnt it during his high school days sufficiently to read simple Italian books in their original language. During his childhood, his parents took him to Vienna on several occasions where his mother had relatives, and he became familar with

Knjiga Velimir Dezelic.indd 145 11/16/15 12:59 PM

Trieste[1] as well as several Croatian cities. In addition, his parents provided piano and drawing lessons for him. In the third grade, he also began to learn stenography in which he later gained considerable skills. His own illness played an important role in the adolescence-days decision to study medicine so he can help the sick, but also in the development of the underlining religiosity and altruism which generally focused him on helping his neighbors, community and the country. In addition to these activities, from his childhood through the end of life, Velimir wrote poems and prose works. In his high school days, he engaged in translation, editorial work, and publishing. He generally wrote almost every day and has left behind a very extensive written legacy.

As a gymnasium student and on his father's encouragement, Velimir Deželić cooperated with the slightly older cousin, who attended teaching school in Zagreb and lived in their house, to catalog his father's relatively imposing library. He browsed books and set aside the ones that needed to be repaired and bound.[2] It should be noted here that one of the most intimate friends of his father Gjuro was a librarian and accomplished archivist of the former Yugoslavian Academy of Arts and Sciences, Ivan Krstitelj Tkalčić, who probably gave Velimir the necessary instructions in this endeavor. Although he did not know that librarianship would later become his life calling, Velimir Deželić became thoroughly acquainted with many dif-

[1] His impressions of Trieste, from the age of 12, are testified in the preserved letter he sent upon his return to Zagreb on August 15, 1876 to his grandfather and grandmother in Ivanić. Cf. Deželić Family Fund, State Archives in Zagreb, inv. no. 1181.

[2] Cf. D. Deželić, Đ. *Životopis dr. Velimira Deželića starijeg*. Zagreb: Družba „Braća hrvatskog zmaja", 2002. Pp. 32–33.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 146 11/16/15 12:59 PM

ferent books and the basic library operations early in his life. As a high school student Velimir was often present at the parliament sessions with his colleagues, taking an interest in politics and enthusiastically believing the youthful revolutionary ideas of fighting the foreign rule. However, as he followed the political struggles and experienced disappointment in the extreme fickleness of its protagonists, he determined early on that, unlike his father, he would not engage in political life. Instead he decided he would only dedicate himself to science and culture.

When he decided to study medicine during the higher gymnasium grades, Velimir Deželić began to show more interest in the philosophy and biology, reading the works of Voltaire, Kant, Darwin, Haeckel and others, thus significantly rounding his general education. This is how Stjepan Širola, his first biographer, described him as a young man: "The last two years before graduation he was a delighted radical in politics, a Wagnerian in music, a Zolaist in literature, worshiped Starčević and Strossmayer at the same time, adored Zola and fantastic American writer Edgar Alan Poe along with materialist Büchner and our Šenoa[3]". Širola believed that gymnasium teachers who most affected Velimir were Hugo Badalić and Tadija Smičiklas, and he describes them in the following words "The first teacher incited him to do follow-up work while reading his first poems, and the second inflamed his heart with a patriotic account of Croatian history. "[4]

In 1882 Velimir Deželić began his medical studies at the Medical Faculty in Vienna, where he completed preclinical studies as planned and took the first rigorosum. At the age of twenty, after

[3] Cf. Širola. S. *Dr. Velimir Deželić: Životopisni crtež o 25-godišnjici književnog rada*. Zagreb : Tisak Antuna Scholtza, 1907. Pp. 10.

[4] The same.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 147 11/16/15 12:59 PM

passing the first assiduous exams and according to the provisions of the former decree, he spent one year in the military service as a medical cadet. He was in the army since the autumn of 1884 until the end of 1885. Thereafter he continued his studies by attending clinical training in the early January of 1886. However, being unable to cope with certain diseases and especially with dying patients whom doctors could not help, he soon realized he was not ready for a medical calling. After a year of hesitation, he enrolled the study of Natural Sciences and continued his studies at the Viennese Faculty of Philosophy. At the same university, he also listened to lectures on the history of literature, art history, and general history; along with independently learning additional foreign languages because he wanted to study literature of different nations. These were primarily Slavic languages like Russian, Polish, and Czech, which he studied so he could directly follow the presentations of Slavic scholars and writers who were often present in Vienna. In addition, he perfected the French language and, according to his own testimony, got conversant with the basics of English, Spanish, Hungarian, Romanian and Dutch[5]. He was making some money by writing for newspapers at the time and wanted to get ready for professional work in journalism. Although he never became a journalist, familiarity with many languages and contemporary foreign literature had a very positive impact on his later work at the Zagreb's University Library. During his stay in Vienna, Velimir Deželić was an active participant in the proceedings at the Croatian Academic Society "Zvonimir". In the second year of his university study, in the spring of 1883, he was elected for the society's secretary and in the autumn

[5] Cf. *Osobnik dr. Velimira Deželića*. Deželić family Fund, the State Archives in Zagreb, inv. no. 453, in which he wrote that in regards to these languages he "studied and learned them enough to at least operate successfully in the library."

Knjiga Velimir Dezelic.indd 148 11/16/15 12:59 PM

he became its president. Deželić proved himself on a number of occasions through his lectures[6] and literary contributions, but also through his patriotism. The first time was in 1883 during the celebration of the 70th anniversary of famous philologist Dr. Franc Miklošić's birthday organized by the Slovenian Academic Society "Slovenia". In protest against Miklošić's attitude that only Chakavians are Croats, while Kajkavians were Slovenes and Shtokavians Serbs, "Zvonimir" refused joining the celebration. On that occasion, Velimir Deželić as a "Zvonimir" secretary published a protest booklet[7], wherein he addressed then president of "Slovenia", Matija Murko (who later became distinguished linguist) and responded to his epistle to "Zvonimir".

Deželić's joining of "Zvonimir" was one of the main drivers behind its publishing activities. In 1886 and 1889 it published two yearbook volumes of *Almanac of Croatian Youth "Zvonimir"*, wherein Velimir published several of his works. In 1888, Velimir Deželić played a major role in the organization and realization of Zvonimir's great Viennese celebration of Ivan Gundulić's three-hundredth birthday anniversary, and was the editor of the commemorative memorial, for which he wrote an introductory note.[8]

[6] His lecture dedicated to the 400th anniversary of the Glagolitic missal is relevant for this subject because it gives us an idea of the nineteen year old student Deželić's familiarity with Croatian cultural history. Lecture title: *Osvrt na četiri sto godinâ hrvatskoga tiska: čitao na svetčanom sielu hrvatskog akademičkog družtva „Zvonimira" u Beču dne 12. veljače t. g.[1883!].* // Narodni list (Zadar), 22 (1883), no. 22 (21 III) no. 23 (24 III); no. 24 (31 III) no. 25 (4 IV).

[7] Book Title: *Miklošić i Hrvati: odgovor gosp. Matiji Murku, predsjedniku Ak. družtva „Slovenija" u Beču.* / Velimir Deželić, tajnik Hrv. ak. družtva „Zvonimira" u Beču. U Zagrebu: Knjigotiskarna i litografija C. Albrechta, 1883.

[8] Cf. the work *Ivan Franjin Gundulić.* // Gunduliću Zvonimir: 1588. – 8. siečnja 1888. Uspomeni Ivana Franjina Gundulića i njegovom rodnom mjestu „kruni

Knjiga Velimir Dezelic.indd 149 11/16/15 12:59 PM

Velimir Deželić remained in Vienna for eleven years. He married there and had three children. In fact, his fiancée Tonka Kontak stayed in Vienna and studied singing at the Vienna Conservatory beginning in 1885, when she arrived from Zagreb after completing music high school. Velimir and Tonka married in Vienna in 1887. It is clear that Velimir Deželić with his fiancé, who later became his young wife, actively followed Vienna's musical and theatrical life, thus further broadening his horizons. However, when it became clear that Velimir would not become a doctor, his father Gjuro denied him further financial support and the young couple lived in great poverty while trying to make their own living: Tonka gave music lessons and Velimir provided instruction in natural science subjects and occasionally wrote for the newspaper.

Due to the strained family relationship with his family Velimir Deželić did not visit Zagreb from 1888 to 1893. Since he was occasionally sickly, he was in a difficult situation and he realized that he could not overcome the financial problems of his young family alone while living in Vienna. Therefore, in 1893 he decided definitively to return to Zagreb. He later had six more children in Zagreb so that he was, among other things, the father of a large family[9]. Given that the eldest son got his father's name and upon maturing was also present in the Croatian public life, Velimir Deželić later added the attribute "older" to his own name and has been identified by this attribute in literary history and

hrvatskih gradova" Dubrovniku posvećuje Hrvatsko akademijsko družtvo „Zvonimir" u Beču. Beč, 1888. Pp. 5–11.

[9] For detailed information about his private life and overall public work see Deželić, Đ.; Sečić, D.; Petković, M. *Dr. Velimir Deželić stariji: (1864–1941).* Zagreb: Družba „Braća hrvatskoga zmaja", 2002. (Biblioteka Posebna izdanja – Monumenta draconica ; knj. 3).

Knjiga Velimir Dezelic.indd 150 11/16/15 12:59 PM

lexicography ever since. However, in this text, in which we talk about his entire life and librarianship instead of his literary work, we will use his name and surname as it was written in his official documents - without the attribute.

Upon returning to Zagreb, Velimir and his family settled in the home of his wealthy father in law Antun Kontak and, since he no longer had financial difficulties, Deželić continued his Natural Sciences study at the Zagreb Faculty of Philosophy. While preparing for a doctoral exam, he started researching the foraminifera of the Adriatic Sea at the Zoology Museum with Prof. Spiridon Brusina. He also immediately began looking for a full-time job. Since there was no systematized position for him at the professor Brusina's museum, then the head of the Government's Department of Religion and Education, Izidor Kršnjavi, who knew Deželić and his printed works, recommended getting a part-time employment at the Royal University Library in Zagreb which needed assistance in taking over the extensive Gaj library. Kršnjavi, a friend of Velimir's father, recommended he take the position:

> "Behold, a young friend Deželić, the realm of books would be a place most suited for you, unless you are dismayed by Kostrenčić, and if we can get a new budget for this post, and if only you could entreated Kostrenčić to take you."[10]

Kostrenčić was known as a distrustful and strict director[11], but it is obvious that Velimir left a good impression on him because he

[10] The same, p. 56.

[11] More about this in Sečić, D. *Kraljevska sveučilišna knjižnica u Zagrebu: razvoj i djelovanje srednjoeuropske knjižnice od 1874. do 1918.* Lokve : Naklada Benja, 2008. Pp. 140-141.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 151 11/16/15 12:59 PM

took him as a part-time assistant that same year. It was the first well-paying job Velimir Deželić had after several years of study. He approached it with a special joy, because he knew the significance of Gaj Library for the Croatian culture. Having successfully fulfilled all tasks and assured very meticulous Kostrenčić of his diligence and extensive education, he got a full-time job as a library clerk. Kostrenčić wished to get to know him better in his daily work before allowing him to submit a Library Assistant application at the beginning of October 1894. This opened a thirty-year-old Deželić's way for the future in library career. From the job application written for this occasion, we learn that he simultaneously enrolled in doctoral studies at the Zagreb Faculty of Philosophy, aiming to "within one year pass rigorous tests in natural sciences and acquire a doctorate in philosophy." He also wrote that he intended to "dedicate himself fully to the library service".[12] Along with this application director Kostrenčić wrote the following recommendation:

> "As for Mr. Velimir Deželić, I dare to particularly point out that during the time he was appointed a clerk in this library, he has shown willingness and care for the service, and since he is acquiring the necessary qualifications, as he indicates in the application, if judging today is feasible, library services will acquire a fine worker with him."[13]

His application was favorably received, so as early as November 2, 1894 Deželić began performing the function of a Library As-

[12] National and University Library (NUL) Records, no. 54/1894 from Jan. 20, 1894.

[13] The same.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 152 11/16/15 12:59 PM

sistant. After the doctoral promotion in 1896, he then applied for the Pristav vacancy and won the post in January of 1897. Since the arrangement of professional library staff without a first class Pristav was unsatisfactory, and since Kostrenčić did not have a deputy due to regulations, he sought as early as 1898 to promote Deželić and Stjepan Ortner, another second class Pristav employed at the library, into first class Pristavs. However, at the beginning of 1899 Ortner left the library, so Kostrenčić and Deželić remained alone and had to perform professional tasks for many years. Deželić was Kostrenčić's only permanent collaborator, who throughout the period until his retirement in 1911, constantly worked in the library. When the government approved Kostrenčić's request, a first class Pristav vacancy was announced in 1899 for which Kostrenčić recommended Deželić. He then wrote to the Government:

> "Dr. Deželić has continuously served in the library over the period of 5 years, he is most excellently familiar with the library business and library administration, he is reliable, and his material circumstances, which in this type of institution that assembles so many precious treasures is of no little importance either, are favorable, and will in future probably be all the better – so that even from this aspect his promotion can and should be recommended most warmly".[14]

After that, on September 25, 1899 Deželić was appointed a first class Pristav and Kostrenčić's Deputy. He remained on this post

[14] NUL Records, no. 45/1899 from Jul. 25, 1899.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 153 11/16/15 12:59 PM

until 1911 when Kostrenčić retired and Deželić was promoted into a Library Director.

Upon his return from Vienna, Velimir Deželić soon joined in Zagreb's public, cultural and social life. Of the many activities he was involved with during his early years, we will particularly look back on his multiple years of editing a literary magazine *Prosvjeta*, because this job enabled him to meet a wide range of cultural workers and artists with whom he would work regularly for years as a librarian as well. In addition, he continued to follow the music and theatre life of Zagreb with his wife so that he could also write event reviews for *Prosvjeta*. Along with a regular job at the Library, he edited the journal from 1897 until 1911. Although, beginning in 1900 he formally shared his editorials duties with Emilije Laszowski, according to the testimony of Rudolf Horvat,[15] until 1911he actually did the editorial work by himself. It is clear that taking on the Library leadership forced him to give up doing such a time-consuming job in his spare time, because he no longer had any.

Since 1900 Deželić was also a *Matica hrvatska* committee member, from 1902 committee member of the *Croatian Writers' Association*, and in 1905 he founded along with Emilij Laszowski, a cultural society called *Brothers of the Croatian Dragon*. He was active in literary and artistic board of *Matica hrvatska* until 1915 when he had to give up this work because he was too busy managing the University Library. As a representative of the Croatian Writers' Association during a 1901 ceremonial gathering on the occasion of celebrating the four hundredth anniversary of

[15] Cf. R. Horvat, R. *Životopis Dra Velimira Deželića*. Zagreb : Tisak Hrvatske tiskare, 1914. P. 26.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 154 11/16/15 12:59 PM

Croatian literature, he delivered a lecture on the need of literacy and education promotion, because he felt that writers should engage in the organization of public lectures and courses for analphabets.[16] This was the beginning of his continuing effort to promote awareness on the importance of spreading the nation's education and culture, for which he later sought and received support from the society of *Brothers of the Croatian Dragon*, especially when he proposed the establishment of "community universities." It is clear that the effort to establish a City Library went in the same direction. When in 1907, encouraged by the Society, the City Library was opened; Velimir Deželić took over its management. He prepared the first library rules and across multiple organizations, in which he acted himself, organized the collecting of books for its future collection. The books were collected from donors and the volunteering activities of high school and college students, who worked as semiskilled librarians during the library's first years,[17] were all organized by Deželić. In the 1917 Velimir Deželić tried to encourage the establishment of Zagreb's Ethnographic Museum[18]with the assistance of *Broth-*

[16] The text of the lecture was first produced as a brochure in 1902 and published by C. Albrecht under a title naslovom „Javna predavanja i tečajevi za analfabete" (Public lectures and courses for analphabets) and later in the „Ljetopis Društva hrvatskih književnika" (Chronicle of the Croatian Writers' Association).

[17] Cf. Deželić, M. *Velimir Deželić i Sveučilišna knjižnica u Zagrebu*. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 33, 1/4((1990), p. 228 and Katić-Crnković, A. *Devedeset godina Gradske knjižnice u Zagrebu*. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 40, 3/4(1997), pp. 4–6.

[18] A. Muraj described the extent of his effort in 2006 article "Zamisli Velimira Deželića st. o osnivanju Etnografskog muzeja u Zagrebu" (Velimir Deželić senior's ideas on the establishment of the Ethnographic Museum in Zagreb),

Knjiga Velimir Dezelic.indd 155 11/16/15 12:59 PM

ers of the Croatian Dragon and within the Committee for the preparation of the thousandth celebratory anniversary of Croatian Kingdom (where he was the head of the literary and the ethnographic section). Deželić also wrote as many as 1,078 biographical units for the publication of "Distinguished and Meritorious Croats ... ," which was published on the occasion of the great celebration of 1925 and was based on extensive material collected over several years. His idea of creating Croatian biographical lexicon has evolved since his youth, and he introduced his views in a 1905 article published in the *Vitezović* journal entitled *The Croatian Biographical Lexicon*[19]. He collected and recorded biographical information up until his death, as evidenced by numerous surviving records in his *Materials for Memoirs*, which since 2008 have been kept in the Croatian State Archive[20]. What's more, Velimir Deželić was active outside the Library and in many other sectors and associations,[21] but we will mention here only those we consider closely related to his library calling.

Under Kostrenčić's direction, Velimir Deželić worked at various jobs at the University Library and, as a as a library Pristav,

in the journal „Etnološka tribina", 36, 19 (2006). It is interesting that when this initiative remained fruitless, Deželic did not give up on his idea but in the 1918 *Memorandum*, among other new Library departments, envisaged the Ethnographic section.

19 Comprehensive review of Deželić's biographical work was examined in A. Stipčević's 1993 article "Velimir Deželić st. I Hrvatski bibliografski leksikon" in a collection of the scientific conference works dedicated to Deželić in Marija Bistrica and Zagreb in 1992.

20 Materials, which until then were kept by the family, were delivered to the permanent storage at the Croatian State Archive.

21 Comprehensive data on his private life and work see in Deželić, Đ.; Sečić, D.; Petković, M., op. cit.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 156 11/16/15 12:59 PM

actually learnt the entire library business. He was lucky that the director Kostrenčić, although sometimes too strict, served him as an excellent role model and teacher. In addition, Deželić himself tried to get better acquainted with the library profession in general and, among other things, repeatedly undertook private study tours in Italy. Thus, he wrote in his official personal files that "he received leave to study Italian libraries in1900 from the Royal Government" and that he "particularly studied the Library of Victor Emmanuel and the Vatican Library in Rome, Marziano in Venice, National (connected to Magliabechiano and Palatino) in Florence, as well as the Grand National in Naples." [22] At the time, he mostly dealt with processing of old and rare books, as well as rich Italian libraries containing the data unavailable in Zagreb.

When Deželić was in his eighth year of working as a first class Pristav and periodically substituting for director Kostrenčić, the parliament decided in 1907, after years of Kostrenčić's and the University Senate's requests, to finally accepted the legal frame for the construction of a new University Library building. The King confirmed it as law in that same year, however in 1908, after multiple disagreements about proposed potential sites and other details they wanted to give up the building once again. Velimir Deželić then had an opportunity to personally advocate for construction of a new building before his former school friend, now the Croatian ban, Pavao Rauch.[23] He advised him that modern university libraries need to be special, purpose-built buildings for better customer service, and besides, he reminded that the library treasures kept in the inappropriate

[22] Cf. *Osobnik dr. Velimira Deželića. Op. cit.*
[23] Cf. Deželić, M., 1990, op. cit., pp. 5–6.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 157 11/16/15 12:59 PM

library areas are in grave danger from fire. Perhaps this intervention of his was not crucial, but in the year 1909, at Deželić's great satisfaction, a tender to build a library in the southern part of Western garden (today's Mažuranić square) was finally issued. The awarded contract was based on the architect Rudolf Lubynski's design and was later, with minor adjustments, built. Following the decision to start building the new library, it was necessary to approach the actual preparatory work. This happened at a time when the director Kostrenčić was getting ready to retire so that all the activities surrounding the preparation of construction were left in charge of his deputy and later successor, Velimir Deželić. It is especially important to note here that at the beginning of 1910 Deželić was sent, along with the Government engineer Sitzer and architect Lubynski, on the professional journey to get familiarized with the latest modern libraries in Central Europe. On this journey, they studied buildings and library arrangement of the High Technical School in Budapest, University Library in Cluj, Lavov, and Leipzig, as well as three libraries (Royal, University, and, the Library of Trade Academy) in Berlin. Besides this, they were also in Krakow, Hamburg, Dresden, Prague and Vienna. Upon his return from the journey Deželić filed his report on the future building to the government, which along with Lubynski's architectural base, served as a starting point for the building construction. It is also important that on this trip through Europe Deželić and Lubynski got acquainted with a modern spatial planning of libraries along with library management. Since Kostrenčić was frequently absent due to illness, Deželić managed the library independently for several months at time and gained a great deal of experience in the most complex organizational work. Thus, he knew what areas to pay special attention to when observing other libraries.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 158 11/16/15 12:59 PM

Construction of the Marulić square building began in March of 1911, and it was completed in September of 1913. For Velimir Deželić, this was a period of particularly intense and productive work. In addition to daily collaboration with architects and other authorities in charge of construction, he began an extensive collections' reorganization and preparation for its future move to the new building when he was officially appointed a Library Director in 1911. The library had approximately 130,000 volumes at the time and, along with Deželić, employed only six academically trained workers, a scribe, and support staff for manipulative tasks. Deželić immediately acquired typewriters and soon employed one typist too. All the tasks were completed quite successfully and on time, so that Deželić, along with his associates, managed to reassign all the materials and complete a new systematic alphabetical catalogue of the most frequently used material (for which he later received special government recognitions). Moving began on October 11, 1913 and it lasted about ten days. University professors were invited to tour the building as early as November 5, and a large reading room for students was opened at the start of December. The library represented an enormous accomplishment in all areas and its opening marked the peak of Deželić's professional life.

Deželić's responsibility as a director of a new building was significantly bigger than before. He had to organize the security of the building, heating, acquire a centralized telephone system, and other equipment, as well as take care of the building's upkeep – all of which was unnecessary while the library was within a university building. However, the many improvements: better conditions for working with materials, general storage, work of employees, the use of catalog hall's, new public catalogs , and utilization of materials in spacious reading areas, far outweighed the initial chal-

Knjiga Velimir Dezelic.indd 159 11/16/15 12:59 PM

lenges of the new building. Some interesting details regarding the new business management can be learnt from Deželić's written instructions which were preserved in library archive and which can be used to deduct what a daily business in the library might have looked like.[24] The number of users and visitors increased daily, and many were skillfully guided by Director Deželić himself. He described some interesting encounters in his personal journals, which clearly illustrate his thinking and attitudes at the time.[25] Wherever he could, Deželić introduced the use of typewriters and standard forms and procedures. Among other things, he also developed a written cataloging manual - all this was necessary given the breadth of the challenge and the fact that he had very little staff. He was still working intensively on the processing of materials himself, because he wanted to ensure availability of data on publications in the public alphabetical and systematic catalog as soon as possible. In his official files he wrote that in "the year 1913 during the Easter holidays (he) visited the newly built library at the University of Padua," and that during the first years of running the library he "resided especially frequently in Vienna and Budapest, to inform himself on the profession's administrative news at the source of those libraries."[26] In the June of 1914 Deželić

[24] Cf. „Naputak o pregledavanju i porabi izloženih časopisa u maloj čitaonici" (Instruction on revision and usage of the journals exhibited in the Small reading room), „Naputak za podvornike Kr. sveuč. knjižnice" (Instructions for library attendants" and others. More about these issues see in: Sečić, D., 2008, op. cit., pp. 191–192 and 224.

[25] Upon his father's written records that are preserved in *Građi za memoare* (Sources for memoirs) Mladen Deželić elaborated in details this period in an article „Velimir Deželić i Sveučilišna knjižnica u Zagreb". Op. cit.

[26] Cf. *Osobnik dr. Velimira Deželića*. Op. cit.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 160 11/16/15 12:59 PM

asked the government to send him on an official trip to the international exhibition of printing and librarianship in Leipzig. He planned to use the journey to also visit university libraries in Berlin, Prague and Munich. This journey was approved in July but war interfered with his intentions. Moreover, due to mobilization and departure of almost all the staff from the library he stayed with only a few associates unfit for recruitment. This was a substantial setback for him, but he did not give up. During the war, with only a few associates, he completed new public card catalogs and even released two printed catalogs. One of Deželić's special professional successes was signing a contract with Zagreb Archdiocese in 1914 on the storage of the Metropolitan Library within the new University Library building. Following the arrangement it was transferred to the new premises as early as 1915 and thus permanently preserved from further deterioration. It contained a total of over 55,000 book volumes, 169 incunabula, and around 380 manuscripts, of which approximately 150 written in the 15th and earlier centuries. His predecessor Kostrenčić had repeatedly tried to win over the Archdiocese to submit their Metropolitan Library, but failed because of the demands that the Metropolitan be permanently managed by the University Library. Since the Archdiocese could not accept this, Deželić applied a different tactic, and the Metropolitana remained under the possession and supervision of the Archdiocese, while also becoming available for the scientific and art community under the modern rules applied by the University Library.

In 1916 Deželić began working on new rules and the University Library's statutes. This was essentially supposed to be a preparation for the library's post-war business. Rules and statutes were not made during the war, but on September 12, 1918 the Government adopted a new law which finally met the require-

Knjiga Velimir Dezelic.indd 161 11/16/15 12:59 PM

ments regarding the status of the library staff. If the historical path that Croatia followed at the time had not led into a new and unfortunate state union, which was *a priori* reluctant towards the development of Croatian cultural institutions, the Library would have probably based on such law and the new building experience a real boom. Besides having the mentioned director and academically educated librarians, the Government finally granted them the status they deserve, that is the same kind that university teachers enjoy. However, after the collapse of the Austro-Hungarian monarchy (which many Croats and among them Velimir Deželić, eagerly expected), Deželić was dismissed without an explanation from the post of heading the University Library and moved to serve at the National Archives. Thus the library, on the one hand, lost a manager who was wholeheartedly dedicated to his task during the most difficult conditions of war and privation, and on the other hand, a person in the prime of his life who after a 25-year experience and a successful relocation and planning of the library's new building, was probably the best and most adept person in Zagreb for the organizing and operating of modern scientific libraries. After this, Velimir Deželić led the library of the National Archives for six years retiring in 1924 after 30 years of service and at the age of 60. After leaving the University Library he has never again been placed in such a high-ranking job and starting from 1919 had significantly more time for his other activities. He became especially active in writing novels, and after he joined the *Croatian Literary Society of St. Jerome* in 1918 became its vice president as early as 1921 (he served in this position until his death 1941). Jerome publications issued his most popular novels in editions of 20,000 copies and more. This gained him great popularity and preserved him in the memory of the public primarily through as a novelist. He also gave a significant contribution to the work

Knjiga Velimir Dezelic.indd 162 11/16/15 12:59 PM

of several Catholic and humanitarian associations in those years, particularly to the society of the *Brothers of the Croatian Dragon*. So after his retirement as a popular writer, he was perhaps even more present in the public arena than before. At the same time, he still published some scientific papers on cultural history, book history and printing.

While the 1931 preparations for the Zagreb's first congress of Yugoslav librarians was underway, organizers asked Velimir Deželić to preside over the Congress, which he gladly accepted. He presided over all the sessions and actively participated in the creation of acongressional resolution. As the most distinguished of Yugoslav librarians[27] and despite the fact that he had been retired for the previous seven years, he was still the Croatian librarian with the greatest expertise and experience. His successor at the post of the Library Director, Franjo Fancev, who never actually chose the library vocation, was already several years out of the library and the librarianship profession at the time. According to the congress's decision, Deželić was elected to serve in the Supervisory Board of Yugoslav librarians. This was his last engagement in the library profession.

During the 1930's, Velimir Deželić began to suffer from serious heart problems, and gradually began withdrawing from public life until he passed away, surrounded by his family, on February 7, 1941 at the age of seventy-eight. At a funeral ceremony, along with other speakers, the president of the Croatian Library Association, Matko Rojnić[28], said farewell to him on behalf of the

[27] Cf. Badalić, J. *Prvi kongres jugoslovenskih biblijotekara*. // Nova Evropa, 24(1931), p. 344.

[28] Rojnić's autograph of this speech has been preserve in the NUL collection of manuscripts: Cf. R-7979 A, no. 49.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 163 11/16/15 12:59 PM

association. Rojnić would later accept the post of the University Library Director, the institution which Deželić built with so much love, energy and personal commitment, and which he infamously had to leave at the beginning` of 1919 for political reasons.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 164 11/16/15 12:59 PM

Velimir Deželić's activities in the Croatian librarianship

Deželić's work in the Royal University Library

Velimir Deželić was first employed by the Royal University Library in 1894 as a part-time assistant during the preparations for the acquisition of the Ljudevit Gaj Library which the government purchased for the library. From 1897 on, he worked as a second class Pristav. In 1911, he began work as a Director of the Institution that he had moved and newly re-established in its Marulić square building. His post as Library Director came to an end at the beginning of 1919 when, due to a change in political regime, he was dismissed from the office. Hence, he worked for over 25 years in the before mentioned library. Deželić was motivated to join the librarianship calling because he was ardent book devotee since his youth. He was quite familiar with Croatian history, as well as domestic and world literature. Even during his student days in Vienna he published a number of papers on the history of Croatian books and printing, and was professionally well-prepared for the librarianship calling. In addition, he studied medicine and natural sciences, and spoke many foreign languages.[29] Upon arriving at the University Library in

[29] His active knowledge of Latin, which he used his whole of life, is testified by a letter written by his own hand from April 14, 1913, which is kept at the National Archives in Zagreb (Deželić Family Fund, inv. no. 1190).

Knjiga Velimir Dezelic.indd 165 11/16/15 12:59 PM

1894, he quickly left a good impression on the director Ivan Kostrenčić who, after the acquisition of Gaj Library in 1894, employed him as full-time clerk. Hence, Deželić achieved the status of government clerk, but without a doctoral degree at the time, he lacked the prerequisites for pursuing a library career. Since he began writing a biology dissertation in that same year, he was quickly promoted to a Library Assistant, and upon graduating in 1897 was entitled to compete for the second class Pristav post. He already had three years of library practice, and so, won the post without substantial difficulty.

As a second class Pristav, Deželić began working with manuscripts and old/rare books reading room in 1897. He also helped Kostrenčić with many other tasks. Later, as a first class Pristav, he started processing rarities independently. The work was particularly important at the time because immediately prior to his arrival to the Library, the government had purchased the N. Zrinski library with 526 books and 26 manuscripts. It also purchased the German professor Anton Springer's library with 1,193 works in the field of art history, archeology, and old Dubrovnik publications, in addition to incredibly rich Ljudevit Gaj[30]library.

From Deželić's later work on the incunabula of the University Library (which he self-published in 1902[31]), it is discernable that he invested particular effort in studying incunabula literature while working on this collection. During those years he traveled three times (at his own expense) to Italy, where he specialized in studying a way of handling the incunabula, but also manuscripts and other rarities. He professionally numbered the incunabula in the fund of

[30] For more details, see Sečić, D., 2008, op. cit., pp 157–158.
[31] This is a work titled: *Incunabule (prvotisci) zagrebačke sveučilišne biblioteke*.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 166 11/16/15 12:59 PM

the University Library and accompanied the description of many of them with interesting notes on their origins. This work clearly testifies to the expertise he gained after eight years of working in the Zagreb Library, and the additional literature research and consultation with foreign experts. The professional literature he used in solving problems of processing materials can be recognized from the introductory text, and a description of incunabula was assembled according to Hain.[32] He even noted that he "corrected Hain's list in all the inaccurate spots" and included "some additions." [33] Wishing to further influence the Croatian cultural public, he also wrote the following introductory text of the book:

> "In my life I have had plenty of opportunities to witness our step-motherly conduct towards books in Croatia and a complete ignorance about libraries and bibliographic matters amongst the commonly educated circles of the government. (...) The people, who in our country belong to the more educated circles often had not even basic notions about such important science, which in other nations is especially valued and respected. (...) It certainly is regrettable, but it would be in the interest of our culture if things relating to books and libraries, did not remain the "unknown territory" for us".[34]

[32] Ludwig Hain (1781–1836) German lexicographer who created the fist list of incunabula titled *Repertorum bibliographicum* (Stutgard 1825–1838), whic remained the main incunabula research manual for almost hundred years.

[33] Cf. Deželić, V. *Inkunabule (prvotisci) zagrebačke sveučilišne biblioteke*. Zagreb : C. Albrecht, 1902, p. 23.

[34] The same, p 5.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 167 11/16/15 12:59 PM

The reader should be warned here that these thoughts were written in 1902, a year before Mirko Breyer[35] opened his bookstore and antique shop in Zagreb; at a time when, apart from Stjepan Kugli's bookstores and few individuals, book catalogs and book histories were hardly written about. Thus, even the only prominent Zagreb librarian Ivan Kostrenčić, had not published a single article after his return from Vienna in the 1875, despite the fact that he also performed many editorial tasks as a hard-working employee of *Matica hrvatska*.

Deželić had previously published a review of Breyer's work in "*A number of materials on the structure of the old Croatian literary-cultural history*" in the 1898 *Prosvjeta* magazine, and had been in constant contact with him since then. Thus, Breyer also reviewed Deželić's book about incunabula in 1902 edition of *Vijenac* and included in his publication "*Contributions to the older literary and cultural history of Croatia*" which was published by his own bookstore in the 1904[36]. However, except for Deželić and Breyer, other experts who advocated the creation of bibliographies and research of old books or the history of Croatian printing did not appear in Zagreb for a relatively long time.

Deželić later wished to expand his professional activity and in 1905 tried the release of a specialized magazine under the title "*Croatian bibliophile: a monthly magazine for library and bibliographic science*." [37] Although due to economic conditions,

[35] Mirko Breyer (1863–1946), antiquarian and cultural-literary historian.

[36] Cf. Breyer, *M. Deželić dr. Velimir: Incunabule (prvotisci) Zagrebačke sveučilišne biblioteke*. Zagreb : U nakladi vlastite knjižare, 1904, pp. 200–203.

[37] The journal is described in Sečić, D., 2008, op. cit., pp. 72–73.; for more details about it see the B. Sorokin's article: Časopis „Hrvatski bibliofil". // Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 38 (1995), pp. 137–140.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 168 11/16/15 12:59 PM

it was published along with the "*Vitezović*" magazine, the project remained the only attempt, and due to the small number of contributors and subscribers it went out of print after only two issues. However, they still contain very valuable data on the Croatian printing and old books which have not lost significance even today. We especially emphasize Deželić's extensive paper on the Novosel printing house in Zagreb.[38] Deželić later continued collecting data in the area of Zagreb's printing history, which is also testified by Vjekoslav Klaić[39] in 1922.[40] However, from that material he later released only a continuation of the Novosel printing house work and did not arrange or publish the rest.

Another area of Deželić's personal involvement, which outside of his regular University Library duties, was a great care for Croatian bibliography. He first encountered the bibliographic duties when Director Kostrenčić included him in the development of the Croatian bibliography in 1898 which was to be completed by the University celebration in the 1900. From Kostrenčić's report to the Government we learn that "Dr. Deželić worked diligently on developing bibliographies – and generally showed a fine literary-historical skill in these jobs".[41] Since tasks regarding the bibliographies were not completed on time, Kostrenčić later dropped further attempts to create a Croatian bibliography. However, Deželić never abandoned the idea of implementation of

[38] Published under the title: Novoselska tiskara u Zagrebu: povjestno-bibliografska študija. // Hrvatski bibliofil, 1 (1905), 1, pp. 2–9; 2/3, pp. 17–25.

[39] Cf. Klaić, V. *Knjižarstvo u Hrvata. (Bookselling and Croats)*. Zagreb : Tisak i naklada Knjižare St. Kugli, 1922, p. 77.

[40] Cf. *Biskupska a zatim novoselska tiskara u Zagrebu* (1794–1825). / / Narodna starina 4,10 (1925), pp. 96–126.

[41] NUL records, no. 80/1898 of 3.12.1898.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 169 11/16/15 12:59 PM

the Croatian bibliography[42] in the library, which is evident from his report entitled *Memorandum.* Prior to leaving the office in 1918 he delivered it to the Head of the Religion and Education Department, Milan Rojc,[43] and tried to start the library-bibliographic journal.[44] *Memorandum*, which was already written on November 21, 1918, was designated for the jurisdictive committee of the new SHS's government of Education. Deželić believed that after the adoption of the new peacetime university law, decisions on the remaining library reforms should be made as well. This document is important because Deželić used it to re-list all the reforms which he made as a director from 1911 until 1918, as well as those he still planned to employ. *Memorandum* also tells us that his library administration prepared the bibliography of all the previously published articles from journals *Vijenac*, *Educational Journal*, *Journal of the National Archives* and all the previously published Yugoslav Academy serial publications up to 1918. He presented his vision of Croatia's future retrospective book bibliography, whose making he wanted to run with additional employees after the war, in the same file. Deželić writes about it in 1918:

> "A need for bibliography has already been written about by both professionals and by amateurs. Much of it was wise, and even more of it was unreasonable. Many words were spent, and nothing specific has

[42] For more information about it see Sečić, D. *Ishodišta razvoja hrvatske bibliografije u Kr. Sveučilišnoj (današnjoj Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu).* Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 47, 3/4(2004), pp. 3–6.

[43] The same, pp. 11–12. This is a document written in mech. description: Velimir Deželić "Memorandum" of November 21, 1918. (personally signed, 19 pp. text.). State Archives in Zagreb, Deželić family fundus, inv. no. 608.

44 This is a failed attempt to issue the publication Glasnik Kr. sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Cf. Sečić, D., 2008, op. cit., pp. 73–74.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 170 11/16/15 12:59 PM

> been done. (...) Marked for the task from his youth, he has taken up the task of being the driver of such actions, and has privately collected a series of data at the time he worked as an editor of the literary magazine (*Prosvjeta* Journal, op. D.S). I placed part of this material at the disposal of biographical dictionary of the Yugoslav Academy.[45] (...)

Bibliography should be divided into a number of departments and sections:

1. Bibliography of all the books and articles written in Croatian language, whether abroad or within the country,
2. Bibliography i.e., a list of all books that are printed in foreign languages within our country or in foreign countries in languages other than that of the sons of our people,
3. Bibliography of works about our people that were written in foreign languages throughout the world from ancient times to today, whether these works had historical, geographical, scientific, or fictional content.

All of these departments would be accompanied by a brief biographical information about writers, in the manner of the famous Jesuit Sommervogel[46], who made great use of this kind of work."

[45] Prior to the start of World War JAZU (Yugoslav Academy of Arts and Sciences) started working on the "Croatian biographical dictionary" and got in touch with Deželić, who made the bibliographic data of different persons available to them; however, JAZU stopped this work in the new SHS (Serbia, Croatia and Slovenia) state and Deželić, along with his associates, continued preparations for the biography of "Remarkables Croats (...)" lexicon of somewhat smaller scope which, according to the previous plan, was published in 1925.

[46] Carlos Sommervogel (1834-1902), a French priest, librarian and bibliographer, who prepared a bibliography of all books of the Jesuit Order since its establishment to his time.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 171 11/16/15 12:59 PM

From these words it is clearly discernable that Deželić attached a great importance to the national bibliography and national biographical lexicon. However during his lifetime, and over the next decade, the Library did not create the conditions for the regular publication of any current or retrospective Croatian bibliography. The only publication that, in collaboration with V. Jakušić Deželić was able to accomplish was the running bibliography published once again without the Library participation. It appeared in the 1907 *Glas Matice Hrvatske* magazine under the title "*Croatian Bibliography for yr. 1906-7*". Jakušić edited the next year's edition too but after the cessation of the magazine's publication, bibliography closed as well. It was a modest attempt of narrow feats, but it was still recorded in the history of Croatian bibliography.[47]

Under Kostrenčić's administration Deželić also worked on cataloging and classification of newly arrived books. Since 1899, when he became a first class Pristav, he was particularly engaged in classification because the University and the Government became increasingly outspoken in demanding that libraries create a new systematic catalog. Kostrenčić worked on the new scheme of catalogs at first, but he soon entrusted the development of the classification scheme to Velimir Deželić who, as a doctor of natural sciences and being well versed in the humanities, had the general knowledge needed for the task. From annual reports of the Library, it is clear that he worked very intensively on the classification issues for years. After Kostrenčić's retirement he even created a brand new classification scheme which was then, with some modifications, used in the library for over a decade, un-

[47] Cf. Sečić, D., 2004, op. cit., pp. 7–8.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 172 11/16/15 12:59 PM

til the application of a Universal Decimal Classification of the 1970's.[48] In the new classification system Deželić deployed all the areas of knowledge into 16 groups with 500 numbers. The classification scheme followed, as was customary at the mid-European university libraries at that time, scientific areas and disciplines represented at the various faculties of the University. In addition, Deželić had already prepared a brochure in 1912 entitled "*Arrangement of Royal University Library's Systematic Catalog*" which was published by the Royal publisher the same year. It was the first edition by the University Library in Zagreb and it hinted that a new period in the organization of work with customers was coming. Shortly thereafter, according to the American model, Deželić introduced library cards into the business, which enabled users to use all library services, without warranties of other persons or institutions when lending books outside the library space.[49]

During the last years of the 19th century open discussions about the need to build a new, separate building for the Zagreb Library began. On the one hand, the University lacked the space for classes, on the other hand both the Government and the University Senate were aware that the library's valuable heritage was located in inappropriate areas threatened by fire for which the University had to pay very high insurance premiums. Although the director Kostrenčić repeatedly reminded relevant authorities of this risk, the decision to build had to wait for several years and was made when Kostrenčić began to prepare for his retirement. Parliament, in fact, accepted legal basis for the construction of

[48] For more information on classification efforts during the first years of the 20th century see Sečić , D., 2008, op. cit., pp. 166–170, and for info about the features of Deželić's professional catalog see the same work on pp. 272–274.

[49] More about this in Sečić, D. 2008, op. cit., pp. 227–228.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 173 11/16/15 12:59 PM

the library only in 1907 and the actual preparations for its construction began four years later in 1911 - after it was already decided that Deželić would take over Kostrenčić's duty. So Deželić was sent with the government engineer Sitzer and architect Lubynski on a study trip to Europe, where he got acquainted with a modern organization and arrangement of library space, as well as other details needed in the modernization of the Zagreb library and creation of its operational basis within the new building.[50]

The Zagreb University Library was particularly fortunate that the Croatian Ban at the time (1911) was Nikola Tomašić, a university professor at the Faculty of Law, and a notorious bibliophile. Ban Tomašić is largely credited for the fact that the library, which at the time numbered about 130,000 volumes, was after so much tension finally under construction in 1911. He should also be attributed for securing a significant amount of funds for the construction. He in fact asked that the University Library be built as a prominent building, and not just a repository of books with reading rooms. It was supposed to be beautiful both inside and out, so Deželić with Lubynski invested a lot of energy in cooperation with the artisans and architects, especially the artists, many of whom he knew for years because of his editorial work in the literary journal *Prosvjeta*.

During construction, and later when he introduced many innovations in business, Velimir Deželić showed significant organizational skills. He already had a great deal of theoretical knowl-

[50] Details regarding the travel, construction of the building, moving of the library and initial operations at the new location are reported quite extensively in the 1990 article based on records written by Dezelic himself. The piece was written by his son in the article entitled "Velimir Deželić and University Library in Zagreb", and published in the Vjesnik bibliotekara Hrvatske (Herald of Croatian Librarians).

Knjiga Velimir Dezelic.indd 174 11/16/15 12:59 PM

edge and practical experience, while study trips familiarized him with many modern libraries. In the year 1913, during the Easter holidays and prior to moving into the Marulić square building, he even visited the new building of the University Library in Padua. This was the first purpose-built library in Italy and he learned their modernized organization of activities. Given that the division of labor in the Italian libraries is somewhat different from those in the Monarchy and Germany,[51] this visit was also greatly beneficial, especially as regards customer service organization.

During the preparations for relocation, besides the application of new classification schemes, Deželić decided to reassign the structure of the overall materials to *numerus currens* (according to his testimony, "the chronological order of the French system"[52]), use typewriters to create public catalogs for which he adopted the international format (according to his statement: "Brussels' leaf format used by the Royal Library in Berlin") and modern furniture of the "American system," as well as the application of the "Prussian instruction" on cataloging, for which he created the first written cataloging manual.[53] He wrote that the instruction for the book list, "which encompasses over a hundred printed pages, laid the foundation of a unique cataloging" .[54] And he was right

[51] For more details on German, Austrian and Italian library regulations before the First World War, cf. Sečić, D., 2008, op. cit., pp. 35–90.

[52] Cf. University Library record no. 716/1915. (preserved only in the HDA), Records of the Department of Religion and Education, the Croatian State Archives (1914), box 815, no. 694.

[53] More about this regulation see Sečić, D. 2004, op. cit., pp. 9–10 and Sečić, D., 2008, op. cit., pp. 212–215.

[54] Cf. University Library record no. 716/1915. (preserved only in the HDA), Records of the Department of Religion and Education, the Croatian State Archives (1914), box 815, no. 694.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 175 11/16/15 12:59 PM

because the library, which had meanwhile employed additional academically trained staff in cataloging and needed equalization of inventory, lacked such tool. This was one of Deželić's large, and until recently unknown, contributions to the Croatian librarianship in general.[55] Other reform activities testify to his visionary power because he bravely chose solutions that we know today were right, despite the partial resistance of his contemporaries. Solutions which introduced the Zagreb library to the category of advanced institutions of its kind and propelled it into the future. Besides these reforms, Deželić immediately approached the partial reorganization of the collection and formed a new Newspaper Department, news section and a special Croatian department, where he stored all the books in the Croatian language. Mindful of the fact that the new catalogs of total library collection have priority and that his work on the Croatian bibliography should wait, he wanted to at least help create the preconditions for its future ease of access. In 1918 he described this Croatian Department as follows:

> "This department is designed as a museum of Croatian printing press packages. With this mission however, it also ought to serve as a base for preparation of the Croatian bibliography. To accomplish this, all the annotations had to be flipped through and re-

[55] Archival research brought to light a clear indication of this, see details in Sečić, D., 2008, op. cit., pp. 212–216; Deželić's later hushed authorship in "Instructions for the listing of books," reproduced for the catalogers at the Library, and still extant in multiple copies, although it is clear from archival records in the library, it was unknown even to E. Verona, although she used it for many years in her daily work.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 176 11/16/15 12:59 PM

> moved from the Croatian books. And then they had to be inserted back again."[56]

The establishment of a Newspaper Department was associated with making of a new, more user friendly system of *continuations* as well as the creation of alphabetical and systematic catalogs of serial publications which library lacked in the past. The collection called *Lektorij* (the most widely used manuals and books) increased from 3,500 to 30,000 volumes, while a directory of the collection was released in 1916 under the publication *Catalog of Royal University Library in Zagreb. Book I. Reference works, textbooks and the most frequently used works*.

The New Zagreb Library, completed in 1913, was in every way a state of the art achievement and S. Petrović wrote enthusiastically about itin his commemorative manuscript:

> "The Croatian people, the first of the Slavic south, founded their home of education on a beautiful Mažuranić Square Palace, which will be sought out by scholars of different nations, who want to see and learn everything important about our state of affairs. Our homeland now owns a suitable center of culture for the sons of its people, the center even more important for being a Croatian University Library, and despite the fact that it bears the name of Univeristy Library, it is also a National Library." [57]

[56] Cf. Deželić Đ., 2002, op. cit., p. 92; Fancev, new director, abolished this department after his arrival, and introduced format signing exclusively so that the books in Croatian were re-mixed with other books of the same format.

[57] Cf. Petrović, S. *Hrvatska kr. sveučilištna biblioteka*. Zagreb : Kr. zemaljska tiskara, 1913. Predgovor (Preface).

Knjiga Velimir Dezelic.indd 177 11/16/15 12:59 PM

A great deal of credit for all of it belonged to the library head, Deželić, who ambitiously collaborated in the implementation of the new spatial organization and the building design. His goal was to create a library that was one of the most advanced in the Empire - especially because it was clear that it would be the only institution capable of assuming the role of the Croatian National Library in the future. Since the library had moved, Deželić continued working on improving the availability of its funds and, above all, he decided to complete the new public and professional alphabetical catalog as soon as possible and at any cost. Although during the war, due to mobilization and departure of almost all the employees to the front, he was left alone with only three qualified workers, he nevertheless released the directory of library's medical books[58] in collaboration with the Medical Association in the late 1914; while in 1916, as already mentioned, he printed a humble alphabetical directory of library reference collection. In the preface of the only general print catalog which library ever published Deželić wrote:

> "National Treasure, hidden in the building of a new Royal Univeristy Library, would lay buried in communal ground if there was no catalog. Up to 1913 the catalogs were located n clerical areas only , and thus accessible to the community only with the mediation of a clerk. Moving of the Library into the new building gave the opportunity for accessing materials by requiring book numbers in the catalog room's new

[58] Title of the work: Popis medicinskih djela Kr. hrv. sveučilišne knjižnice u Zagrebu. (*A list of medical works of Royal. University Library in Zagreb)*. Uredila Kr. hrv. Sveuč. Knjižnica, izdao „Zbor liječnika Kralj. Hrvatske i Slavonije". Zagreb: Nakladom „Zbora liječnika", 1914.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 178 11/16/15 12:59 PM

> catalogs. To make these catalogs more accessible not only for the Zagreb audience, but also for all the Croatian people, the directorate has decided to issue and print such catalogs. (...) This catalog will be printed with fuller titles if the circumstances allow us to also issue systematic part of it. All the problems of the wartime printing, at the time when most of the University Library Library clerks were mobilized, were to be taken by this book."[59]

It was a very modern approach, in which Deželić demonstrated that he belonged to a new generation of librarians in the true sense. He wanted to make the library holdings as easily accessible as possible and he succeeded in 1918 when he completed the drafting of a new public and public alphabetic and systematic catalog of the full library collection. Public library catalogs on the international format cards, typewritten and stored in the modern cataloging cabinets were, even by European standards, a great professional success. In fact, many large Central-European Libraries had only partial public catalogs at the time, and many did not even have a professional directory structure stored within the repository.[60] Velimir Deželić was also responsible for a contract deal with Zagreb Archdiocese and the storage of the Metropolitan Library within the Marulić Square library building where it is located presently. He considered the storage of Metropolitana within the modern facilities and its arrangement one of his greatest life suc-

[59] Usp. *Katalog Kr. sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Knjiga I. Priručna djela, udžbenici i djela, koja se najviše upotrebljuju. (Abecedni popis).* Zagreb, Kr. Zemaljska tiskara, 1916. Predgovor (Preface).

[60] More on this in Sečić, D., 2008, op. cit., pp. 274–275.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 179 11/16/15 12:59 PM

cesses. In1917 he wrote the following report, which shows the scope of the work he accomplished, to the Government:

> "On December 4, 1916. The Library Assumed the Commission of Zagreb Archdiocese's Metropolitan Library. Archdiocese representative and Metropolitan Director, as well as University Library representatives Dr. Velimir Deželić, royal librarian, and Dr. Marcel Vidačić, Univ. Library Pristav, were present during the takeover. (...) Once the Metropolitan library was taken, a room for thoughts about its arrangement opened up. The library was to be arranged according to the same principles which regulated the entire University Library. (…) All the books to date have been marked with new location markings and labels. 28 541 works have been marked with new locator insignia."[61]

In 1918 librarian Deželić experienced another great success. After he talked the former Ban and university professor Nikola Tomašić into posthumously leaving his rich library to the University Library, this legacy really became central to the library's position after Tomašić's death in the same year. Since Tomašić's library had over 15,000 volumes and when combined with a Metropolitan Library, the scientific community gained access to additional library treasures of inestimable value. Obtaining this legacy, as well as Izidor Kršnjavi manuscripts (to name only a particularly significant gifts), should be attributed to Deželić's special merit for

[61] NUL records, No. 395/1917 from May 26, 1917.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 180 11/16/15 12:59 PM

persuading them to promise donating their legacy to the library during their lifetimes[62].

During the war, Deželić worked on the new rules and the statute of the University Library. For this purpose he consulted in writing his colleagues at other university libraries in Austria, Hungary, Germany and Switzerland. He was aware that the library needed to be fully modernized and reorganized, and he tried to chart a formal recognition of a library as a national library on his designs. For this purpose, he created bases of "*Law on the arrangement of Royal Croatian and University Library in Zagreb*" with a special explanation.[63] It was to serve as a preparation for the future development and operations of the Library. This was because during the war, all the activities were restrained because of orders on saving paper, electricity, fuel for heating, and above all, by the aforementioned lack of professional staff. During the installment of the new "*Rules of Royal Croatian Land and University Library in Zagreb*", Deželić mentioned that the new rules require the university to change the university law relating to the library. He also advised changes in the status of library clergy etc. Among other things, he wrote this to the university senate:

> "It is understandable in itself that even the most ideal rules cannot be of any use to the institute if their obeying is ensured by the unhappy people, people of sacked financial circumstanced, people who are in all things neglected among the equally qualified clergy. For more than twenty years and during the time of the former librarian Kostrenčić, library files

[62] M. Deželić reports on this in detail, Cf. Deželić, M., 1990, op. cit.
[63] More about it in Sečić, D., 2008, op. cit., pp 204–208.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 181 11/16/15 12:59 PM

> have been full of requests for the status change of library's clergy, to make them equal in salary and rank to other clergymen. It is very likely that this request dates from the time when the teachers requested higher wages. They achieved this, but a library clergy still has not. The Library has suffered and continues to suffer mostly because it could not keep its most capable staff. From approximately 14 employees working in the library, not a single one remained in his post, except for the here signed librarian, who would have also gone had his private financial circumstances not allowed him to remain in the library. It should be noted that all of these clergymen and assistants, except for one, are alive and well-employed elsewhere."[64]

He clearly described here how the academically trained librarians, including himself, were in the unsatisfactory position during all the years of service and how he dedicated himself to the mission of managing this cultural depository of Croatian heritage during the crucially difficult period. Rules and statutes were not established during the war. However, a new university law, passed on September 12, 1918 finally upgraded the status of library staff. However, Velimir Deželić was no longer able to enjoy its benefits because he was moved to a post of Royal Territorial Archives librarian in the same building after the establishment of the new government. He kept the title of "Royal University Librarian" until the end of his service, but with the addition of "assigned to Royal Territorial Archives in Zagreb". Apparently, the

[64] NUL records, No. 622/1916 from November 2, 1916.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 182 11/16/15 12:59 PM

official decree about his replacement never arrived, but he only received a note about being assigned to work in Archives. He was even formally upgraded to receive "the highest university library salary". Archives, thus, received a top expert who very quickly arranged their library, while the University Library experienced a great loss. He worked in Archives until 1924 when he was retired after thirty years of service.

Even when he retired in 1924, Deželić still remained present in librarianship through his advices, as illustrated by his presiding over the first Congress of Yugoslav Librarians in 1931 as well as other preserved records.

Deželić's engagement in the field of public enlightening and librarianship

Velimir Deželić was both the main initiator in the opening of the Zagreb City Library and its first director in 1907. Although he volunteered for this task, he also created guidelines for the library's work during a first period of its operating within the Stone Gate Tower in the Zagreb's upper town.[65]

Even as a student in Vienna and upon arriving to Zagreb, Deželić quickly noticed that services of public libraries[66] are deficient and needed by the Zagreb citizens. While working in the

[65] For the illustration of this segment of Deželić's work see Katić-Crnković, A. op. cit., pp. 4–6.

[66] During the opening of the Zagreb City Library in a lecture titled "On the Evolution of Modern Fee Libraries" he literally said: "While living in Vienna, I had the opportunity to examine the work of Vienese public libraries. (…) As early as at the start of this century Vienna had 15 public libraries, which in 1898 borrowed a large amount of its 75 thousand volumes."

Knjiga Velimir Dezelic.indd 183 11/16/15 12:59 PM

University Library he tried to use the literature to familiarize himself with the heritage of both scientific and public librarianship of the most developed western, especially Anglo-American, countries. Also, as the editor of a literary magazine *Prosvjeta*, he was well-aware of the general reading circumstances in Croatia.

Since at the end of the 19th and at the start of the 20th century illiteracy was significantly more widespread in Croatia than in Austria, Deželić focused his first initiatives on encouraging Croatian intellectuals to fight illiteracy and promotion of a general education of people. After this, he engaged in founding of public libraries. His first opportunity appeared when the committee member of the Society of Croatian Writers invited him to Society's 1901 conference held on the occasion of celebrating Marko Marulić's four hundredth birthday anniversary. He held a lecture for the occasion titled "*Public lectures and courses for analphabets*".[67] In this lecture he warned the Croatian writers that their profession was, because of illiteracy, available to only a small portion of population. He urged a decisive action regarding the raising of public's general education levels which would in turn secure the overall progress of the society. Deželić closed by proposing a resolution, which the assembly accepted, and which concluded that the committee would work on organizing regular public lectures, especially analphabet courses, in order to "increase the spread of education among the Croatian people".[68] He

[67] This lecture was met with relatively large publicity: parts were published in "Obzor" newspaper, 42 (1901), No. 263, and it was then fully published as a brochure (C. Albrecht Print, 1902) to finally be published in the „Ljetopisu Društva hrvatskih književnika" for years 1900–1903., 1903, pp. 70–74.

[68] Cf. *Javna predavanja i tečajevi za analfabete.* (Public lectures and analphabet courses) (1902), p. 13.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 184 11/16/15 12:59 PM

later tried to influence the same committee to start the founding of a public library in Zagreb. However, these initiatives remained fruitless which Deželić later, during the opening of the City Library in 1907, described: "I hoped for a moment that the Society of Croatian Writers would accept the task of forming such a library. It was during the presidency of renowned poet Trnski, when something of the sort was initiated. But it all feel apart, sank into the water and disappeared in the darkness of forgetfulness".[69]

Deželić did not give up, but instead continued promoting the initiative to start a city library in Zagreb. Upon founding of Association of "Brothers of the Croatian Dragon" which in 1905 assembled a sufficient number of intellectuals who were aware of shortcomings associated with Zagreb's numerous cultural institutions, the opportunity for opening the City Library finally opened up. It is clear that it was Velimir Deželić, vice-chair of the Association who prepared the professional base for negotiations with the city. The Association then offered Milan Ambruš the option of having its members arrange and run the library for free. This initiative was successful so that the Zagreb City Library finally opened up in 1907. On the occasion of its opening Velimir Deželić held a lecture titled "*On the Evolution of Modern Fee Libraries*" where he said:

> "The library of the royal and free city of Zagreb is until further notice located in the Stone Gates Tower and it is a free, public, modern library, founded and arranged for all the layers of the Zagreb public. Every citizen, who reached the age of 15 (male or fe-

[69] Cf. Deželić, V. *O evoluciji modernih slobodnih knjižnica*. Zagreb : Tiskara Hrvatskog katloličkog tiskovnog društva, 1908. P. 37.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 185 11/16/15 12:59 PM

> male), can freely use the City Library books, whether in the reading room or at home. Those of us who observed this library with great care and love as it grew from the idea to the materialization are well-aware that it is still far from the ideal we envisioned. It is faithful and modest." [70]

Since the work was not fully completed when the library opened, Velimir Deželić offered to manage it for free and guide the young volunteers as they learn to work like professional librarians. It is interesting that all of it functioned quite well which testifies to a great commitment of all the participants involved with the endeavor. Besides the preserved records about the business,[71] more information about the first years can be learned from its former volunteers and users. In 1987, on the occasion of the library's eightieth anniversary Mladen Deželić, Velimir's son who used to be one of the volunteers during his high school days, revealed additional information from his own memory and from his father's legacy.[72] From his disclosure we find, for example, that in 1907 the first volunteer-librarians were graduates Božidar Širola (who later became composer and musicologist) and Velimir Deželić the son (who later became lawyer and writer), who were guided by Deželić in basics of selection, book listing, catalog creation and working with users. Besides this he also revealed that library's reading room was used for teaching professional

[70] The same, p. 38.

[71] Cf. Overview of the library's history published by A. Katić-Crnković in *Vjesnik biobliotekara* Hrvatske 1997. Op. cit.

[72] Cf. Deželić, M. *Iz povijesti Gradske knjižnice u Zagrebu*. // *Vjesnik bibliotekara* Hrvatske, 30 (1987), pp. 226–233.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 186 11/16/15 12:59 PM

and scientific lectures, as well as for music recitals.[73] If one keeps in mind Deželić's initiative from the start of the century, it is clear that thanks to the members of the Brothers of the Croatian Dragon association, where he was as a vice chair, he finally managed to materialize the idea which failed when he attempted it with the Society of Croatian Writers in 1901. In 1909, he passed the management of the library to Emilij Laszowski who took care of it until the Association delivered it into the hands of the City of Zagreb.

Deželić formulated his ideas on the public Croatian librarianship based on his international experiences, as well as the rich literature he regularly kept track of at the University Library. He wanted Zagreb to acquire what cities abroad already owned for many years. In the already mentioned lecture "On the Evolution of Modern Fee Libraries", which the Association later published as an independent booklet,[74] he offered an insight into development of public libraries abroad and especially pointed Eduard Reyer's[75] accomplishments in Austria. Reyer successfully initiated the creation of library network with a central library in Vienna. While elaborating on it, Deželić pointed that "the purpose of central libraries is to relieve smaller libraries and to lend them books". Deželić further argues his ideas:

> "And it is my great desire, which may be feasible, to create a common catalog of the smaller Zagreb libraries so they can work together on, i.e. the li-

[73] More about it in the jubilee calendar of the association Družba "Braća hrvatskog zmaja" ("Brothers of the Croatian Dragon") from 1916, Zagreb 1915, pp. 46–50 and other Association's reports.

[74] Published in 1908 as a 9th volume of a "Brothers of the Croatian Dragon" series.

[75] Eduard Reyer (1849–1914), Austrian scientist, educator and librarian.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 187 11/16/15 12:59 PM

> braries of Aducational Alliance, Chamber of Trade and Commerce, and the Society of Croatian Writers jointly while raising the education levels of our capital. This library could become the central library and bring to fruition wonderful results in supplementing the spiritual nourishment to many other public libraries which will gradually have to be founded as our capital grows."[76]

We know today that precisely this, what Deželić spoke about in 1908, came true and that Zagreb today operates within a branched network of public libraries. Deželić's initiative resonated with the Croatian public even outside of Zagreb and contents of before mentioned 1907 lecture were re-printed in a Karlovac weekly called "*Narodni Glas*" in 1911. The city library also operated in Karlovac at the time and was similarly arranged as the Zagreb one.

Velimir Deželić would later, because of University Library obligations, withdraw from handling the City Library. However, he formed it professionally and was the first to warn the Croatian public at the start of the 20th century of the need to organize a modern public librarianship.

[76] Deželić, V., 1908, op. cit., pp. 31–32.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 188 11/16/15 12:59 PM

Velimir Deželić's published works in the field of librarianship, bibliography and book history and his initiatives for starting a professional magazine.

During his active involvement in the librarianship Deželić published a number of professional works which, at the time, was a pioneer endeavor in Zagreb since the development of librarianship was still to be initiated. Deželić's first work in the field of librarianship was the Royal University Library text from 1900 published within the University's memorial. This was also the first published work on the library history.[77] Deželić wrote it using the archival material available at the University and Library archives, and during this research, he also got familiarized with the history of Zagreb's other cultural and educational institutions which enabled him to continue the later historical research.

After researching the history of the University Library, Deželić dealt with incunabulistics and published a first Croatian book on incunabula "*Incunabula (first prints) of the Zagreb University Library*" (1902). It should be mentioned here that he began researching the history of Croatian print while he was still a student in Vienna, which is clearly visible from his published lecture held in an 1883 "*Zvonimir*" on the occasion of celebration of the four-hundredth anniversary of Croatia's first printed book.[78] In the 1902 book on incunabula he published page copies

[77] The text was published, as all other works within the publication, without the author signature. However, research of the archival material and comparison with Deželić's notes revealed that he wrote it.

[78] Lecture under the title „Osvrt na četiri sto godinâ hrvatskoga tiska" (Review of four hundred years of Croatian print) was published the same year (1883) as a serial of Zadar's *Narodni list*.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 189 11/16/15 12:59 PM

of the 1483 Glagolitic missal and the 1493 Breviary, in addition to writing introductory text on incunabula. There, he briefly looked back at the destruction of Croatia's monastery libraries during the reign of Joseph II and pointed that the University Library owns a small holding of incunabula which ought to be increased. He voiced his hope that "this small work will encourage a benefactor to acquire more incunabula for our only public library" .[79] In the text arranged according to the locations of printing houses, he further described 71 incunabula, listed publishers' information, condition of the listed pieces, previous owners, etc. At the end of the book, he also added a glossary of books, authors and printing houses. Deželić later engaged in detailed research concerning the history of Zagreb printing, however, the immense and exhausting tasks of a library director prevented him from further research. He only managed to write the works concerning the Novosel printing house and later, upon his retirement, to complete a biography of their books published from 1794 to 1825.

Deželić tried to initiate the publishing of professional library journals twice:

The first time was in 1905 when he managed to published two issues of the periodical *Croatian bibliophile*, and the second time in 1918 when he unsuccessfully tried to start the journal *Herald of the Royal University Library in Zagreb.* Some of the thoughts he shared in a letter addressed to the government on this occasion vividly illustrate his professional opinions at the peak of his library career:

> "The task of such a highly necessary Croatian bibliography, which is essential for our writers and

[79] Cf. Deželić, V., 1902, op. cit., p. 22.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 190 11/16/15 12:59 PM

> foreign libraries, asks for such arrangements which would allow the occasional inflow of various and unknown titles from different libraries. This can be accomplished only by finding a library-bibliographic magazine whose purpose would be to report on the library-historical discussions, discussions on our printing houses, libraries, biographic sketches, notes about our literature, revealing the correspondence, and the like. It would also register newly published Croatian books added to the library and publish general reports on library work and business. (…) The herald would be well-used in all Gymnasium libraries because it would contain not only bibliographies, but also the overview of professional libraries, the likes of which are owned by each Gymnasium. It would be a beginning of a unique system of arrangement and management of all the land libraries, which would be unquestionably desirable." [80]

We distinguish from these lines a systematic approach of the experienced expert who acted with a lot of inventiveness and commitment in Croatia's cultural and scientific arena where the significance of bibliography and librarianship, which he fervently defended, was still insufficiently recognized.

Croatia's first professional library journal emerged much later, after the World War II, but Deželić's initiatives were never forgotten. His thoughts found their way into a 1931 resolution of the first congress of Yugoslav Librarians' Society which Deželić

[80] NUL Records, 300/1918, Deželić's letter to the Government from March 21, 1918.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 191 11/16/15 12:59 PM

presided over. Thus, the Society management was instructed to "undertake everything necessary for the speedy initiation of a professional library journal".[81] However, a joint Yugoslav journal never saw the light of the day in neither the first Yugoslavia nor the second one. Materialization of the old debt, that is, the initiation of the first Croatian library journal called "*Vjesnik bibliotekara Hrvatske*," was only accomplished by Matko Rojnić and his associates in 1950.

A few more words will be added on the first Yugoslav library congress which was particularly pleasing to Deželić who has been retired for several years at the time. It was the first professional meeting of librarians ever held on the south-Slavic territory. Despite the fact that the Society of Yugoslav Librarians' headquarters was in Belgrade, the new country's capital, the congress was still held at the country's best and the most advanced state library – Zagreb's University Library. However, of all the available Zagreb experts Deželić still had the greatest knowledge and experience, so organizers entrusted him with a key role in the assembly: presiding over all the congress sessions. The Congress was covered quite well in the press and Josip Badalić, president of the Society of the Yugoslav Librarinas section, wrote in the *New Europe* magazine article wherein he reported on its results.[82] It is noteworthy that a number of points from Deželić's 1918 *Memorandum* passed onto the final Congress resolution which shows that Deželić participated in its preparation, but also that nothing changed in 13 years since his departure. Deželić was then elected to Society's supervisory board, and he remained its member until

[81] Cf. *Prvi kongres Udruženja jugoslovenskih biblijotekara*. // Novosti (Zagreb) No. 392, December 1, 1931.

[82] Cf. Badalić, J. op.cit., pp. 344–348.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 192 11/16/15 12:59 PM

his death in 1941. This is further confirmed by the funeral speech of then president of the new Croatian bibliographic society, Matko Rojnić. In this 1941 speech Rojnić briefly listed Deželić's accomplishments in the Croatian librarianship and, among other things, said:

> "We still posses a great evidence on the far-sightedness of his views even today, evidence of his patriotism; we have the plan according to which he tried to upgrade the University library to a Croatian National Library so it could as concisely as possible serve the building of Croatian culture. Thus, almost three decades ago, he marked the Croatian librarians' task which stands before them even today."[83]

For the later generations of Croatian librarians many of the above mentioned facts and the others mentioned in this book were unknown because they were unexplainably hushed during the second Yugoslavia. Even Rojnić himself in publishing the text about the University Library's history[84] in 1969, failed to include the important facts he was obviously familiar with from the period prior to 1918. Hence, the description of Deželić's library work was reduced mostly to mentioning him as the creator of library's systematic catalog, while usually being reserved in regards to its

[83] Rojnić's autograph of this speech is in the NUL manuscript collection (sign. R-7979 A, No. 49). In addition of this book we bring an integral text of the speech because it, at least partially, clarifies the amount of information about Deželić's librarianship work that reached the new generation of librarians who later successfully professionalized Croatian librarianship.

[84] Cf. Rojnić, M. *Nacionalna i sveučilišna biblioteka*. Zagreb : Tisak Izdavačkog zavoda JAZU, 1969, pp. 614–615.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 193 11/16/15 12:59 PM

quality. Finally, a1980s research study concluded, among other things, that "establishment of a new public systematic catalogue in 1911 was a step forward in the development of library's activities and its professional arrangement was in good ratio with library's 1911 book inventory, i.e. it was easily searchable".[85] This means that Deželić's outline, like the making of a public catalog, met the goals he set for himself fully. If one also keeps in mind that many other comparable libraries did not manage to create a : systematic public catalog at the time, the full extent of his accomplishment is more clearly visible. Other details concerning details of Deželić's library work and a Croatian librarianship in general have only recently been written about. This mosaic has been put together thanks to a detailed research of archival materials which is mostly kept outside of today's National and University Library.

[85] Research was conducted by Mira Mikačić and the associates. More on this in Sečić, D., 2008, op. cit., p. 219.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 194 11/16/15 12:59 PM

LIST OF DEŽELIĆ'S PUBLISHED WORKS IN THE FIELD OF LIBRARIANSHIP AND BIBLIOGRAPHY

1. *Osvrt na četiri sto godinâ hrvatskoga tiska: čitao na svetčanom sielu hrvatskog akademičkog družtva „Zvonimira" u Beču dne 12. veljače t. g.*[1883!]. (A review of four hundred years of the Croatian press: read at the celebratory gathering of the Croatian academic society "Zvonimir" in Vienna on February 12th t. g. [1883!]). / / Narodni list (Zadar), 22 (1883), No. 22 (21 III.) No. 23 (24 III.) No. 24 (31 III.) No. 25 (4 IV).
2. *Sveučilišna biblioteka.* (University Library). // Spomenica o 25–godišnjem postojanju Sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu (25-years of existence of Franz Joseph I University of Zagreb Memorial). / Izd. Akademički senat Kr. Sveučilišta. Zagreb: Tisak Kr. Zemaljske tiskare, 1990. Pp. 115-122. (Unsigned, author information: Note on the personal legacy).
3. *Iz njemačkoga Zagreba: prinos kulturnoj povjesti Hrvata* (From the German Zagreb: Contribution to the Croatian cultural history). / written by Dr Velimir Deželić. - Zagreb: Anton Scholz print, 1901. 69 pg., 20 cm (About the German language and the German literary works in Zagreb at the end of 18th and 19th century with bibliography and text notes).
4. *Inkunabule (prvotisci) zagrebačke Sveučilištne biblioteke.* / napisao i uvodom o inkunabulama u obće popratio dr Velimir Deželić. (Incunabula (first-prints) of the Zagreb University Library). / the general introduction on incunabula written by Dr. Velimir Deželić). Zagreb : Tisak C. Albrechta, 1902. 87 pp. + [2] tables, 22 cm.
5. *Javna predavanja i tečajevi za analfabete: (predavao prigodom proslave četiristogodišnjice hrv. književnosti u skupštini Družtva hrv. književnika). (*Public lectures and courses for analphabets:

Knjiga Velimir Dezelic.indd 195 11/16/15 12:59 PM

(taught during celebrations of four hundred years of Cro. Literature in the assembly of the Society Croatian Writers)). Zagreb: Tisak C. Albrechta (J. Wittasek), 1902. 13 pp, 15 cm.

6. *Dvie glagolske inkunabule*. (Two glagolitic incunabula). // Hrvatski bibliofil: mjesečnik za bibliotečnu i bibliografsku nauku (Croatian bibliophile: a monthly magazine for library and bibliographic science), 1, 1 (1905), pp. 12–13. (The glagolitic missal from 1483 and a glagolitic breviary from 1493).
7. *Hrvatski bibliofil XVIII. vieka*. (Croatian bibliophile XVIII. Century). // Hrvatski bibliofil: mjesečnik za bibliotečnu i bibliografsku nauku, 1, 2 / 3 (1905), pp. 25–28. (About Adam Alojzije Baričević; with a list of books from Baricevic library).
8. *Miklošić i Hrvati: odgovor gosp. Matiji Murku, predsjedniku ak. Društva "Slovenija" u Beču*. (Miklošić and Croats: the response to Mr Matija Murk, president of the academic society „Slovenija" in Wienna). / Velimir Deželić, tajnik Hrv. ak. družtva „Zvonimira" u Beču. Zagreb : Knjigotiskarna i litografija C. Albrechta, 1883.
9. *Novi primjerak „Postille" Antuna Vramca*. (A new copy of "*Postille*" by Antun Vramac). // Hrvatski bibliofil: mjesečnik za bibliotečnu i bibliografsku nauku,1, 2 / 3 (1905), pp. 34–38.
10. *Novoselska tiskara u Zagrebu: povjestno-bibliografska študija*. (Novosel's printing house in Zagreb: historically-bibliographic study). // Hrvatski bibliofil: mjesečnik za bibliotečnu i bibliografsku nauku, 1, 1 (1905), pp. 2–9, no. 2 / 3, pp. 17–25.
11. *O nekim starim, nepoznatim, hrvatskim knjigama*. (On certain old unknown, Croatian books). / / Hrvatski bibliofil: mjesečnik za bibliotečnu i bibliografsku nauku, 1, 2/3 (1905), pp. 29–32. (A Croatian books published before the 1835, which are not listed even by Kukuljević nor Šafarik).

Knjiga Velimir Dezelic.indd 196 11/16/15 12:59 PM

12. *Hrvatska bibliografija za god. 1906.–7*. (Croatian Bibliography for 1906th-7th). / Compiled Velimir Deželić and Vjekoslav Jakušić. // Glas Matice hrvatske, 2, 17/20 (1907), pp. 113–152.
13. *Bibliografija*. (Bibliography [Zrinski and Frankopan]). // Posljednji Zrinski i Frankopani: uspomeni hrvatskih mučenika Matica hrvatska. (Last Zrinski and Frankopan: the memory of Croatian Martyrs Matica Hrvatska). Zagreb, 1908. Pp. 307–332.
14. *Književni rad Gjure Stj. Deželića: bibliografski pregled.* (Literary work of Gjure Stj. Deželić: bibliographic review). Zagreb : C. Albrecht (Maravić and Dečak), 1908. 1 1 + 17 pp. [In 2 st.], 20 cm. (P. O. Dragoljub literary gift).
15. *O evoluciji modernih slobodnih knjižnica: predavao 7. prosinca 1907. o otvorenju „Knjižnice slob. i kralj. glav. grada Zagreba" u Kamenitim vratima*. (On the evolution of modern free libraries: taught on the seventh of December 1907 at the opening of "Library of the free and royal capital city of Zagreb " in the Stone Gate). Zagreb : Tiskara Hrvatskog katoličkog tiskovnog društva, 1908. 39 pp., 15 cm. (Braća hrvatskog zmaja, vol. IX).
    The same article in the weekly Narodni Glas (Karlovac), 6 (1911), no. 19, 20, 21, 25, 26, 31, 33.
16. *Kroatien–Slawonien*. (Kroatien-Slawonien). // Deutsch-Österreichische Literaturge-schichte: ein Handbuch zur Geschichte der deutschen Dichtung in Österreich-Ungarn. / herausg. von J. W. Nagl, Jakob Zeidler in. Eduard Castle. Vienna: Carl Fromme, 1914. pg. 1069–1077. (On the original Croatian literature in German).

Knjiga Velimir Dezelic.indd 197 11/16/15 12:59 PM

17. *Dva koncertna oglasa: (g. 1819. i 1836.) [u Zagrebu].* (Two concert ads (yr. 1819 and 1836) [in Zagreb]). // Sveta Cecilija, 18, 1 (1924), pp. 15–17.
18. *Turopolje znanost i umjetnost*. (Turopolje science and art). // Povijest plemenite općine Turopolja nekoč Zagrebačko polje zvane. (History of the noble community of Turopolje once called Zagreb field). / edited and written and sponsored by Emilij Laszowski in cooperation with Janko Barlè, Dr. Velimir Deželić and Dr. Milan Šenoa. Vol. 3: Educational work. Zagreb: Anton Scholz print, 1924. pg. 97–283. (Contains an extensive bibliography of works on Turopolje).
19. *Biskupska a zatim novoselska tiskara u Zagrebu (1794–1825).* (Bishops and then Novosel's printing house in Zagreb (1794–1825)). // Narodna starina, 4, 10 (1925), pp. 96–126. (Contains 10 faximiles and the list of works printed in novosel printing house from 1794 to 1824 with 203 units).
20. *Bibliografija književnog rada Emilija Laszowskoga: (1889–1929).* (Bibliography of Emilij Laszowsk's literary work (1889–1929)). / / Vjesnik Kr. državnog arkiva u Zagrebu (Journal of Royal State Archive Zagreb), 4 (1929), Appendix, pg. 1–23.

Publications which Deželić prepared or edited:

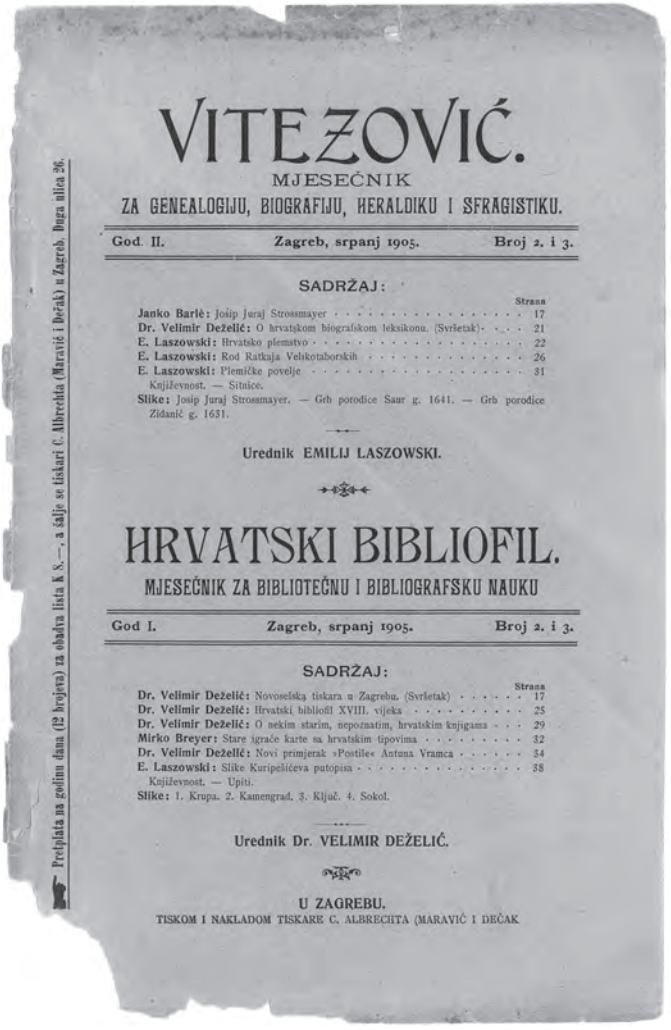
1. *Hrvatski bibliofil: mjesečnik za bibliotečnu i bibliografsku nauku*. (Croatian bibliophile: a monthly magazine for library and bibliographic science). / edited by Dr. Velimir Deželić. - Year. 1 (1905), No. 1 – 2 / 3. Zagreb, 1905.
2. *Pisma pisana dru. Ljudevitu Gaju i njeki njegovi sastavci: (1828–1850).* (Letters written to Dr. Ljudevit Gaj and some

Knjiga Velimir Dezelic.indd 198 11/16/15 12:59 PM

of his essays: (1828-1850)). / compiled and accompanied with Dr. Velimir Deželić. Zagreb: Yugoslav Academy of Arts and Sciences, 1909. XLV + 371 pp. + Table, 24 cm. (Građa za povijest književnosti hrvatske, vol. 6). (333 letters to Lj. Gaj and 8 letters by Lj. Gaj). In the end two appendices published: Gaj's audience with the King in 1883 and Gaj's speech on 24. II. 1849 for the ban Jelačić celebration).

3. *Katalog Knjižnice slob. i kralj. glav. grada Zagreba. I. Zabavna djela.* (Library of the free and royal capital of Zagreb catalog. I. Popular works). / [ur Dr. Velimir Deželić and Emilij Laszowski]. Zagreb: Tisak Antuna Scholza, 1911. 64 pp,18 cm.
4. *Katalog Kr. sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Knj. 1.: priručna djela, udžbenici i djela, koja se najviše upotrebljuju. (Abecedni popis).* (Royal University Library Catalog in Zagreb. Vol. 1: Reference works, books and the most frequently used works (In alphabetical order)). / Edited by AD. University Library, [chief editor: Dr. Velimir Deželić]. Zagreb: Tisak Kr. zemaljske tiskare, 1916. 2 l. + 314 pp. [In paragraphs 2]; 25 cm.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 199 11/16/15 12:59 PM

VITEZOVIĆ.

MJESEČNIK

ZA GENEALOGIJU, BIOGRAFIJU, HERALDIKU I SFRAGISTIKU.

God. II. Zagreb, srpanj 1905. Broj 2. i 3.

SADRŽAJ:

Strana

Janko Barlè: Josip Juraj Strossmayer 17
Dr. Velimir Deželić: O hrvatskom biografskom leksikonu. (Svršetak) 21
E. Laszowski: Hrvatsko plemstvo 22
E. Laszowski: Rod Ratkaja Velikotaborskih 26
E. Laszowski: Plemićke povelje 31
Književnost. — Sitnice.
Slike: Josip Juraj Strossmayer. — Grb porodice Saur g. 1641. — Grb porodice Zidanić g. 1631.

Urednik EMILIJ LASZOWSKI.

HRVATSKI BIBLIOFIL.

MJESEČNIK ZA BIBLIOTEČNU I BIBLIOGRAFSKU NAUKU

God I. Zagreb, srpanj 1905. Broj 2. i 3.

SADRŽAJ:

Strana

Dr. Velimir Deželić: Novoseoska tiskara u Zagrebu. (Svršetak) 17
Dr. Velimir Deželić: Hrvatski bibliofil XVIII. vijeka 25
Dr. Velimir Deželić: O nekim starim, nepoznatim, hrvatskim knjigama . . . 29
Mirko Breyer: Stare igraće karte sa hrvatskim tipovima 32
Dr. Velimir Deželić: Novi primjerak »Postile« Antuna Vramca 34
E. Laszowski: Slike Kuripešićeva putopisa 38
Književnost. — Upiti.
Slike: 1. Krupa. 2. Kamengrad. 3. Ključ. 4. Sokol.

Urednik Dr. VELIMIR DEŽELIĆ.

U ZAGREBU.
TISKOM I NAKLADOM TISKARE C. ALBRECHTA (MARAVIĆ I DEČAK

Pretplata na godinu dana (12 brojeva) za obadva lista K 8.—, a šalje se tiskari C. Albrechta (Maravić i Dečak) u Zagreb. Duga ulica 36.

Naslovnica časopisa *Hrvatski bibliofil*
Die Titelseite der Zeitschrift *Der Kroatische Bibliophile*
The title page of the journal *The Croatian bibliophile*

Knjiga Velimir Dezelic.indd 200 11/16/15 12:59 PM

Appendix

Matko Rojnić's speech at dr. Velimir Deželić's Mirogoj funeral on February 2, 1941[86]

Sorrowful assembly!

While saying goodbye to a laudable deceased in the name of the Croatian Library Association I do it with a sense of gratitude and recognition for the work he accomplished while heading the University Library. As an author whose writing greatly contributed to a research of Croatia's cultural and literary history he could personally feel its significance for the scientific work and the spiritual benefit entrusted with him for safekeeping. However, recognition of the University Library's role in our cultural life had a deeper rationalization for Dr. Velimir Deželić. We still poses a great evidence on the far-sightedness of his views even today, evidence of his patriotism; we have the plan according to which he tried to upgrade the University library to a Croatian National Library so it could as concisely as possible serve the building of Croatian culture. Thus, almost three decades ago, he marked the Croatian

[86] NUL R-7979, A, No. 49.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 201 11/16/15 12:59 PM

librarians' task which stands before them even today. In doing so, he was aware of the difficulties that would come, but he knew that his duty was to follow the bright footsteps of his predecessor, a great librarian Ivan Kostrenčić.

Continuing on Kostrenčić's work, he found himself before an equally joyful and difficult task of completing the library move from the university building to a grand new Marulić square building. With his leadership, 125.000 volumes were moved into a new building without closing a library door for visitors during a one single day. His organizing skills manifested themselves later in his business arrangement of a library's modern new home as well.

While leading our largest library, Dr. Deželić was also well aware of our need of public libraries. He knew that public libraries would, by spreading the education amongst the wide range of society levels, supplement the task meant for the University Library as a scientific institution. He encouraged the founding of a City Library and became its first director in 1907.

The deceased dedicated a large part of his hard work to building our librarianship. While doing so, he also supplemented this work by writing discussions on professional matters and by attempting to enrich our field's humble literature. Even later, after he retired, he showed interest for the matters of small social strata, whom he belong to himself. Around ten years ago he received the honorable duty of presiding over the first congress which was attended by librarians from all over the country. And when the Croatian librarians entrusted him with this honorable role, it was their unified expression of respect towards a Nestor of Croatian librarians, but also the expression of respect he earned as man full of understanding and consideration towards all who served under him.

Glory to a brilliant memory of Dr. Velimir Deželić!

Knjiga Velimir Dezelic.indd 202 11/16/15 12:59 PM

LITERATURE

Badalić, Josip. *Prvi kongres jugoslovenskih biblijotekara*. [The first congress of Yugoslav librarians]. / / New Europe 24 (1931), pg. 344–348.

Breyer, Mirko. *Deželić, Dr. Velimir. Inkunabule (prvotisci) Zagrebačke Sveučilišne biblioteke. Napisao i uvodom o inkunabulama u opće popratio*. [Incunabula (first prints) Zagreb University Library. He wrote the introduction and generally accompanied with notes. U Zagrebu, Tisak C. Albrechta, 1902. 87pg. in 8 °, with 2 facsimiles. // Breyer, Mirko. Prilozi k starijoj književnoj i kulturnoj povjesti hrvatskoj. (Contributions to the older literary and cultural history of Croatia). Zagreb: U nakladi vlastite knjižare, 1904. Pp. 200–203.

Deželić, Đuro. *Životopis dr. Velimira Deželića starijeg* (Biography of Dr. Velimir Deželić senior). // Deželić, D.; Sečić, Dora; Petković, Milovan: Dr. Velimir Deželić stariji: (1864.–1941.) Zagreb: Družba „Braća hrvatskoga zmaja", 2002. (Biblioteka Posebna izdanja – Monumenta draconica, vol. 3). Pp. 11–201.

Deželić, Mladen. *Iz povijesti Gradske knjižnice u Zagrebu*. (From the history of the City library in Zagreb). // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 30(1987), str. 226–233.

Deželić, Mladen. *Velimir Deželić i Sveučilišna knjižnica u Zagrebu*. (Velimir Deželić and the University Library in Zagreb). // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 33, 1/4(1990), pp. 1–30.

Deželić, Velimir. *Inkunabule (prvotisci) zagrebačke sveučilištne biblioteke*. (Incunabulas (first prints) Zagreb University Library). Zagreb: Tisak C. Albrechta (Jos. Wittasek), 1902.

Deželić, Velimir. *Ivan Franjin Gundulić*. // Gunduliću Zvonimir: 1588. – 8. siečnja 1888. Uspomeni Ivana Franjina Gundulića i njegovom rodnom mjestu „kruni hrvatskih gradova" Dubrov-

Knjiga Velimir Dezelic.indd 203 11/16/15 12:59 PM

niku posvećuje Hrvatsko akademijsko družtvo „Zvonimir“ u Beču. (Zvonimir to Gundulić: 1588–January 8, 1888. Dedicated to the memory of Ivan Franjin Gundulić and his birthplace, “the crown of Croatian towns” Dubrovnik, from the Croatian academic society “Zvonimir” in Vienna). Beč, 1888. Pp. 5–11.

Deželić, Velimir. *O evoluciji modernih slobodnih knjižnica: predavao 7. prosinca 1907. o otvorenju „Knjižnice slob. i kralj. glav. grada Zagreba“ u Kamenitim vratima*. (About the evolution of modern free libraries: taught on the December seventh 1907 at the opening of the” Library of Free and Royal Zagreb Capital “ in the Stone Gate). Zagreb: Tiskara Hrvatskog katoličkog tiskovnog društva, 1908.

Horvat, Rudolf. *Životopis Dra Velimira Deželića* (Dr. Velimir Deželić Biography). Zagreb: Tisak Hrvatske tiskare, 1914. (Braća hrvatskoga zmaja ; sv. XXV).

Katalog Kr. sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Knjiga I. Priručna djela, udžbenici i djela, koja se najviše upotrebljuju. (Abecedni popis). (Catalog of the Royal University Library in Zagreb. Book I. Reference works, textbooks and the most frequently used works. (In alphabetical order)). Zagreb: Kr. Zemaljska tiskara, 1916.

Katić-Crnković, Anka. *Devedeset godina Gradske knjižnice u Zagrebu*. (Ninety years of the City Library in Zagreb). // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 40, 3/4 (1997), pp. 1–30.

Klaić, Vjekoslav. *Knjižarstvo u Hrvata*. (Bookselling in Croatia). Zagreb: Tisak i naklada Knjižare St. Kugli, 1922. (Kuglieve pučke knjige; n. 3)

Muraj, Aleksandra. *Zamisli Velimira Deželića st. o osnivanju Etnografskog muzeja u Zagrebu*. (Velimir Deželić senior’s ideas on the establishment of the Ethnographic Museum in Zagreb). // Etnološka tribina, 36, br. 29(2006), pp. 7–21.

Petrović, Stevo. *Hrvatska kr. sveučilištna biblioteka*. (Croatian Royal University Library). Zagreb: Kr. zemaljska tiskara, 1913.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 204 11/16/15 12:59 PM

Prvi kongres Udruženja jugoslovenskih bibliotekara. (The First Congress of the Yugoslav Librarians Association). // Novosti (Zagreb) br. 392 od. 1. 12. 1931.

Rojnić, Matko. *Nacionalna i sveučilišna biblioteka.* (The National and University Library). // Spomenica u povodu proslave 300-godišnjice Sveučilišta u Zagrebu [Memorial on the occasion of the celebration of 300th-anniversary of the University of Zagreb]. / uredio Jaroslav Šidak. Zagreb: Tisak Izdavačkog zavoda Jugoslavenske akademije u Zagrebu, 1969. Pp. 573–623.

Sečić, Dora. *Ishodišta razvoja hrvatske bibliografije u Kr. sveučilišnoj (današnjoj Nacionalnoj i sveučilišnoj) knjižnici u Zagrebu*. (Outsets on the Croatian bibliography development in the Royal University (now National and University) Library in Zagreb). // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 47, 3/4(2004), pp. 1–24.

Sečić, Dora. *Kraljevska sveučilišna knjižnica u Zagrebu: razvoj i djelovanje srednjoeuropske knjižnice od 1874. do 1918*. (The Royal University Library in Zagreb: the development and operations of Middle European Library since 1874 until 1918.). Lokve: Benja, 2008.

Stipčević, Aleksandar. *Velimir Deželić st. i Hrvatski biografski leksikon. (*Velimir Deželić senior, and Croatian Biographical Lexicon). // Dr. Velimir Deželić st.: zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog 27. i 28. XI. 1992. u Mariji Bistrici i Zagrebu [Velimir Deželić ct.: collection of works from the 27th scientific conference held on 28/ XI/ 1992 in Marija Bistrica and Zagreb.]. Zagreb: Družba „Braća hrvatskoga zmaja": Nacionalna i sveučilišna biblioteka, 1993. Pp. 61–70.

Širola, Stjepan. *Dr. Velimir Deželić. Životopisni crtež o 25-godišnjici književnog rada. Pretiskano iz „Prosvjete"*. (Dr Velimir Deželić. Biographical sketch of his literary work's 25th anniversary. Reprinted from "Prosvjeta"). Zagreb: Tisak Antuna Scholza, 1907.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 205 11/16/15 12:59 PM

SADRŽAJ / INHALT / CONTENT

Velimir Deželić: Vizionar i predvodnik hrvatskoga knjižničarstva prvih desetljeća 20. stoljeća

Predgovor 7
Životopis Velimira Deželića 11
Djelovanje Velimira Deželića u hrvatskom knjižničarstvu 29
Deželićev rad u Kr. sveučilišnoj knjižnici 29
Deželićev angažman u području narodnog prosvjetiteljstva i knjižničarstva 46
Objavljeni radovi Velimira Deželića u području knjižničarstva, bibliografije i povijesti knjige i njegove inicijative za pokretanje stručnoga časopisa 51
Popis objavljenih radova Velimira Deželića s područja knjižničarstva i bibliografije 57
Dodatak 61
Literatura 63

Velimir Deželić: Visionär und Vorläufer des kroatischen Bibliothekswesens während der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts

Vorwort 67
Velimir Deželić' Lebenslauf 71
Velimir Deželić' Einfluss auf das Kroatische Bibliothekswesen 93
Deželić' Tätigkeit im Kroatischen Universitätsbibliothek 93
Deželić' Engagement für Volksaufklärung und Bibliothekswesen 113

Knjiga Velimir Dezelic.indd 206 11/16/15 12:59 PM

Velimir Deželić' veröffentlichte Artikel aus dem Bereich Bibliothekswesen, Bibliographie und Buchgeschichte und ergriff die Initiative, eine Fachzeitschrift herauszugeben. 119

Verzeichnis der Veröffentlichten Arbeiten Velimir Deželić' aus dem Bereich Bibliothekswesen und Bibliographie 127

Anhang 133

Literaturverzeichnis 135

Velimir Deželić: Visionary and the Leader of the Croatian Librarianship in the First Decades of the 20th Century

Preface 141

Velimir Deželić's Biography 145

Velimir Deželić's activities in the Croatian librarianship 165

Deželić's work in the Royal University Library 165

Deželić's engagement in the field of public education and librarianship 183

Velimir Deželić's published works in the field of librarianship, bibliography and book history and his initiatives for starting a professional magazine. 189

List of Deželić's published works in the field of librarianship and bibliography 195

Appendix 201

Literature 203

Knjiga Velimir Dezelic.indd 207 11/16/15 12:59 PM

Dora Sečić: Velimir Deželić. Biblioteka *Hrvatski knjižničari*, knj. 3.
Uređuje prof. dr. sc. Tatjana Aparac-Jelušić.
Oblikovanje korica: Aljoša Brajdić.
Lektura: Goran Tanacković Faletar.
Korektura: Drahomira Cupar.
ISBN 978-953-331-089-3 (Sveučilište u Zadru),
ISBN 978-953-314-082-7 (Filozofski fakultet u Osijeku).
Za izdavače: prof. dr. sc. Dijana Vican i prof. dr. sc. Loretana Farkaš.
Tisak: Redak d.o.o., Split. Tiskanje dovršeno u prosincu 2015.

Knjiga Velimir Dezelic.indd 208 12/9/15 9:30 AM